משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר טהרות

מלאכת שלמה על משנה אהלות

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה אהלות

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-אהלות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 8
משנה ו 8
משנה ז 8
משנה ח 9
פרק ב 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ז 15
פרק ג 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ג 17
משנה ד 18
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 19
פרק ד 20
משנה א 20
משנה ב 21
משנה ג 22
פרק ה 23
משנה א 23
משנה ג 23
משנה ד 23
משנה ה 23
משנה ו 24
משנה ז 24
פרק ו 25
משנה א 25
משנה ב 25
משנה ג 26
משנה ד 26
משנה ה 26
משנה ו 27
משנה ז 27
פרק ז 28
משנה א 28
משנה ב 29
משנה ג 30
משנה ד 31
משנה ה 31
משנה ו 32
פרק ח 32
משנה א 32
משנה ב 33
משנה ג 34
משנה ד 34
משנה ה 34
משנה ו 35
פרק ט 35
משנה א 35
משנה ב 37
משנה ג 37

משנה ד 38
משנה ה 38
משנה ו 38
משנה ז 38
משנה ח 39
משנה ט 39
משנה י 39
משנה יב 39
משנה יג 39
משנה יד 40
משנה טו 40
משנה טז 41
פרק י 41
משנה א 41
משנה ב 42
משנה ג 42
משנה ד 43
משנה ה 43
משנה ו 43
משנה ז 44
פרק יא 44
משנה א 44
משנה ב 45
משנה ג 45
משנה ד 46
משנה ה 46
משנה ו 46
משנה ז 46
משנה ח 47
משנה ט 48
פרק יב 48
משנה א 48
משנה ב 48
משנה ג 49
משנה ד 49
משנה ה 49
משנה ז 50
משנה ח 50
פרק יג 50
משנה א 50
משנה ב 51
משנה ג 51
משנה ד 52
משנה ה 52
משנה ו 53
פרק יד 54
משנה א 54
משנה ב 55
משנה ג 55
משנה ד 55
משנה ה 56
משנה ו 56
משנה ז 56
פרק טו 57
משנה א 57
משנה ב 57
משנה ג 57
משנה ד 57
משנה ה 58
משנה ו 58
משנה ז 58
משנה ח 59
משנה ט 60
משנה י 60

פרק טז 60
משנה א 60
משנה ב 61
משנה ג 61
משנה ד 62
משנה ה 63
פרק יז 63
משנה א 63
משנה ב 64
משנה ג 65
משנה ד 66
משנה ה 66
פרק יח 66
משנה א 66
משנה ב 66
משנה ג 67
משנה ד 67
משנה ה 69
משנה ו 69
משנה ז 69
משנה ח 72
משנה ט 72
משנה י 72

פרק א

משנה א

נלע"ד דמס'

אֹהָלוֹת גרסי' בחול"ם האל"ף ובקמ"ץ הה"א וכדכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים וכן ג"כ כתיב צאן ובקר ואהלים או אי נמי גרסי' האל"ף בחטף קמץ כדכתיב בספר הושע י"ב עוד אושיבך

בָּאֳהָלִים וכן בספר שופטים ח' השכוני

בָּאֳהָלִים ניחא אלא שבלשון תורה לשון זכר ובלשון חכמים לשון נקבה או א"נ גרסי' האל"ף בקמץ והה"א בחטף קמץ וכדכתיב אָהֳלֵי אפדנו וכן בכמה דוכתי ניחא נמי אע"ג דהתם נשתנה מפני הסמיכות. אמנם אי גרסי' אהלות [צ"ל הא'] (הה"א) בשב"א פת"ח לא הוי לשון אוהל רק הר לשון מור ואהלות כדכתיב בספר שה"ש ובספר תלים סי' מ"ה דהיינו מין בושם סנדלוס בלע"ז [הגה"ה עי' בשרש אהל ותמצא שהביא רד"ק סברת י"מ דכאהלים נטע ה' ר"ל אהל וכ' ויהי' אהלים מן אה לכמו בקרים מן בֹּקֶר ע"כ וא"כ מי שקורא בשב"א פת"ח האל"ף יש לו סמך כסברת הי"מ הנז' זה נלע"ד ישראל כהן:] אכן אם כוונו לגרוס לקרות ולשנות שם המס' אָהֳלוֹת בשב"א פת"ח ל' מושאל לשבח ניחא שפיר טפי. מ"מ נראה דבכל המס' גרסי' אהל בחול"ם השפוד התחוב באֹהֶל האֹהֶל והשפוד וכו' וכן בס"פ הזה ואין מטמאין בָּאֹהֶל וכן בר"פ שני אלו מטמאין בָּאֹהֶל המת וכו' וכן בכולה מסכתא. ואי גרסי' אהילות ביו"ד כמו שהוא בקצת מקומות ניחא נמי וכן אי גרסינן אהל אלו מטמאין באהל וכ' ניחא נמי דהוי מקור:

משנה ב

כלים הנוגעים במת וכו'. בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדים עכ"ל ר"ע ז"ל אמר המלקט זו היא דעת הרמב"ם ז"ל פרק ה דהלכות טומאת מת וכתב שם מהרי"ק ז"ל דזו היא דעת הרמב"ן ז"ל [הגה"ה בפי' הרמב"ן על התורה בפ' מטות בפסוק כל הורג נפש משמע דלא ס"ל הכי:] בפ' שני דבבא בתרא וכן דעת סמ"ג ודלא כרש"י ור"ת ז"ל [הגה"ה ונלע"ד לפי' ר"ת ז"ל דס"ל דלא אמרו אלא בכלי מתכות בלבד דאזיל לטעמי' שהוא עצמו ז"ל פי' בפסחים פ"ק דף י"ז שהכנף הנוגע במת נעשה אב הטומאה כדין כל הכלים ע"כ ולא קאמר נעשה אבי אבות ע"ש:] שכתבו דלא אמרו אלא בכלי מתכות בלבד והר"ש וגם הרא"ש ז"ל פירשו דר' יצחק מסימפונט ס"ל דלאו דוקא כלי מתכות ומשמע קצת שדעת הרא"ש כדעת הרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד ז"ל השיגו שם:

משנה ג

כיצד ד' וכו'. וכלים באדם נמי טמא טומאת ז' כאדם עצמו דכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם פירש וכבסתם בגדיכם קאי אאדם שנטמא בכלים שהוא לבוש וקאמר דבגדיו צריכין כבוס הרא"ש ז"ל פי' לפירושו שבגדיו ג"כ נטמאו ממנו הואיל ובשעה שהיה לבוש נגע במת ומכאן מביאין ראיה הסוברים דחרב לאו דוקא דהתם בגדים משמע אף בשאינם כלי מתכות ועי' עוד בתוס' יומא פרק קמא ד' ו' ודפרק כ"ג ונזיר ד' נ"ד. ועי' בחדושי הרשב"א ז"ל פ' לא יחפור (בבא בתרא ד' כ') ותוסיף לקח טוב:

בפי' ר"ע ז"ל כ"ש אדם במת עצמו וכלים באדם דאיכא טומאת ז' ע"כ אמר המלקט וניחא לי' למצא שלשה בלא אדם מה שא"כ בד' דאי אפשר להיום אם לא שיהי' אדם באמצע:

יש לי חמישי. מצאתי מוגה יש לו חמישי. וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א וכתב פי' למת ע"כ:

התחוב באהל המת. באהל של פשתן מיירי דמטמא טומאת אהלים ולמאי דקחשיב ר' עקי' אהל המ"ל יש לי ששי כגון שחזר והביא השפוד לתוך אהל אחר דחרב נעשה כחלל אף לטמא אחרים באהל המת כדמוכח בנזיר פ' כהן גדול ונזיר אלא משום דת"ק קאמר ד' קאמר ר' עקיבא יש לי חמישי ואם היו חכמים מודים לו הי' אומר יש לי עוד ששי אלא השיבוהו אין האהל מתחשב וכדמפ' רעז"ל והוא פי' הר"ש והרא"ש ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל בראש פרשת חקת כתב והנראה מן הסוגיות במשנה ובגמרא שהוא מטמא במשא ובמגע כמת אבל אינו כמוהו לטמא באהל שמא מצאו בו מיעוט מן הכתוב באהל אדם כי ימות באהל שאינו רק על האדם עצמו ואם הי' החרב שנטמא במת מטמא באהל היו הכהנים אסורים בכל הבתים שבכולן החרב טמא ויהי' מטמא אותם באהל וכן נראה עוד בגמ' שאין החרב הנוגע במת מטמא אדם להצריכו הזאה ג' וז' אע"פ שהאדם הזה הנוגע בו אב לטומאה עכ"ל ז"ל וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל האהל והשפוד פי' כי השפוד נעשה טמא מחמת האהל ולא מחמת המת כיון שלא נגע בו וגם לא האהיל עליו ע"כ:

משנה ד

מיטמאין במת. בנקודת חיר"ק המ"ם:

חומר באדם מבכלים ובכלים מבאדם. כך הגיהו הרב בצלאל אשכנזי ז"ל והרי"א ז"ל:

חומר באדם מבכלים שכל זמן. גם זו הגהת הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

וכשאינו באמצע הן שלשה. כדתנן לעיל בפירקי' סימן ב'. וכולה הך משנה שמעינן ממתני' דלעיל הר"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל לומר טעם על מה שהזכיר חומרא של כלים תחלה כי חומרא של האדם אינה באה אלא מחומרא של הכלים ע"כ:

משנה ה

מיטמאין בזב. זה לבד בנקודת חירק בבבא זו:

חומר באדם מבבגדים. כך צ"ל:

משנה ו

אדם אינו מטמא וכו'. מאי דקשה אמתני' כתבנוהו בסוף יבמות:

מגוייד. פי' הרא"ש ז"ל מחותך הורידין:

ואפי' גוסס. בריש פרק מי שאחזו הביא הר"ן ז"ל סברת רבינו יואל ז"ל דהא דאמרי' הכא דחשיב כחי היינו דוקא במילי דאתי ממילא כי הני דקתני במתני' אבל גיטו ומתנתו דמכח דעתו ודבורו אתו לא אבל ר"י ז"ל סובר דגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וכל שהוא מדבר ודעתו מיושבת עליו מתנתו מתנה וגיטו גט ע"ש ועין עוד במה שכתבתי בשמו בפ"ק דערכין סי' ג':

מאכיל בתרומה. את אמו דכתיב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו קרי בי' יאכילו בלחמו:

עד שתצא נפשם. ולענין טומאת אוכלין אינו כן אלא אם שחט בהמה חיה ועוף אע"פ שעדיין הם מפרכסי' מקבלין טומאה:

הותזו ראשיהן. פ"ק דחולין דף כ"א אמרי' מאי הותזו ריש לקיש אמר הותזו ממש ר' אסי אמר ר' מני כהבדלת עולת העוף דר"א ב"ר שמעון. והתם גרסי' כזנב הלטאה וכו' ויש להסתפק אי הוו גרסי תוס' ז"ל וכן בהמה חי' ועוף שכן כתבו שם הותזו ראשיהן גבי בהמה חי' ועוף מתנייא בסדר טהרות ולא גבי שרצים כדפירש בקונטרס ע"כ. ופי' כזנב הלטאה שאע"פ שנחתך לגמרי מפרכס ולא משום שיש בו חיות. וברמב"ם ספ"ד דהלכות שאר אבות הטומאו' הביאו לענין הותזו ראשיהן דשרצים וז"ל השרץ אינו מטמא עד שימות הותזו ראשיהן אע"פ שעדיין הראש מעורה בעור הגוף אע"פ שהן מפרכסין כזנב הלטאה מטמאי' ע"כ וכתוב שם בכסף משנה ומפ' רבינו דרבותא קמ"ל אע"פ שמעורין בעור הגוף דאל"כ פשיטא ע"כ:

משנה ז

האברים אין להם וכו'. כתוב בבית יוסף ביורה דעה סימן ק"א בשם שערי דורא ומיהו יש דוחים ואומרים דהא דאמרי' האברים אין להם שיעור ה"מ לטומאה אבל לא לאיסורי אכילה ע"כ. וברש"י כתיבת יד דס"פ העור והרוטב מצאתי כתוב דהאי מתני' דלא כר' אליעזר דאיהו שמע מרבותיו דדוקא אבר מן החי מטמא אבל אבר מן המת לא מטמא כדקאמר התם בגמ' בהדיא ותנן לה נמי בפ' ששי דעדויות ועוד פי' רש"י ז"ל שם דמיירי כגון דליכא באותו אבר מן המת לא כזית בשר ולא עצם כשעורה דעצם כשעורה הלמ"מ

הוא וכזית בשר מן המת דברי הכל מטמא ע"כ. ועיין במ"ש ס"פ העור והרוטב אי ר"ש ס"ל כר' אליעזר אי לא. ונראה דבכלל האברים אין להם שיעור הוי אבר מן החי ואבר מן הנבלה ע"ש פ' שני דהלכו' שאר אבות הטומאו' סי' ה'. אבל אבר מן המת מן העוף הטהור אינו בכלל אלא שיעורו בכזית לטמא טומאה חמורה בבית הבליעה וכן אבר מנבלת העוף הטמא שיעורו בכביצה לטמא טומאת אוכלין אם חשב עליו לאכילה כמו שכתב הוא ז"ל שם ספ"ג:

משנה ח

קורסל. הוא פרק ראשון למעלה מן העקב. הרא"ש ז"ל וכן באבודרהם ז"ל. וי"ס דגרסי קרסול:

קוטלית. הוא בוקא דאטמא:

אחת עשרה צלעות. מצאתי כתוב בחלק שני דספר שלשלת הקבלה בדרוש יצירת הולד ואפי' שנראה לעין שהן י"ב מכל צד נוכל לומר שהצלע שלמעלה חז"ל חשבו אותו מעצם הגוף ע"כ:

במרפק. כתבו התוס' וגם הר"ש מרפק הוא מקום כפיפת הזרוע ונקרא ג"כ עציל ומרפק ועציל הכל אחד ובמקרא על כל אצילי ידי ומתרגמינן על כל מרפקי ידין משמע דמרפק ביד כנגד ארכובא ברגל ע"כ וכן פי' הרא"ש ז"ל בפירושו אשר על הלכו' קטנו' לרב אלפס ז"ל והאריך יותר ע"ש ואבודרהם ז"ל נראה דגריס מפרק שפירש מפרק מקום כפיפת הזרוע מלשון ותשבר מפרקתו ע"כ. ותמהתי שמצאתי שם בספר שלשלת הקבלה שנים במפרקת והוא החוליא שאחרי הראש שקישר הראש עם הגוף ע"כ. וכתוב בטור א"ח בבית יוסף ריש סימן כ"ו וכתבו התוס' והרא"ש ז"ל קבורת לשון קבוץ בשר כמו קיבורא דאהיני ויש שהיו אומרים דהא דאמרי' בגמרא בגובה של יד הוא מקום הנחת התפילין היינו גובה בשר הסמוך ליד והוא בין היד והמרפק הנקרא קודא ובספר התרומה כתוב שיש שמניחין אותן במקום ההוא ור"ת ז"ל אומר דע"כ הוא גובה הבשר שבזרוע שהוא בין הכתף והמרפק הנקרא קודא דהא משמע בכל דוכתא שמצות תפילין בזרוע ואותו עצם שבין יד לקודו אינו קרוי זרוע אלא קנה ועוד הביא כמה ראיות והסכימו כל הפוסקים לדבריו והרמב"ם ז"ל אע"פ שהוא קורא לעצם שבין יד לקודו זרוע ולעצם הסמוך לכתף קורא מרפק מ"מ לענין הנחת תפילין דעתו כדעת ר"ת שכך כתב ושל יד קושר אותה על שמאלו על הקבורת והוא הבשר התופח שבמרפק שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע ע"כ. והוא תימה גדול דלא משמע כן מלשון משנתנו:

וארבעה בכתף הרי מאה ואחד מזה ומאה וא' מזה. כך מצאתי מוגה:

בנקוביו. אית דגרסי בנקביו והם כלי הזרע והזכרות. ומצאתי שכתב החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל וז"ל צ"ע שהביצים וגיד האמה אין בהם עצם והנכון לפ' נקוביו פי הטבעת ששם יש עצמות ובשר וגידין ע"כ:

פרק ב

משנה א

ואלו מטמאין באהל. וכ"ש במגע ובמשא:

בפי' ר''ע ז"ל צ"ל מת עצמו לא כ"ש וכו':

עוד בפי' ר"ע ז"ל אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין וכו'. פי' הר"ס ז"ל שאם נתקשרו אבריו בגידין אע"פ שאין בכולו כזית אמאי בעינן מת כולו תיפוק לי שמטמא אפי' אבר אחד מטעם אבר מן המת שהאברים אין להם שיעור ומש"ה קאמר שלא נתקשרו אבריו בגידין שכל אבר ממנו אין בו גידין וקמ"ל דאין נקרא אבר אלא א"כ יש בו בשר גידין ועצמות ע"כ:

ומלא תרווד רקב. לא אמרו רקב אלא למת בלבד ולא להרוג. ופי' הר"ש ז"ל דמתני' דלא חשיב נמי גולל ודופק כמה דחשיב מלא תרווד רקב ר' יוסי היא דתניא ר' יוסי אומר מלא תרווד רקב מטמא במגע ובמשא ובאהל ומשום דתרווד רקב שוה לאחריני למגע ומשא ואהל קחשיב לי' בהדייהו ור"ש פליג עלי' בסיפא דברייתא ומייתי לה לכולה ברייתא בפ' העור והרוטב וכתבתי' בפ"ה דמנחות סי' ז' והתם בפ' העור והרוטב פריך בשלמא במשא מטמא האי מלא תרווד רקב דהא קטעין לי' לכולי' וכן נמי מטמא באהל דהא קא מאהיל אכולי' אלא נוגע הא אי אפשר ליגע בכולו דהא כל העפר אינו מחובר יחד והנוגע בצד זה לא נגע בצד זה וכל חד וחד עפרא באפי נפשי' הוא ומסיק רבא דמאי נוגע דקתני בברייתא אהל נגיעה פי' שהוא מאהיל על הטומאה או הטומאה מאהלת עליו ואפי' למעלה מטפח נקרא אהל נגיעה כיון דטומאה עולה ויורדת ומאי ובאהל דקתני בברייתא במלתי' דר' יוסי באהל דהמשכה פי' דהוא אינו מאהיל על הטומאה ולא טומאה מאהלת עליו אלא דבר אחר ממשיך את הטומאה עליו כגון שהוא והטומאה תחת אהל אחד ועיין עוד במה שכתבתי ר"פ דלקמן:

רובע עצמות. משמע דסתמא כב"ה ודלא כב"ש ודלא כשמאי ופלוגתייהו בעדויות בפ"ק אבל הראב"ד ז"ל פי' שם דלר' יהושע לא פליגי ב"ש וב"ה אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ע"ש:

ורובע עצמות מרוב הבנין וכו'. פי' דוקא כשזה הרובע בא מרוב הבנין שהוא בא ממקום טמא אבל כשזה הרובע בא מעצמות הרבה מפוזרים שכבר לא הי' בהם כדי טומאה גם הרובע אין בו טומאה וכדומה לזה אמרו לקמן בסוף פירקין ומודים שאם ניטל חצאים שהוא טהור כן נ"ל לפרש וצ"ע:

בפי' ר"ע ז"ל רבותי ז"ל פירשו וכו'. אמר המלקט הוא פי' הר"ש ז"ל גם הרמב"ם ז"ל כך נראה שפירש בחבורו בפ' שני דהלכו' טומאת מת סי' ט' ורפ"ג וכתב שם מהרי"ק ז"ל ולפי דקדוק דבריו פה ה"פ דמתני' רובע עצמות שאין בהן מרוב הבנין ולא מרוב המנין כלומר אע"פ שהוא משאר עצמות מטמא במגע ובמשא ובאהל ע"כ. אבל בפ"ק דעדויות לא כן פי' רעז"ל ע"ש שנראה ששם תפס פי' הרמב"ם ז"ל אשר שם:

ורוב בנינו ורוב מנינו. רוב בנין הגוף או רוב מנין העצמות ע"כ: אמר המלקט הרמב"ם ז"ל פי' דתרוייהו בעינן רוב בנין ורוב מנין:

וכמה הוא רוב מניינו קכ"ה. התם פ' אלו מומין פרכי' ותנא מנינא אתי לאשמועי' ומשני כדתניא חסר שאין בו אלא מאתים פי' רש"י ז"ל כגון שנברא חסר בכל יד ובכל רגל חסר שתי אצבעות דהיינו שמנה אצבעות ובכל אצבע יש ששה עצמות הרי לשמנה אצבעות מ"ח ולא נשתיירו אלא מאתים ע"כ. ויתר שיש בו מאתים ושמנים ואחד כולן עולין למנין קכ"ה פי' הרב רבינו גרשון מאור הגולה שיש לו ל"ג יותר ואלו הן שיש לו ד' אצבעות יתירות ביד וברגל שיש בהן כ"ד אברים ובסוף ששה עצמות שבכל אצבע יש כנגדו בזרוע עצם אחד היינו כ"ח ושני צירין ושני דלתות ומפתח והיינו רפ"א אברים ע"כ אבל רש"י ז"ל כתב ובאשה יש שני צירים ושני דלתות ומפתח וכ"ד עצמות שבשש אצבעות הרי רע"ז וארבעה הנותרים לא ידענא היכי מתרמי דודאי אין בכל אצבע אלא ששה עצמות סך הכל לא שורש ולא ענף ע"כ. ותוס' חיצוניות כתבו ור"י אומר דרש"י ז"ל לא דק שהרי אותן אברים שבאשה אינם מטמאין באהל וגם רש"י ז"ל לא כוון החשבון ע"כ מ"מ שמעי' מינה דאע"ג דקכ"ה לא הוי רובא דידי' דהא רפ"א היו לו אפ"ה הוי קכ"ה רובא וגבי חסר נמי אע"ג דמאה ואחד הוו רובא דידי' אפ"ה לא חשיב רובא אלא קכ"ה דבתר רובא דאינשי דעלמא אזלינן:

משנה ב

בפי' ר"ע ז"ל צ"ל כך טמא בדם הקטן מאחר שיצא כולו אע"פ וכו'. ובתוספתא איתא דשלש תשובות השיבו חכמים לר' עקיבא. ורבינו עובדי' ז"ל הביא האחרונה שבכולם דס"ל לרבנן דאי אפשר שיצא כולו:

ר' אליעזר אומר מטמא כבשרו. כך הגי' הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

וחכמים מטהרין שאין לו דין רקבון:
אפר שרופים. בנדה פ' המפלת. אמרי' דר' יוחנן ס"ל כר' אליעזר. ועיין בפי' הר"ש ז"ל שפירש ומיהו כי מעיינת בה שפיר אפי' ר' יוחנן כרבנן כדפרישית לעי' ע"ש:
מלא תרוד ועוד עפר קברות. כצ"ל:
ר"ש מטהר. אפי' במלא תרווד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא מטהר ר"ש דהתם בפ' המפלת מפ' טעמא דר"ש דעשו סופו כתחלתו מה תחלתו כשנקבר אם יש דבר אחר הראוי לירקב עם המת מבטלו אותו דבר חשוב ושוב אין לו דין רקב אף כשנקבר כהלכתו דבר אחר שנתערב בו מבטלו ומקלקלו ואינו נעשה רקב לטמא:
בסוף פי' ר"ע ז"ל. וכן לענין מגע. אמר המלקט פי' לר"ש דאית לי' פ' העור והרוטב כמלא תרווד אין מטמא במגע לפי שאי אפשר ליגע בכולו שהרי אינו גוף אחד ולפיכך אפי' גבלו במים לא הוי חבור דלעולם אינו יכול ליגע בכולו בבת אחת וכבר כתבתי בריש פירקי' דר' יוסי אית לי' דמטמא במגע ובמשא ובאהל. והתם בפ' העור והרוטב פריך לר' יוסי היאך מלא תרווד רקב מטמא במגע הא לא נגע לי' בכולי' ואין נוגע וחוזר ונוגע. ועי' במה שכתבתי לקמן רפ"ג גם ברפ"ג דעדויות:
אינו חבור לטומאה. מצאתי מלת לטומאה מחוקה ואין רמז לדבר ולא צורך לכך אכן גם הרב בצלאל אשכנזי ז"ל מחקה:

משנה ג

וארץ העמים. יוסי בן יועזר איש צרידא ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה על ארץ העמים ברייתא בפ"ק דשבת דף י"ד ומפ' התם במסקנא בגמ' אינהו גזור אגושא לתלות ואאוירא ולא כלום ואתו רבנן דבשמונים שנה קודם לחרבן גזור אידי ואידי לתלות ואתו באושא גזור אגושא לשרוף ואוירא כדקאי קאי ופירשו הר"ש והרא"ש ז"ל דהכא בגוש מיירי וכ' ודוקא גוש אבל עפר לא ושיעור הגוש מפורש פ' הלוקח בהמה כפיקה גדולה של סקאים ובתוספתא דכלים פליגי תנאי אם הביא עפר משם וגבלו רבנן מטמאים ור"ש סבר דלא אמרו אלא גוש כברייתו והקשו תוס' ז"ל בפ' כ"ג ונזיר דהתם משמע בגמרא דפשיטא לן דמטמא באהל כי מאהיל מיהא על גושא בלא הפסק שידה תיבה ומגדל ותרצו דהכא במתני' בגוש הבא מארץ העמים לארץ ישראל ע"כ. וכן פי' כבר רעז"ל. ואיתה ג"כ בתוס' פ"ק דסנהדרין דף יב: ושם בגיטין תרצו בשם ר"ת דמתניתין מיירי קודם שגזרו על אוירה לתלות ועוד יש שם תירוצים אחרים ע"ש. גם בשבת שם פ"ק. וז"ל החכם הר"ס ז"ל בפ"ק דגיטין הקשו התוס' מההיא דקיימא לן דגזרו על אויר ארץ העמים ותרצו דהכא מיירי בעפר הבא מארץ העמים לארץ דלא מטמא דלא גזרו אלא על

אויר עצמו והקשו דאין לשון ארץ העמים משמע כן ופירשו דמיירי כגון שיש דף או גשר שראשו אחד בארץ וראשו השני בחו"ל ומונחים כלים תחת ראשו שבארץ דאין מביא עליהן טומאה וטהורין עוד תירץ ר"ת שזאת המשנה קודם שגזרו על אוירה ע"כ:

כמה הוא חסרונן בשדרה. וכו' כך צ"ל וכך הגי' רב"א ז"ל וגם ה"ר יהוסף ז"ל אלא שכתב ס"א ל"ג בשדרה:

ובה"א אפי' חוליא אחת. בזו ב"ה לקולא ולענין טריפות ב"ה לחומרא והאי דלא תני לה בעדויות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה תרצו שם פ' אלו טריפות משום דכי אתשיל חסרון שדרה בבית המדרש לענין טומאת אהל נשאלה לפניהם בכמה חסרונה דהוו ב"ש לחומרא:

כדי שינטל וכו'. וכתבו תוס' ז"ל בר"פ על אלו מומין בכמלא מקדח נמי ימות לב"ש מדקאמר בפ"ק דעירובין ובפ' אלו טריפות וכן לטרפה ומשמע דאתרוייהו קאי אשדרה ואגולגולת מדקאמר התם תרי חומרי דסתרן אהדדי כגון שדרה וגולגולת אלא ב"ה אתו למימר דשיעורו דמלא מקדח הר טפי מכדי שינטל מן החי לדידהו ע"כ ואפי' לפי פי' ר"ת ז"ל דמפ' דלא קאי וכן לטרפה אגולגולת מדלא פריך וכו' מ"מ לפירושו נמי צריך לומר כן דבשיעורא דב"ש מיית לב"ש כמו לב"ה בשיעורא דידהו עכ"ל ז"ל. והביא כל פלפול זה הר"ש ז"ל ועוד יותר ע"ש:

וחכמים אומרים בגדול של לשכה. שהוא כסלע כדתנן פי"ז דמסכת כלים ואי קשיא א"כ ב"ש וב"ה אמרו דבר אחד דכדי שינטל מן החי וימות הוי כסלע תרצו שם בבכורות ר"פ על אלו מומין דב"ש מקדח וחיסומו קאמרי דהיינו שמרחיב את הנקב כדי שיכנס מקדח ויצא בריוח והיינו חסום שנוטל מה שחוסם וסותם הנקב ואינו מניח לכנוס המקדח בריוח ומקדח וחסומו הוי ודאי יותר מסלע ורב נחמן תירץ התם במסקנא דסלע נירונית שנינו התם בכלים וההיא הוא דהויא כמקדח גדול אבל סלע סתם דקאמרי' אליבא דב"ה זוטר אפי' ממקדח קטון של רופאים הלכך אפי' לר"מ שיעורא דבית שמאי נפיש. וראיתי שהגי' ה"ר יהוסף ז"ל כל מלות מקדח שבמשנה ביו"ד מַקְדֵּיחַ:

משנה ד

הגולל והדופק וכו'. ואיתה ברייתא בפ' העור והרוטב (חולין דף קכ"ו) בשם ר"ש הבאתיה בפ"ה דמנחו' סי' ז':

אם יש תחתיהם. כך צ"ל:

איזהו הדופק שהגולל נשען עליו. צדדי הקבר יקראו דופקים להיותם דוחקים את המת לשון ודפקום יום אחד הגולל מלשון אבן גלל שענינו אבן מתגלגלת. הרמב"ם ז"ל:

אבל דופק דופקים טהור. כשאין נשען עליו הגולל דאי נשען עליו מרבה לי' בברייתא הר"ש ז"ל. והגיהו הרב בצלאל אשכנזי ז"ל וה"ר יהוסף ז"ל אבל דְפַק דופקים ונקדו הדלי"ת בשב"א והקו"ף בפית"ח.

משנה ה

ואבר מן החי שחסר עצמו. פי' רעז"ל אבל חסר מבשרו לעולם הוא מטמא עד שיחסר מכדי וכולי'. אמר המלקט דהכי תנן בפ' ששי דמסכת עדויות אבר שיש עליו בשר כראוי מטמא במגע ובמשא ובאהל חסר הבשר טמא חסר העצם טהור והא דלא תני ואבר מן המת שחסר עצמו משו' דאכתי טמא משום כזית בשר הנשאר בו אבל כזית בשר הפורש מן החי טהור כר' יהושע דעדויות ועוד תנן התם מרובה טומאת עצמות מטומאת בשר שהבשר הפורש מן החי טהור ואבר הפורש מן החי והוא כברייתו טמא והיינו כברייתו שלא חסר העצם אך עומד שלם כמו שנברא. הר"ש והרא"ש ז"ל. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל שחסר עצמו פי' שחסר העצם כל שהוא ע"כ:

משנה ו

השדרה והגולגולת משני מתים. בירוש' פ"ק דברכות קאמר התם ר"ע פליג על רבנן ולא עבד עובדא כותי' דתני מעשה שהביאו קופה מלאה עצמו' מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד ונכנס תודרוס הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו אמר תודרוס הרופא אין כאן שדרה ממת א' ולא גולגולת ממת א' אמרו הואיל ויש כאן מטהרין ויש כאן מטמאין נעמוד על המנין התחילו מר' עקיבא וטיהר אמרו לו הואיל והיית מטמא וטהרת טהור ע"כ. ומשמע מפי' הר"ש ז"ל דלא הי' שונה הנך מתני' ראש משנה שכתב השדרה והגולגולת לאו אחסרון קאי אלא אפלוגתא דר' עקי' ורבנן דכל הני דשני מתים ע"כ [א"ה לכאורה ע"כ צ"ל שגם לא היה גורס מלות משני מתים אלא אצל ואבר מן המת. דאל"ה גם אם לא היה שונה הך מתני' ראש משנה ליכא למיטעי דאחסרון. וכן נכון לגרוס דעל גירסתינו באמת קשה לערבינהו וליתנינהו. וצ"ע שלא העיר המחבר בזה מאומה:]:

ורביעית דם משני מתים. עיין במ"ש בפרק בהמה המקשה סי' ג'. וכתב הר"ש ז"ל בנזיר פ' כ"ג איבעיא לן אי שדרה וגולגולת תנן או דילמא או שדרה או גולגולת ולא אפשיטא ואמרי' התם דבכולהו חזר בו ר' עקיבא חוץ מרביעית דם ומפ' התם דלא חשיב במתני' עצם כשעורה דהא דמטמא לי' בסמוך ר' עקי' משום דיחיד פליג עלי' דהיינו ריב"נ ובכל הנך דחשיב רבנן פליגי עלי' ע"כ וע"ש:

משנה ז

ור' יוחנן בן נורי מטהר. אפי' שהוא ממת אחד ומפי' רש"י ז"ל דהתם פ' כ"ג ונזיר משמע דר' עקיבא מטמא אפי' בעצם כשעורה הבא משני מתים וכמו שכתבתי לעיל בסמוך:
רובע עצמות שנדקדקו כו' ר"ש מטהר וכו'. פי' הר"ס ז"ל אפי' במגע אינם מטמאי' וא"ת מסתמא ר"ש כר"ע רבי' ס"ל דמטמא בעצם כשעורה שנחלק לשנים וא"כ אמאי מטהר לגמרי וי"ל דהכא מיירי שנדקדקו הרבה ונעשו כמו קמח והכי משמע בנזיר פ' כ"ג דפריך התם גבי הא דתנן וחצי קב עצמות שהנזיר מגלח עליו חצי קב אין רובע עצמות לא ה"ד אילימא דאית בהו עצם כשעורה תיפוק לי משום עצם כשעורה אלא דאקמח אקמוחי ע"כ ופי' רש"י ז"ל ששחקן דק הרבה כמו הקמח שנטחן שאין בו עצם כשעורה ע"כ וכן פי' התוס' שטחנן הדק כקמח או כעפר דכה"ג לא מטמא משום עצם כשעורה ע"כ:
ר' יוסי מטמא פי' הר"ש ז"ל מטמא במשא ובאהל אבל לא במגע כדקתני בתוספתא גבי כזית מן המת דתניא וכן הי' ר' יוסי אומר כזית מן המת שנחלק אפי' לעשרה מטמא במשא ובאהל ואין מטמא במגע עכ"ל ז"ל:

פרק ג

משנה א

כל המטמאין באהל וכו'. בפ' העור והרוטב כתבתי דר' דוסא ור' ישמעאל אמרו דבר אחד:
או מאהיל על כשני חצאי זתים או מאהיל על כחצי זית וכו' כך צ"ל. אכן מצאתי שהח' הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל אדרבה מחק כל זה ממשנתו וכ' בחוץ בגליון וז"ל כמו שהגהתיו מצאתי בנוסחא של פאס ונלע"ד שהגרסא הכתובה בספר ג"כ יש ליישבה וכולה מתני' אייר בטומאה רצוצה דחשיבא כמו מגע חוץ מהא דקתני בסיפא ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית דאייר בפותח טפח והתם מוכרח הדבר בעצמו שמדבר בטומאה שיש בה פותח טפח דאי בטומאה רצוצה אותו הדבר האחר שמאהיל עליו ועל כחצי זית אינו מביא לו הטומאה מכחצי זית שהטומאה בוקעת ועולה ולכן בהכרח הוא היכא דקתני ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית הוא מדבר בפותח טפח שמביא לו הטומאה ע"כ. וכתב הרא"ש ז"ל ובגמ' פ' העור והרוטב מסיק רבא דהיכא דהוא מאהיל על המת או המת מאהיל עליו אפי' למעלה מטפח חשיב כנגיעה דטומאה עולה ויורדת וחשיב כנוגע בה אבל ע"י המשכה ונגיעה או אהל דלמעלה ולמטה תרי שמי נינהו פי' אהל ע"י המשכה דהוא אינו מאהיל על הטומאה ולא הטומאה מאהלת עליו אלא דבר

אחר ממשיך את הטומאה עליו כדקתני בסיפא ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית טומאה ור"מ סבר דאהל ונגיעה חד שמא נינהו אפילו אהל דהמשכה וזה הכלל סיומא דמילתא דרבי מאיר היא ע"כ. ובריש פרק שלישי דעדויות הארכתי יותר בבאור מתני' ועיין עוד במה שכתבתי לעיל ריש פרק שני:

משנה ב

שנתפזר בתוך וכו'. בנדה פ' המפלת (נדה דף כ"ז) מייתי ברייתא אחרת דתניא מלא תרווד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא טמא ור"ש מטהר והתם עביד צריכותא לתרויהו דאי אשמעי' דברייתא ה"א בההיא קאמרי רבנן דמטמא משום דמכניף אבל נתפזר אימא מודו לי' רבנן לר"ש דאין מאהיל וחוזר ומאהיל דגג שכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושני אהלות הן ואין מצטרפי' ואי אשמעי' בהא ה"א בהא אמר ר"ש משום דאין מאהיל וחוזר ומאהיל אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן צריכא. ופי' הרא"ש ז"ל שנתפזר בתוך הבית הבית טמא כיון שהבית מאהיל על כולה טמא כל מה שבבית שהאהל מצרפן כדתנן לק' בפירקי' שני עצמות ועליהן שני חצאי זיתים והכניס מקצתם בפנים וכו' הבית טמא ע"כ:

ור"ש מטהר. ואזדא לטעמי' דמטהר מלא תרוד ועוד עפר קברות לעיל פ' שני ושמא ההיא ברייתא שהבאתי מפ' המפלת היא מתני' דפירקי' דלעיל בשנוי לשון כדרך התלמוד בכמה דוכתי:

רביעית דם שנבלעה בתוך וכו'. פשוט הוא שכל מה שהי' במת קודם שנבלעה שהוא טמא ואיתה פ' הגוזל קמא ובנדה פ' האשה ופי' רש"י ז"ל הבית טמא כלים שבבית דבית לא מקבל טומאה דקרקע הוא. ואמרי' התם בגמרא ואמרי לה הבית טהור ולא פליגי בכלים שהיו בבית קודם שנבלעה שהיתה בעין והאהיל הבית עלי' ועל הכלים נטמאו אבל בכלים דאתו לבסוף אחר שנבלעה בקרקע טהור:

נבלעה בכסות וכו'. והכניס הכסות לבית אם מתכבסת הכסות וכו' הבית טמא ואם לאו טהור הבית שלא האהיל על רביעית שכבר חסר בהבלעו בכסות אבל הכסות טמא שתחלת נגיעה ברביעית מצומצם נטמאה ומדקתני טהור אע"ג דחזותא דרביעית איכא שהדם שנשאר בבגד שאי אפשר לסוחטו נראה לנו בבגד אלמא חזותא לאו מילתא היא ורמי רבא עלה דתנן ברפ"ג דמסכת ערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא ותירץ רב כהנא מקולי רביעיות שנו כאן בדם תבוסה דאינו מטמא באהל אלא מדרבנן. ועיין בתוס' שם פ' הגוזל ושם בנדה פ' האשה שהיא עושה צרכי' שפירשו ז"ל דלר' יותנן לא קשי מידי מערלה אטומאה דלדידי' בקפידא תליא מילתא

כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ומ"מ צבעו בקליפי ערלה ידלק דלא שייך להתירו מטעם דאין מקפיד דנהנה הוא בצבע וניחא לי' אלא האי שנוייא משני לי' אליבא דריש לקיש וה"ק לי' אפי' לפי דבריך שאתה מדמה טומאה לאיסור לא קשי מידי דדם תבוסה דרבנן ע"כ וכן נראה שפי' ג"כ הר"ש ז"ל וכתב ה"ר יהוסף ז"ל אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם טמאה וכו' פי' כאן לא אמר הכסות טמא כמו שאמר לעיל הבית טהור על כן נראה דקאי ארביעית שאע"פ שהיא בלועה כיון שהיא יכולה לצאת היא טמאה אבל אם אינה יכולה היא טהורה אבל הכסות לעולם אב הטומאה היא שכבר נטמאת מרביעית ודוק ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל ומביא מים אחרים במדתם וכו'. אמר המלקט הכי מפ' לה בתוספתא וכתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל וצ"ע וכי לא נשאר מן המים בבגד ואפשר דאזלינן לחומרא ומש"ה מתורץ מה צריך להביא מים אחרים ימדוד אותם אם יש רביעית יתר ודוק ע"כ אמר המלקט עיין על זה בתוס' שם בנדה ושם פ' הגוזל:

שכל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור. הא יכול לצאת אפי' ע"י הדחק טמא ודוקא אם מקפיד עליו להוציאו הכי מסיק רב פפא שם בנדה דהכי ס"ל לר' יוחנן. ועיין בכלים פ"ט ס"ה ששם הבאתי פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש:

משנה ג

נשפך באויר. פי' רעז"ל בתוך הבית וכתב עליו ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל וא"כ לפי זה צריך לפ' מה שאמר אח"כ והאהיל על מקצתו ר"ל כאשר האהיל הבית כמו שפירש הרמב"ם ז"ל להדיא ולא כמו שפירש רעז"ל והאהיל אדם וזה הפירוש שייך לומר אם נפרש נשפך באויר לא איירי בבית אלא תחת אויר השמים ודוק ע"כ. וכן ג"כ הגי' הר"ס ז"ל בתוך החצר:

נשפך על האסקופא והיא קפטרס כצ"ל:

בין מבפנים. וכו' מה שפי' רעז"ל הוא פירש הר"ש ז"ל אבל הרא"ש ז"ל פירש בין בין פירש דכולה מדרון משני צדדיה בין הצד הפנימי של צד הבית בין הצד של צד חוץ לבית והבית מאהיל עליו טהור אבל אם היה הדם מונח בגומא ומקצתו בפנים הבית טמא:

בסוף פי' ר"ע ז"ל יצאו שיער וצפורן שגזען מחליף. אמר המלקט והתם בנדה פריך והרי בשר דגזעו מחליף וטמא ומשני בשר נעשה מקומו צלקת ועוד מסיק התם בלשון שני דאין גזעו מחליף ועיין במ"ש בפרק ואלו טריפות סימן ב ובפרק העור והרוטב סימן ב':

ובשעת חבורן הכל טמא. כך הגיה הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

משנה ד

כיצד המת בחוץ. כך הגיהו הרב בצלאל אשכנזי והרי"א ז"ל:

לפנים והבית מאהיל וכו'. כצ"ל:

שני עצמות ועליהם וכו'. מ"מ ובהן. במקום ועליהם:

הכניס מקצתן לפנים. כך צ"ל:

משנה ה

ואיזהו דם תבוסה. כך הגי' הרי"א ז"ל:

רבי ישמעאל אומר רביעית בחייו ורביעית במותו וניטל וכו'. כך הגי' הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

רבי אלעזר ב"ר יהודה אומר וכו'. וכן הוזכר שמו גם כן בפרק קמא דזבין ודוחק לומר שהוא ב"ר יהודה בר אלעאי מדהזכיר שמו הכא במתני' קודם אביו ושמא הוא רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא דקדמון הוא מדאשכחן בפרק קמא דערלה שאמר רבן שמעון בן גמליאל משמו גם בפרק ג' דמסכת טבול יום פליג תרי זימני הוא ור' עקיבא אליבא דרבי יהושע או שמא אחר קדמון הוא והתימה על הרמב"ם ז"ל שכתב בסוף הקדמתו לסדר זרעים ור' אלעזר בן יהודה איש ברתותא לא הוזכר רק בערלה בלבד ממה נפשך קשה אם זה הוא ר' אלעזר בן יהודה הנזכר בערלה א"כ הרי נזכר גם פה וגם בזבין ובטבול יום כדכתבינן ואם הוא אחר יקשה למה לא הזכירו ומנאו שם במספר חכמי' המשנה בפרקים הקודמים שם לזה וצ"ע לע"ד וה"ר יהוסף ז"ל הגי' ר' אלעזר בן יהודה ע"כ:

זה וזה. דר' עקיבא ור' ישמעאל כך צ"ל בפי' ר"ע ז"ל:

עוד בסוף פירושו של רעז"ל דסבר ר' יהודה אין דם מבטל דם. אמר המלקט בפ"ח דמסכת זבחים ובפ' ששי דמסכת חולין:

משנה ו

אבל להוציא את הטומאה. פי' הרמב"ם ז"ל שאם היו פתוחים אע"פ שחשב על אחד מהן בלבד שיצא ממנו המת הנה כל מה שיש תחת המשקוף המחובר הוא טמא אע"פ שלא יהי' בזה הפתח רק טפח על טפח:

ר' יוסי אומר וכו'. עיין לקמן פ' מגדל סי' ב' בפי' הרא"ש ז"ל שכתבתי גבי ר' יוסי מטהר מפני שיכול להוציאה חצאים וכו':

בסוף פי' ר"ע ז"ל. וכן הלכה. אמר המלקט נלע"ד שצריך להיות ואין כן הלכה שכן הוא בפי' הרמב"ם ז"ל וגם בחבורו לא הביא דברי ר' יוסי:

משנה ז

בפי' ר"ע ז"ל צ"ל לא אמרי' שים מה שיתר על ארכו ברחבו וכו':

כיצד. כלומר כיצד חוצץ אבל כיצד מביא לא פירש כאן:

יש בו פותח טפח. לשון הר"ס ז"ל פי' בחללו אמנם בכניסתו דהיינו מקום שפתוח לבית אין בו פותח טפח שאם יש בו פותח טפח בכל ענין הבית טמא ולא שייך לומר שדרך טומאה לצאת ואין דרכה להכנס ומפי' הרמב"ם ז"ל נראה שמפרש יש בו פותח טפח בכניסתו ונראה שזה ט"ס כי זה הפי' אי אפשר כלל ובחבורו הגדול כתב המשנה כצורתה וכן כתבה סמ"ג ובסוף כתב ומכאן אתה למד כל שיש בו פותח טפח ואין ביציאתו טפח שמטמא באהל מלמעלה וצריך לחלק בין זה לארונות כמו שחילק רבינו משה עכ"ל משמע מדברו שאין בכניסתו כלל פותח טפח שאם יש בכניסתו פותח טפח מה חדוש אתא לאשמועי' לומר מכאן אתה למד וכו' ע"כ. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל בס"א ל"ג שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס לא ברישא ולא בסיפא ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל דכזית מן המת פתחו בטפח. אמר המלקט אבל ביותר מכזית קתני בתוספתא דבעינן שיהא בו ד' וגם ביציאתו ארבעה וכדתנן נמי לעיל גדול מכזית כמת:

עוד בפירושו ז"ל ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא דטומאה בוקעת ועולה מן הביב לבית וכו' עד סוף הדבור. אמר המלקט אבל אם טומאה בבית מה שבתוכו טהור דחוצץ בפני הטומאה כיון דיש בו רוחב אין הטומאה בוקעת לתוכו כדתנן לקמן בפט"ו טומאה בבית כלים שבחצץ אם יש במקומן טפח על טפח על רום טפח טהורים ואם לאו טמאים.

עוד בפירושו. ז"ל ואין ביציאתו פותח טפח לחנם נקט וכו' אמר המלקט אלא אגב דתני בתרי באבי קמאי ויש ביציאתו ואין ביציאתו תניי' נמי הכא. ועיין לקמן בפ' כוורת סימן י"ד:

אחד חור וכו'. ופירשו תוס' ז"ל ארישא קאי דאיירי בביב שהוא קמור תחת הבית וקמ"ל אע"פ שנעשה ע"י מים או שרצים ע"כ. וז"ל החכם הר"ס אוחנא ז"ל אחד חור שחררוהו וכו' הכא משמע בחור שחררוהו מים שיעורו להביא טומא' ובפי"ג קתני סתמא דמתני' חררוהו מים או שרצים וכו' שיעורו מלא אגרוף וכן בפי"ז מכלים קתני סתמא דמתני' מאור שלא נעשה בידי אדם שיעורו כמלא אגרוף גדול וכו' ודוחק הוא להעמיד אותם המשניות אליבא דר' יהודה דקאמר הכא ומודה בשקיפים ובסלעים פי' שיש בהם מלא אגרוף ויש לחלק בין חור דהכא למאור דהתם דהכא איירי בחור שהוא כמין ביב דאיירי בי' מתני' דהכא א"נ בחור שאינו למאור והתם איירי במאור שנכנסת ממנו האורה והתם

בעי מלא אגרוף כיון שנעשה מאליו וכן פי' רבינו שמשון דחור דהכא אביב קאי והרמב"ם ז"ל כתב שתיהן בחבורו ולפי זה מוכרח לחלק בין זה לזה כנ"ל עכ"ל ז"ל:

מרבך. פי' הרמב"ם ז"ל מלשון מורבכת תביאנה שהוא לשון סדור אבל הרא"ש ז"ל נראה דגריס מדבך בדלי"ת שפירש מדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל והכי איתא הגירסא ר"פ הישן בגמ' וברש"י. והכי איתא נמי הגירסא במכילתא שהובאה בילקוט פ' משפטים סימן שמ"ה בפסוק כי תצא אש וכן הי' נראה קצת ג"כ מן הערוך בערך סוור אבל בערך רבג גריס מרבג ס"א מרבך ופי' מרבג כמו בנין אבנים זה על גב זה כדתניא בריש תורת כהנים ספ"ד לענין זריקה יכול שיהא זורק ורובג פי' שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים ע"כ:

סואר. איית דגרסי צבר של קורות לשון צבורות זו ע"ג זו הר"ש ז"ל וכן כתב ג"כ הרב בעל הערוך ז"ל. והכי נמי איתה לגירסא בירושלמי דשבת פ' במה טומנין אבל בבבלי דשבת פ' כל הכלים (שבת דף קכ"ה) ובסוכה ר"פ הישן ובביצה פ' המביא דף ל"א. ובתוספתא ביום טוב פ' שלישי ובפ"ד דנזיר דף כ"ו כמו גרסתינו דהכא:

ומודה בשקיפים ובסלעים. בר"פ שני דסוכה מייתי לה בשם ברייתא דקאמר תניא נמי הכי. והלשון שם בשקיפין ובנקיקי הסלעים ואפ"ה כתבו שם התוס' ז"ל שהיא משנה שלימה ע"כ. ופי' שם רש"י ז"ל בשקיפין סלעים הנופלים ומתפרקין ברוח ויש חור גדול במקום עקירתם: נקיקי בקיעין ע"כ.

בסוף פי' ר"ע ז"ל. דמודה ר' יהודה שאפי' נעשה מאליו מביא את הטומאה. אמר המלקט דהכי אמר ר' יהודה אההיא דחצרות היו בירושלים וכו' דבפ"ג דמסכת פרה תני עלה ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים והא שוורים אהל שאינו עשוי בידי אדם הוא אלא ודאי במלא אגרוף דהיינו יותר מטפח מידה:

פרק ד

משנה א

מגדל שהוא עומד וכו'. ופירש בערוך בלשון ראשון מגדל שהוא עומד באויר פי' תיבה ארוכה כמגדל תלוי' בחבלים ע"כ:

ר' יוסי אומר מחצה למחצה. פי' דכלים שבחצי עוביו שהן לצד תוכו טמאים ודוקא עומד באויר אבל אם הי' עומד בבית הא אמרי' בסיפא טומאה בתוכו הבית טמא וכיון שאני רואה כאילו הטומאה בבית לא הוה ר' יוסי אומר מחצה למחצה שהרי הטומאה באה לו מכל צד אבל משום מילתייהו דרבנן אין חילוק בין עומד באויר ובין עומד בתוך

הבית והיינו דקתני בתוספתא מגדל שהוא עומד בין בבית בין באויר וטומאה בתוכו כלים שבעביו טהורים טומא' בעביו כלים שבתוכו טהורים ר' יוסי אומר מחצה למחצה ור' יוסי לא קאי אלא אעומד באויר הרא"ש ז"ל אבל הר"ש ז"ל פי' דבין בבית בין באויר דקתני בתוספתא לאו בתוך הבית דוקא דהא קתני סיפא דתוספתא הי' עומד בתוך הבית מכלל דרישא לאו בתוך הבית עסיקי' אלא עומד ע"ג הבית או בבית שאינו מקורה ע"כ. ומצאתי כחוב טומאה בבית מה שבתוכו טהור פי' ה"ר מנחם ז"ל זהו אליבא דרבנן אבל אליבא דר' יוסי נכנסת מבית למגדל כי היכי דנכנסת מתוכו לעביו ומעביו לתוכו. אמר יצחק אין זה הכרח דילמא ע"כ ל"ק ר' יוסי אלא בדבר שהוא מגוף המגדל ואפי' בגוף המגדל לא קאמר אלא למחצה ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל וטעמא דמה שבתוך המגדל טהור שאין דרך וכו' כך צ"ל:

טומאה שם הבית טמא. אע"פ שאין שם פותח טפח לפי שדרך טומאה לצאת ואפי' בינו לבין הארץ בינו לבין הקורות משום דבוקעת ועולה בוקעת ויורדת ונכנסת לחלל המגדל ויוצאה דרך פתחו לבית. ובלבד שלא תהא טומאה כנגד עובי הדפנות לא למעלה מן הדפנות ולא מלמטה דא"כ לא היתה מתפשטת בבית אחר דליכא פותח טפח לא למעלה ולא למטה כדמוכח בתוספתא הר"ש ז"ל. וז"ל הראב"ד ז"ל שם בהשגות כלים שבין המגדל ובין הארץ שבינו ובין הכותל וכו' אמר אברהם לא כל הענינים שוין כשהכלים בינו ובין הארץ או בינו ובין הקורות די להם באותו פותח טפח להביא את הטומאה לכלי שבאמצע אבל כשהכלים בינו ובין הכותל לא תביא להם טומאה באותו חלל טפח בלבד עד שיהא ג"כ פותח טפח או מלמעלה או מלמטה ע"כ וכתב עליו מהרי"ק ז"ל ורבינו לא חשש לפרש מפני שדבר פשוט הוא ע"כ:

בסוף פירושו של ר"ע ז"ל שלא תטמא כל אשר בבית. אמר המלקט דטומאה רצוצה בוקעת ועולה. ופי' הר"ש ז"ל טומאה רצוצה פי' דחוקה שם בלא אויר מלשון ויתרוצצו תרגומו ודחקון ע"כ:

משנה ב

תיבת המגדל שיש בה פותח טפח. כך הגיה הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

ור' יוסי מטהר. פי' הרא"ש ז"ל נראה דר' יוסי פליג נמי אארישא היה עומד בתוך הבית טומאה בתוכו הבית טמא דחד טעמא הוא לתרווייהו. ותימה דליפלוג נמי ר' יוסי אמתני' דלקמן פ"ז המת בבית ובו פתחים הרבה כולן טמאים ואפשר דר' יוסי מודה במת שלם דאין דרך לשרפו או לחלקו לחתיכות ומיהו קשיא לן הא דא"ר יוסי לעיל פ"ג השדרה והגולגולת כמת ולא אמרי' יכול לשרפם או לחסרן משיעור טומאתם ואפשר

דר' יוסי לדבריו דת"ק קאמר דקאמר ת"ק גדול מכזית כמת וקאמר ליה לדידי דוקא מת שלם מטמא הפתחים לדידכו אודו לי מיהת דדוקא שדרה וגולגולת אבל לא גדול מכזית ע"כ ומצאתי כתוב כ' ה"ר מנחם ז"ל דאפי' לר' יוסי שדרה וגולגולת דינם כמת ע"כ עוד מצאתי כתוב כתב ה"ר מנחם על מה שפי' הרא"ש ז"ל ונראה דר' יוסי פליג נמי ארישא אע"ג דפרשינן לעיל דלדידי' כשיהיה טומאה בבית מה שבתוכה טמא היינו טעמא שהוא בטל עם הבית אמר יצחק נדחק לפ' כן כדי שלא יקשה לו פי' הרא"ש ז"ל ונ"ל דיש חילוק כמו שכתבתי למעלה במתני' ע"כ:

משנה ג

היה עומד בתוך הפתח ונפתח לחוץ טומאה בתוכו הבית טהור. שם בחולין פ' העור והרוטב מייתי דתני עלה דמתני' ור' יוסי מטהר ומפ' דר' יוסי קאי אמאי דקאמר ת"ק בסיפא טהור וטעמא משום דנקט ברישא יש בה פותח טפח הא אין בה פותח טפח אפי' העמידה בפתח ופתחה לחוץ הבית טמא משום דטומאה טמונה בוקעת והוי כאילו מוטלת בקרקע הבית והבית מאהיל עליה וקאמר דלאו מילתא היא דטומאה טמונה אינה בוקעת. ומצאתי מוגה נ"א העמידה בתוך הפתח ופתחה לחוץ:

טומאה בבית מה שבתוכו טהור. היא גירסת הר"ש ז"ל וכן ג"כ מצאתי הגירסא שם בחולין אמנם הרמב"ם ז"ל גריס בפירושו וגם בפי"ח מהט"מ טמא וגם ה"ר יצחק ן' גיאת ז"ל גריס טמא שהוא טמא בטומאת הבית ואין הבית טמא בטומאתו. והרא"ש ז"ל כתב וז"ל הרב ר"ש ז"ל הגי' כאן וכן ג"כ הגי' בפ' כוורת בבבת היתה עומדת בתוך הפתח וכו' טומאה בבית מה שבתוכה טהור שדרך הטומאה לצאת וכו' ע"כ וקשה דלא שייך למיתני שדרך הטומאה לצאת גבי טהרה דדוקא גבי טומאה שייך האי לישנא דחזינא לטומאה כאלו היא עתה במקום שסופה לצאת דרך שם אע"פ שיש דבר הנפסק ונ"ל לקיים גי' הספרים הכא ולקמן בפ' כוורת דמיירי כגון שהמגדל והכוורת ממלאין כל הפתח ואין פ"ט מכל צד לא למעלה ולא למטה ולא מן הצדדין ואין מקום לצאת הטומאה הלכך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל והכוורת מידי דהוה אפתחי הבית בזמן שהם נעולים:

בזמן שיש שם פותח טפח. שהמוכני פתוח למגדל טפח א"נ דחלל המוכני שהטומאה וכו' כך צ"ל בפי' רעז"ל:

ואינה יוצאה והמגדל בא במדה. כך צ"ל:

פרק ה

משנה א

בש"א הכל טמא. ומיירי שיש בעין טפח על טפח דאי לאו הכי אפי' טומאה בעין התנור טהור כדתנן בפ"ח דמס' כלים הרא"ש ז"ל גם הר"ש ז"ל פי' בפירוש כתיבת יד ישן שבא לידי וז"ל ודוקא כשיש בעינו פותח טפח פליגי דאי ליכא פותח טפח לכו"ע טהור ע"כ:

משנה ג

היתה שלימה בה"א וכו'. כעין משנה זו שנינו פ"ט דמסכת כלים וצריך לתת טעם אמאי איצטריך תנא לאשמועינן פלוגתא דב"ש וב"ה וחזרת ב"ה כאן ושם. ועי' במ"ש שם בכלים פ"ט סי' ב' בשם מהרי"ק ז"ל דלפירוש הרמב"ם ז"ל לא הוו תרתי בחד עניינא. ולקמן ברפ"ח כתבתי בשם הרא"ש ז"ל דמיירי שאין הטומאה תחת הקדרה אלא מן הצד: בפי' ר"ע ז"ל צ"ל שהוא מציל על אוכלין ומשקים וכלי חרס שבעלי' ושבתוכי דלנפשי' בלבד וכו':

משנה ד

ואם פינם לכלי אחר. כך הגי' הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

ואם פנתה. מ"מ ואם פינתו:

חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש וכו'. תימה אמאי חזר תנא לשנות דחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש דודאי דלב"ה קודם חזרה הכל טהור הלגין והמשקין וכן האשה והעריבה והבצק:

משנה ה

כלי גללים. של צפיעי הבקר אבל כלי שיש הן בכלל כלי אבנים:

שהכל נאמנים על החטאת. ירושלמי דשבת פ' במה מדליקין ד' ה תניא רשב"ג אומר הלכות הקדש וחטאות והכשרות הן הן גופי הלכות ושלשתן נמסרו לעמי הארץ הלכות הקדש דתנינן בפ' בתרא דחגיגה אם אמר הפרשתי בתוכה רביעית קדש נאמן. חטאות דתנינן הכל נאמנין על החטאת. הכשרות דתנינן בר"פ בתרא דמכשירין על כולן עם הארץ נאמנין לומר טהורין הן ע"כ:

ומצילין עם דפנות אהלים. ופי' הר"ש ז"ל דוקא אצל דפנות אהלים מצילין כגון דפנות בית ולא אצל דפנות שאינם אהלים כגון דפנות גנה וחצר ואפי' באהלים בלא דפנות אין מצילין ע"כ:

משנה ו

בפי' ר"ע ז"ל צ"ל אבל נסר וסרידה שאין לה גפיים דלאו כלים נינהו וכו'. אמר המלקט כדתנן בפרק ח' ובפרק ט"ו דמסכת כלים:

שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים. בא ליתן טעם לתרתי בבי קמייתא הא דבאר חלקה וכוורת פתוחה טמא לפי שאין דפנות לאהלים והא דנתן עלי' נסר חלקה או סרידא שאין לה גפיים טהור לפי שכך היא הקבלה דדוקא כלים הוא דאין מצילין עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות אבל דבר שאינו כלי מציל אע"פ שאין לו דפנות הרא"ש ז"ל ובתוספתא תניא ר' יהודה אומר משום ר' יהושע כשם שהכלים מצילין עם אהלים שיש להם דפנות כך מצילין עם אהלים שאין להם דפנות בד"א בכלי שיש בו טפח על טפח אבל בכלי שאין בו טפח על טפח אינו מציל וכתב הר"ש ז"ל מתני' דלא כר' יהודה א"נ מתני' בכלי שאין בו טפח ע"כ:

היה לה חצי טפח מכאן. פי' הרא"ש ז"ל בלשון ראשון שכגון שהיה חצי טפח מצד זה של הבור ומצד אחר של הבור חצי טפח אינו דופן עד שיהא לו טפח גובה סביב ע"כ:

בסוף פי' ר"ע ז"ל מיירי שאין בה דפנות טפח. אמר המלקט אבל אם יש בה טפח מצלת אע"פ שהבור חלק:

משנה ז

כיצד כפישה. פי' או כל כלי שאינו מקבל טומאה או פשוטי כלי עץ או גולמי כלי מתכות וכן כל אותם השנויין ברפ"י דמסכת כלים ולשון הרמב"ם ז"ל שם פכ"א כיצד כלי מהם שיש לו דופן טפח שהניחו ע"ג יתדות וכו'. והדפוסים שכתוב בהן כלי מיחם טעות גמור הוא:

על יתדות מבחוץ. סמוך לכותל שלא תהא משוכה ואם היתה פחות מטפח פלוגתא בתוספתא ר' עקיבא אומר מצלת וחכמים אומרים אינה מצלת ואבא שאול ס"ל בתוספתא דדוקא בקדרה תלויה בקורה פליגי ולא בנתונה ע"ג יתדות. הר"ש ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל כפישה שהיא נתונה על היתדות מבחוץ כגון שיש בכפישה דופן טפח והניחה ע"ג יתדות חוץ לאהל וסמך פיה לדופן הבית או האהל והיתה טומאה תחתי' כלים שבתוכה טהורים אבל אם סמך פי כפישה זו או פי כלי זה שיש בו טפח לכותל חצר או גנה אינו מציל לפי שאינם כותל אהל ולפיכך כלים שבתוך הכלי טמאים שהרי האהילו על הטומאה ע"כ:

ואם היה כותל חצר או כותל גנה אינו מציל. פי' הרב ר' מנחם לפי שאינם דפנות אהלים ול"ד לכותל הבור דחשיב דפנות אהלים כיון שהבור משמשין בו תשמיש הבית ע"כ:

וקדרה תלויה בה. עי' בפי' הר"ש במתני' דבראש פירקין דבסמוך:

פרק ו

משנה א

נעשין אהלים. כן צריך להיות בפירוש ר"ע ז"ל והגי' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל אהלים במ"ם:

הנדבך. בערוך הביאו בערך נרווד ופי' מטה שנושאין בה המת וי"א כמו ארון של מת שנושאין במוטות ע"כ. וכן כתב הרב בצלאל אשכנזי ז"ל שמצא בספרי כתיבת יד. ועל הפירוש שהביא רעז"ל נדבך אבן רחבה וגדולה כתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה כי אבן אחת אינה נקראת נדבך אלא שורה של אבנים נקראת נדבך ע"כ:

כלים שעל גביו. פי' ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל ר"ל כלים שהם כנגד הטומאה ע"כ אמר המלקט בהדיא כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב דהלכות טומאת מת בהפך וז"ל ואם היו כלים על גביו אפי' שלא כנגד הטומאה טמאים ע"כ. והאי בבא פירושא דאבל לא לטהר ואדסליק מיניה מפ' ברישא:

כלים שתחתיו טמאין. אפי' שלא כנגד הטומאה כאילו נתונים באהל המת דלטמא נעשין אהלים:

ור' אליעזר מטהר. ר' אליעזר פליג גבי אדם דנעשה אהל לטהר והה"נ גבי סיפא בנתון ע"ג כלים דפליג כדמוכח בתוספתא וזהו ג"כ מה שכתבו תוס' ז"ל שם פ' לא יחפור דר' אליעזר ס"ל דנעשה אהל לטהר אפי' נדבך שהוא נתון ע"ג כלים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה ולרבנן אינו נעשה אהל אלא כשהוא נתון ע"ג אבנים ע"כ:

משנה ב

והגיף אחד מהן את הדלת וסמכו במפתח. פי' הרמב"ם ז"ל אחד מן הנושאים או זולתו אם היה אפשר שהפתח יתקיים נעול ולא יפתח אפי' הסיר זה המחזיק ידו מן המפתח הנה הבית טהור ואם כשיסיר ידו מן המפתח לא יעמוד הדלת הנה הוא טמא לפי שנמצא שאדם זה הוא שחצץ בפני הטומאה ואדם וכלים מביאין ואין חוצצין ע"כ וק"ק לע"ד לפי פירושו ז"ל תיפוק לי משום מפתח ואפשר לומר דהוא ז"ל ס"ל דמפתח כיון דמשמש עם הדלת המחובר לקרקע לא חשיב כלי וחוצץ אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו בלתי עזר האדם המחזיק:

אם יכול הדלת וכו'. בתוספתא ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר אע"פ שנפתחה הדלת הבית טהור לפי שלא נטמא המפתח. ומכאן יש קצת ראיה למה שתרצתי לפי' הרמב"ם ז"ל:

שהם נתונים בחלון. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

אם יכולין הגרוגרות וכו'. מיירי בגרוגרות שלא הוכשרו שכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה וכתב הרא"ש ז"ל ובפ' לא יחפור בעי האי חבית ה"ד אי פומה לבר היא גופה תיחוץ דאין כלי חרס מיטמא מגבו ומשני דפומא לגאו א"נ בחבית של מתכת ותימה לי דכלי גופי' שהוא טהור חוצץ ודבר אחר העומד ע"י כלי טהור אינו חוצץ וכל אלו הלכות הן דהא אהל של פשתן ועור אע"פ שהוא טמא חוצץ ומדבך הנתון על כלי גללים אינו חוצץ אע"פ שהכלי עצמו חוצץ עכ"ל ז"ל:

בית שחצצו בקנקנים וטח בטיט אם יכול הטיח. כך הגיהו הרב בצלאל אשכנזי והרי"א ז"ל:

משנה ג

כיצד כותל שהוא לאויר. פי' הרמב"ם ז"ל שעביו של הכותל פתוח לשמים והגג סמוך לקיר לא מורכב עליו וכן בחבורו שם:

משנה ד

כותל שבין שני בתים וכו' מחצה למחצה שניהם טמאים. בתוספתא רבי אליעזר אומר שורפים עליהם את התרומה ואין חייבים עליהם על טומאת מקדש וקדשיו:

ר' יהודה אומר כל המעזיבה לעליה. בתוספתא ומודים חכמים לרבי יהודה בשתי מערות זו על זו שגג של תחתונה כל הקרקע לעליונה כמו לר' יהודה כל המעזיבה לעלי'. עוד תניא בתוספתא מעזיבה שהיא לאויר העולם פי' שאין עלי' על גבה וטומאה בתוכה מחצי' ולמטה הבית טמא והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טהור מחצי' ולמעלה הבית טהור והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טמא מחצה על מחצה הבית טמא והעומד מלמעלה ר"מ מטמא ור"ש מטהר רבי יהודה אומר כל המעזיבה לבית כיון שאין עלייה על גבה וכן היה ר' יהודה אומר כל המעזיבה תשמיש לעלי' בשיש עלי' על גבה ופי' הר"ש ז"ל רבי מאיר ורבי יהודה לטעמייהו אזלי ור"ש מטהר הוא חכמים מטהרין דמתני' דלעיל ע"כ:

משנה ה

בפי' ר"ע ז"ל ומחיצה שהיא דקה כקליפת השום. אמר המלקט של סיד או של טיט:

ותחתיה כקליפת השום כצ"ל:

רואין את הטומאה כאילו היא אוטם. ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה כנפש אטומה כך פירשה הר"ש ז"ל והקשה עליו הרא"ש ז"ל חדא שדוחק לומר דסתם משנה כר' יהודה ועוד דקאמר רואין את הטומאה כאילו היא אוטם ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה דלא מצינן לטומאה שבוקעת ועולה שלא תהא גם בוקעת ויורדת וא"כ הבית טמא גם גבי נפש אטומה תנן שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ופירשה הוא ז"ל כפי' הרמב"ם ז"ל דמיירי שהטומאה בקורה המשוקעת בבנין ולא אמרי' ידון מחצה על מחצה אלא כשהטומאה בבנין הכותל כדאיתא בתוספתא היה אחד סלע ואחד בנין של בנין נידון מחצה על מחצה ושבסלע נידון כקליפת השום והקורה דינה כדין הסלע הלכך אם תחתי' במקומה שהיא רואה פני הבית יש על גבה כקליפת השום ויש בה חלל טפח הבית טמא וגם העומד למעלה טמא ואם אין במקומה חלל טפח רואין אותה כאילו היא אוטם ובוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואינה נכנסת לבית ע"כ וז"ל הרמב"ם ז"ל כאשר אין בה פותח טפח לא תטמא הבית אבל נחשוב הטומאה כאילו היא במקום סתום אשר לא תטמא זולת מה שיהיה כנגדה בעליונות ושפלות ע"כ:

בין כך ובין כך הבית טמא. אפילו אין שם טפח על טפח והעליה טהורה:

משנה ו

ידון כקליפת השום. כך מצאתי כקליפת. הרי"א ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל צ"ל ומש"ה קרי לי' במתני' דלעיל כותלי המשמש את הבית:

ועליהם כקליפת השום טהורים. ובתוספתא משמע לר' יהודה דכל דין זה כשהכותל עב יותר מששה טפחים אבל פחות מכאן נידון מחצה על מחצה כמו ששנינו בכותל שבין שני בתים:

טומאה בכותל וכלים בבתים ועליהם. מצאתי מוגה ועליה דקאי אטומאה:

משנה ז

כלים שתחת הפרח טהורים. הכא אייריי בעמוד העומד ברה"ר וכולי' לשון רעז"ל אמר המלקט כתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל כך מוכרח מכח הסיפא ע"כ אבל הרמב"ם ז"ל בר"פ בתרא דהלכות טומאת מת כתב עמוד העומד בתוך הבית וכו':

הטומאה והכלים שתחת הפרח. כלומר טומאה רצוצה תחת הפרח אם יש שם פותח טפח בעודף טמאים הכלים כדתנן לקמן רפט"ז ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח. הר"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים מצאתי הטומאה בכלים שתחת הפרח [א"ה וכן נראה שהיא גירסת הר"מ בפירושו ע"ש.]:

פרדסקים. עמודים חלולים וטומאה תחת אותם עמודים ולאו בטומאה בתוכן מיירי דא"כ אפילו הדלת מוגף הוא והבית טמא שסוף הטומאה לצאת אלא בטומאה תחת העמודים הר"ש והרא"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פי' וז"ל בפ' בתרא דהלכות טומאת מת שני פרדסקים זה בצד זה או זה על גב זה וטומאה מונחת באחת מהן ונפתח הוא והבית טמא וחבירו טהור היתה טומאה רצוצה בתוך הבנין רואין את הפרדסקים כאילו הן אטומין וידון מחצה למחצה ע"כ ומה שאנו מחשיבין אותו כאטום התועלת היא כדי לידון מחצה על מחצה שנכנס גם חלל הפרדסקין מחשבון החצי כאילו היה בנוי כולו כמו שהאריך הרמב"ם ז"ל בפירושו למשנתינו:

ורואין את הפרדסקין כאילו הן אוטם. כך צ"ל. עוד הביא שם הרמב"ם ז"ל תוספתא בלשון הזה חור גדול שבעובי הכותלים שדרך בני אדם לעשותו לתשמיש והוא הנקרא פרדסיק שהיתה הטומאה מונחת בתוכו ויש עליו דלתות סגורות הבית טהור ע"כ ומצאתי כתוב בכתיבת יד פרדסיק כזאנא בערבי ע"כ:

פרק ז

משנה א

וכל העליות שעל גבה טהורות. דמעזיבה של עליה התחתונה חוצצת כך צ"ל בפי' רעז"ל:

כותל שונית כצ"ל לפי הפירוש שהעתיק רעז"ל. ואית דגרסי שנית או שנות וה"ר יהוסף ז"ל ג"כ הגי' שנות וכתב כן מצאתי. ואני שמעתי מפי הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בילדותי בהיותי לומד בישיבתו נוסחא אחרינא שנותית ופי' דהיינו כותל שהוא נוטה ליפול בערבי מתנייא [א"ה עי' ברב אלפסי ב"מ פרק המקבל שכ' וז"ל פי' משוניתא גמא ויש שפירשי בנין גבוה וכו' וי"א שהוא בנין ונקרא מסואה בל' ישמעאל ע"כ.] וגם אחר זמן רב עתה בזקנותי מצאתי אותו מנוקד בכתב ידו ז"ל שְׁנוּתִי הנו"ן בנקודת שורוק והתי"ו בנקודת חירק והיא גירסת הרמב"ם ז"ל ופירושו שהוא מפ' כותל שנותי יקרא כותל שנתנוהו על כותל אחר והיו שני כותלים קרובים מאד והיתה הטומאה דחוקה ביניהם ע"כ. אבל הראב"ד ז"ל שם בהשגה מפ' דקאי אמאי דקתני ברישא וכל העליות שעל גבה טהורות וז"ל ואין הכותל הטמא כותלה אמר אברהם השמיט סוף המשנה דומה שלא נתגלית לו כותל שני טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואית דגרסי כותל שנית כו' ומה שפי' בה הרב היוני הבל ורעיון רוח עכ"ל ז"ל ואולי שמה שכתב שהוא הבל ורעיון רוח כוון על הפירוש שפי' הר"ש ז"ל שהוא ג"כ פי' הרא"ש ז"ל וגם רעז"ל:

טומאה בוקעת ועולה. אם יש טומאה תחתיו אין הכותל ההוא מטמא כל סביביו לחי שהכותל ההוא נעשה עב וחזק שאין שם חלל טפח. כך צ"ל בפי' רעז"ל:

סמך לה סוכות טמאות. מה שפי' בה רעז"ל דאנפש אטומה קאי הוא פירוש הרמב"ם ז"ל והשיג עליו הראב"ד ז"ל בפ"ז מהל' טומאת מת וס"ל דמתני' כפשטה מתפרשת ושאין הסוכה טמאה אלא כשיש במקום הטומאה טפח על טפח שנעשית הסוכה דופן הקבר ומטמאה במגע מכל סביביה ולא באהל אא"כ הקבר פתוח אלי' או שתהא הסוכה סתומה שלא יהא לה פתח כי אז נעשית כגולל לקבר אבל בנפש אטומה כיון שהנוגע בנפש מן הצדדין טהור אף הסוכה הסמוכה לה טהורה במגעה ובאהלה מתוכה בין שיש לה פתח לסוכה בין שאין לה ע"כ. וכתב שם מהרי"ק ז"ל דלרבינו ז"ל דמפרש דקאי אנפש אטומה משום דמסיים בה ר' יהודה מטהר קתני לה דאילו אהי' בה טפח על טפח לא פליג ר' יהודה ע"כ והרא"ש ז"ל פי' וז"ל טמאות שהקבר מאהיל לתוכן כי קבר סתום מטמא כל סביביו כאהל ור' יהודה מטהר לטעמי' דשדי כל הכותל בתר בית הכא נמי שדינן ליה בתר נפש ע"כ והוא קרוב לפי' הר"ש ז"ל וז"ל דכותל נפש בתר קבר שדינן ליה כדקאמר לעיל כל הכותל לבית ע"כ. ועי' במה שכתבתי בפ"ג דפרה סימן ב':

משנה ב

כל שפועי אהלים כאהלים. בפ"ק דסוכה תנן העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין ומפרש התם בגמרא דטעמייהו דרבנן משום דס"ל דשפועי אהלים כאהלים ע"כ ואליבא דר' נתן דאמר התם דר' אליעזר הוא הפוסל אע"ג דהלכתא כותי' ניחא קצת אי נימא דמתני' דלא כר' אליעזר אבל לחכמים שבדורו דאמרי' התם דפליגי עלי' בברייתא וס"ל דד"א הוא המכשיר וחכמים הם הפוסלין קשה דמי נימא דמתני' דלא כרבנן ועוד דקשה הלכתא אהלכתא דבההיא דסוכה קיימא לן דהלכה כמאן דפסול משום דשפועי אהלין לאו כאוהלים והכא סתמא תנן כל שפועי אהלים כאוהלים וצ"ע לע"ד ולא מצאתי מי שדבר בזה אם יש לחלק כמו שאכתוב בסמוך בס"ד בשם הר"ש והרא"ש ז"ל. ועיין במ"ש שם בסוכה פ"ק סימן י"א:

וכלה עד כאצבע. פי' הרמב"ם ז"ל וכלה לצד מטה עד כאצבע ולישנא דמתני' כותי' דיקא דקתני יורד וכלה וכו' וכתבו הר"ש והרא"ש ז"ל ואע"ג דלענין שבת אמרי' בפ' תולין דכילת תתנים שאין בגגה טפח מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת דלא הויא אהל כיון שאין בגגה טפח לענין טומאת אהל שאני כדאיתא בתוספתא וכו' ע"כ:

הנוגע בו מתוכו וכו'. באהל של פשתן מיירי שמטמא טומאת אהלים ומקבל טומאה אע"ג שהוא נטוי לאהל ותורת בית עליו לענין לחוץ בפני הטומאה וכיון שהוא מקבל טומאה וגם חוצץ בפני הטומאה אין ברו כתוכו הלכך צד פנימי וצד חיצון חשובים כשני כלים צד שכלפי הטומאה כנוגע במת וצד שני הוי ככלים בכלים:

בפי' ר"ע ז"ל אין לו כת לפנימי לטמא הנוגע בו. אמר המלקט איני יודע למה לא אמר אין לו כח לטמא הנוגע בפנים כמו שאמר בראש דבריו אין לו כח לטמא הנוגע בחוץ וכמו שהוא בפי' הר"ש ז"ל ומשמע דאין לו כח דסוף דבריו דהר"ש ז"ל קאי אחיצון ולא אפנימי דוק:

כחצי זית מתוכו וכחצי זית מאחוריו. האהל טמא ממה נפשך ור' נתן פליג בתוספתא דס"ל דאפילו האהל טהור דאין מצטרפים שני חצאי זיתים לטמא אותו דאם מציל על ידי אחרים כ"ש שיציל על ידי עצמו. הר"ש והרא"ש ז"ל:

מקצתו מרודד על הארץ. פי' הרא"ש ז"ל מקצתו של האהל הנטוי שוכב על הארץ ואין בו שפוע כלל לא חשיב אהל:

ר' יוסי אומר מציל. והלכה כמותו:

משנה ג

המת בבית ולו פתחים וכו'. מוכח בתוספתא דלענין מאהיל על גביהן קתני כולם טמאין ובפ"ק דביצה דף י' פי' רש"י ז"ל ולו פתחים כולן פתוחין או כולם סגורין ע"כ ולפי זה נראה דבבא דנפתח א' מהן קאי אכולן נעולין ובבא דחשיב אחד מהן קאי אפילו אפתוחין או אפשר דלא כוון רש"י ז"ל בפירושו רק אכולן טמאים דקתני ברישא דבין פתוחין בין נעולים כולן טמאים ומ"מ בין רש"י בין הר"ש והרא"ש ז"ל לטעם אחד נתכוונו במתני' שכולן טמאי' מפני שאין אנו יודעין באיזה פתח יוציאנו ודלא מהרמב"ם ז"ל שפירש בפי' המשנה וגם שם בחבורו פ"ז דטעמא הוי משום דכיון שכל הפתחים נעולים הוי כל הבית כקבר סתום שמטמא כל סביביו. ומצאתי שהגי' הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בש"א והוא שחשב עד שלא ימות המת. וכתב הרי"א ז"ל ס"א ובה"א משימות המת. ומאי דקשה אמתני' מההיא משנה דלא יטול אא"כ נענע וכו' דתנן התם בפ"ק דביצה נכתב שם בארך ע"ש:

ומודים בפותח בתחלה וכו'. תניא בתוספתא ר' יהודה אומר הפותח בתחלה בש"א כשיפתח ד' טפחים ובה"א כשיתחיל היה הפתח סתום בש"א כשיתחיל ובה"א כשיחשוב פי' מתני' דלא כר' יהודה הר"ש ז"ל. ומצאתי מוגה ומודים בפותח בתחלה כשיפתח ד' טפחים:

משנה ד

בגפיים. בזרועותיה כדאמרינן סוף מפנין מאימתי פתיחת הקבר משעה שחברותיה נושאות אותה באגפי' וצריך לישב משנתינו לאמוראי אחריני דמפרשי התם אביי אמר משתשב על המשבר רב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד. הר"ש ז"ל:

אין לנפלים וכו'. בגמ' פרק הלוקח בהמה (בכורות דף כ"ב) מפרש רב הונא כפיקא של צמר ובברייתא פליגי התם דר' מאיר ס"ל כפיקה של שתי שהיא קטנה משל ערב ור' יהודה אמר כפיקה של ערב [הגה"ה נראה שמה שפי' רעז"ל דאין לנפלים הוא סיומא דמילתי' דר' יהודה לא נתברר לא בפי' רש"י ולא בפי' הר"ש אלא בפי' הרמב"ם ז"ל הכי משמע ואע"ג דר' יהודה ס"ל כפיקה של ערב פי' הרמב"ם בשל שתי דהכי מסקנא דגמ' התם ואחריו נמשך ה"ר עובדיה ז"ל:] ור' אלעזר ב"ר צדוק פליג התם אתנא דמתני' וס"ל דאע"ג דלא העגילו ראש כפיקה יש פתיחת הקבר משיפתח רחמה כ"כ שיראו בתוך רחמה טפיפיות פי' כפרדה זו שכשהיא כורעת להטיל מימיה כורעת יותר משאר כל בהמה וחיה ומתוך כריעתה נפתח רחמה מאד ונראין קמטין ברחם כמין פיקה מתוך פיקה והיינו תרי זימני פי פי דטפיפיות כלומר פיקה פיקה והתם במסקנא אמר רבי יוחנן פיקה של אשה כשל שתי פיקה של בהמה כשל ערב כמו שכתבתי בפרק בהמה המקשה סימן ג'. ופיקה גדולה של סקאים כדתניא גוש הבא מבית הפרס ומארץ העמים שיעורו כפיקה גדולה של סקאים וכו' כמו שכתבתיו ריש פרק ה' דמסכת טהרות. ובתוספתא איכא תנא דסבירא ליה דאין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם וכמו שכתבתי בשם תוס' ז"ל בפרק בהמה המקשה סימן ג'. ורבי מאיר נמי הכי סבירא ליה במתני' דבסמוך וכן ר' ישמעאל כמו שאכתוב בס"ד. ומצאתי בתשובות הרא"ש ז"ל ריש כלל שלשים הא דגרסי' במדרש פרה המת בבית הבית טהור יצא הבית טמא פירושו הוא מאי דתנן הכא במתני' והכי קאמר המת בבית דהיינו בבטן האשה הבית טהור פירוש האשה טהורה יצא ממנו האשה טמאה כן פי' ה"ר אלעזר הקליר המדרש הזה בפנים אחד עכ"ל ז"ל בקיצור:

משנה ה

בפי' ר"ע ז"ל דבעודו במעי אמו לא נטמא אע"פ שנפתח הקבר דאין דרך טומאה ליכנס ועוד דטהרה בלועה אינה מיטמאה כך צ"ל. וספר אחר דטומאה בלועה אינה מטמאה ושניהם נכונים:

עוד בסוף פי' ר"ע ז"ל. דר"מ ס"ל אע"פ שנפתח הקבר אין מטמא עד שיצא לאויר העולם. אמר המלקט כר' ישמעאל דאמר בפרק בהמה המקשה כו' וכתב הר"ש ז"ל והשתא הא דפליגי ר' ישמעאל ורבי עקיבא בנפתח הקבר פליגי אבל לא נפתח לכ"ע טהור דכגופה דמי וכר' מאיר ע"כ ות"ק דמתני' היינו ר' יוסי כדמוכת מן התוספתא:

משנה ו

האשה שהיא מקשה כו'. תוס' בנדה פ' יוצא דופן דמ"ד כתבו דמתני' מייתי לה בפרק בן סורר ומורה ע"כ ואני הדיוט לא מצאתי שם רק סיפא דמתני' דיצא רובו וכו' איתא התם בדף ע"ב וגם הרא"ש ז"ל כתב בתוספותיו בספ"ק דערכין דהתם בפרק בן סורר ומורה מייתי לה אלא ששם היה כתוב יצא ראשו אין נוגעים בו:

פרק ח

משנה א

שיש להם שוליים. עיין במ"ש ברפט"ו דכלים ולקמן סימן ג'. ופי' הרא"ש ז"ל ונראה דחוצצין דשידה תיבה ומגדל וכוורת ובור אין פירושו כמו אינך דקתני במתני' דכל אינך חוצצין בין כלים וטומאה שעל גביהן או תחתיהן אבל חוצצין דשידה וחבריו אי אפשר לפ' כן דהא לקמן תנן דכוורת אינה חוצצת בפני הטומאה שתחתיה או על גבה ופי' ר"ש ז"ל אע"פ שהכוורת אינה מקבלת טומאה אינה חוצצת כיון דהיא כלי כדתנן בפ' ששי אדם וכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר דאפילו נדבך הנתון ע"ג כלי אבנים אינו מציל כל שכן הכלי עצמו אבל חוצצין דשידה מיירי בפותח טפח שבין בית לבית או בין עליה לבית כי ההיא דתנן בפ"ה היתה שלימה בש"א מצלת על הכל ומיירי שאין הטומאה תחת הקדרה אלא מן הצד עכ"ל הרב רבינו אשר ז"ל:

וסדין. תוספות שבת פ' שני דף כ"ז ע"ב עלה דמתני' דכל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אהלים כתבו דהאי סדינין מיירי בסדינין של משי וקבועים בקרקע שאינם מטמאין אבל סדין של פשתן אע"פ שהוא מחובר לקרקע מקבל טומאה. ואינו חוצץ ע"כ. גם שם בע"א כתבו שהכלים אין מטמאים ואין נעשין אהל המת במחובר ע"ש:

ועדר בהמות. כשהן עומדות ולא מהלכות וראשו של זה בין רגליו של זה והה"נ בהמה אחת ונקט הרבה אע"פ שאין דבוקם קיים. הרא"ש ז"ל. ובערוך גריס אדר בהמה והוא לשון עור כמו אודרייתא דפ' ד' נדרים שהן עורות וכתב הר"ש ז"ל ואי גרסי' עיר צריך לומר כגון פחות מחמשה טפחים דלית ביה שיעורא ולא מקבל טומאה א"נ כדתני' פ' דם חטאת עוצבה שחישב עליה לקצעה טהורה עד שיקצענה ע"כ:

ומכונות חיה ועוף. כן נראה שהיא גירסת הר"ש ז"ל וכן משמע קצת מתוך דברי הרא"ש ז"ל שכתב מכונות חיה קיני חיה מלשון מכון לשבתך ע"כ וכן משמע שפי' הערוך וז"ל מכונות פי' מקום ששוכנין החיות והעופות ע"כ. עוד כתב הרא"ש ז"ל וז"ל והרמב"ם ז"ל פי' כי שם מכון לחיה ולעופות כשם עדר לבהמה אבל אני לא מצאתי בפי' הרמב"ם ז"ל כתיבת יד שהזכיר עוף וז"ל שם ומכונות חיה קבוץ החיות המדבריות וכמו שיאמר לכלל בעלי חיים הבייתות עדר כן יאמר לכלל החיות המדבריות מכונות חיה ע"כ גם בחבורו אשר עשה בפי"ג מהלכות טומאת מת לא הזכיר שם עוף:

והעוף ששכן. שהיה קשור ויתכן דהכא אפילו בלא קשור דל"ד לעוף ששכן בחלון דבפ' לא יחפור דהתם לענין למעט בחלון שיהיה פחות מטפח משום דבעינן בטול הר"ש והרא"ש ז"ל:

והעושה מקום לבנה. שמחטטת בשבלים מקום דומה לבית לבנה כדי שלא יכהו השמש ובערוך נראה דגריס לבינה ביו"ד שפירש נותנין אבן על השבלים שמא סובלתם הרוח ע"כ אלא שבערך מכן נראה שפי' בלשון שני כפי' ראשון שכתבתי:

האירוס והקיסוס. פי' הר"ס ז"ל לקמן דקתני חוץ מן הירקות שמנו משמע שכל אלו במחוברים לקרקע עסיקי' ע"כ:

וירקות המור. כן שמו לפי שהם מרים ויש גורסים חמור והוא אוכל והרמב"ם ז"ל פי' לענה. הרא"ש ז"ל. ובערוך ויריקת חמור פי' קשואים והן מרים והן פקועות שדה ע"כ. וכן הגי' ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ב

והגזריות. מלשון הגזרה וקירותיה ויש גורסין כסוסטראות ויש כצוצריות ויש כצוצטראות. הר"ש בשם הערוך ז"ל:

והגחרים. פי' הרמב"ם ז"ל שהוא יציאת הכוחל והטייתו מלשון ויגהר ארצה וגחרים כמו גהרים ע"כ וכן הוא בערוך גחר בחי"ת אלא שפי' כמו שהעתיק כבר רעז"ל:

שהן יכולין לקבל. ענפי האילן ואבנים היוצאין מן הגדר יש אויר ביניהם ואם יכולין לקבל. טיט רך שלא יפול באויר שביניהם מצטרפים לרוחב טפח וחוצצים הרא"ש ז"ל וכן מצאתי ג"כ בפי' כתיבת יד להר"ר שמשון ז"ל ועי' בפי' הר"ש ז"ל:

שהן יכולין לקבל מעזיבה רכה. בנמקי יוסף לפירוש הלכות טומאה להרי"ף ז"ל כתוב וז"ל שיכולין לקבל מעזיבה רבה כלומר עפר רב יביאו את הטומאה לראש השני ואם [לאו] לא יביאו וחכמים אומרים מעזיבה בינונית פי' שאינה כ"כ רבה ויש גורסים רכה בכ"ף כלומר אע"פ שהם חזקים אם לא יהיו מדובקים זה בזה שיהיו יכולין לקבל מעזיבה

של טיט רכה לא יביאו את הטומאה אע"פ שהיו מקבלין מעזיבה בינונית עכ"ל ז"ל וגם הרב בצלאל אשכנזי ז"ל הגיה רבה בבי"ת שכן משמע ג"כ מפי' הרמב"ם ז"ל. ומתוך פי' מהרי"ק ז"ל שם בפי"ג מוכח דהרמב"ם ז"ל מפ' דשהן יכולין לקבל מעזיבה קאי אכולהו דתנן לעיל ואפילו אעוף ששכן דמש"ה פי' רבינו דמיירי בעוף קשור וכתב שם הרמב"ם ז"ל דאם הם יכולין לקבל מעזיבה בינונית מביאין וחוצצין מן התורה ואם אינם יכולין לקבל מעזיבה בינונית אלא הרי הם נופלים מביאין את הטומאה מדבריהם ואינם חוצצין וכן כל כיוצא בהן ע"כ:

משנה ג

שאין להם שוליים ואינם מחזיקים מ' סאה. ואני מצאתי מוגה פה שיש להם שוליים ואינם מחזיקים וכו' וכן בקצת דפוסים וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

שאינם עשויין אהלים. פי' אלא מתוחין בלבד ואין להם שפוע ואין שם כותלים:

מוסף עליהן הרחים של אדם. ולשון הר"מ שם פי"ג ורחיים של יד שהרי היא בכלל אבנים ע"כ וכתב שם מהרי"ק ז"ל שרבינו ז"ל סובר דמדתנן סתמא ולא חוצצין משמע בכל גוונא אפילו בחור או בחלון שבין בית לבית וקצת סעד לדבריו ממה שמנו בכלל המביאים ואינם חוצצים רחים של יד שאלו יותר ראויין לחוץ בין בית לבית מלהיות אהל ע"כ. ועיין ג"כ שם פי"ז סימן ה':

משנה ד

ואלו חוצצין ולא מביאין מסכת פרוסה וכו'. הא דחוצצין בטומאה מן הצד כגון שפרוסין על ארובה שבין בית לעליה ואין הטומאה תחת הארובה אבל אם היו פרוסות כנגד המת תניא בפרק העור והרוטב כנגד הנקב טמא שלא כנגד הנקב טהור. הרא"ש ז"ל:

וחבלי המטה. גרסי' בלי יו"ד אחר הבי"ת:

משנה ה

והמלח. והא דקתני פרק לא יחפור דמלח ממעט בחלון אפשר לומר ולחלק דהא במלח סדומית והא במלח איסתרוקנית א"נ הא דאיכא קורה והא דליכא קורה והכי משנינן בפרק לא יחפור הר"ש ז"ל והאריך עוד להקשות ולתרץ על זה לקמן בפרק העושה מאור ע"ש:

והדולג. פי' ראשון שהביא רעז"ל הוא פי' הר"ש ז"ל והפירוש השני הוא להרמב"ם ז"ל וכותיה הסכים הרא"ש ז"ל. ושם פי"ג דהלכות טומאת מת סתם דבריו כל' המשנה:

וטלית המינפנפת. גרסי' שהיא כמו המתנפנפת כך נ"ל וגם ברמב"ם המנפנפת כלשון המשנה:

קשר את הספינה. פי' ה"ר שמואל ז"ל וספינה שהיא שטה על פני המים פי' שאם יש מתחתיה מת מצד אחד וטהרה מצד אחר אינה מביאה טומאה מצד זה לצד אחר דלא חשיבא אהל כיון שמתנענעת תמיד וכן כולם וקתני שאם קשרה בדבר המעמידה מביאה את הטומאה ומפ' שמואל בגמ' והוא שקשרה בשלשלאות של ברזל כלומר שקשרה בחוזק עד שאינה מתנענעת וזה ממקומה וכן דרך כשרוצה להזכיר דבר חזק מזכיר ברזל כמו אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת וכמו נכסי צאן ברזל לפי שהן באחריותו וקשים כברזל ע"כ:

ר' יוסי אומר וכו'. יש גורסים ר' יהודה אומר וכו' אבל מתוך מה שכתבתי בפ"ק דעירובין בשם הירושלמי אפילו של כתיבת יד משמע דעיקר הגירסא ר' יוסי ע"ש וכן נמי בירושלמי דפ' שני דמסכת סוכה:

הבית שבספינה. אי בכלים שבתוך הבית איירי דבר תימה הוא מ"ט דר' יוסי דאין מביא את הטומאה ודוחק הוא לומר דבעי אהל ביבשה דומיא דמשכן ויש לפרש כגון שהבית בראש הספינה ומאהיל על הכלים שבספינה ועל מת שבים בשעה שמהלכת ועוד יש לפרש דאיירי בכלים ומת במת שבספינה וכגון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה כמו סוכה דבראש הספינה פרק שני דסוכה ולכך לא חשיבא אהל ודוחק. עכ"ל הר"ש ז"ל:

משנה ו

שתי חביות. של חרס ועי' במ"ו פ"ח דכלים:

וכן שני חדרים שהן פתוחין לבית. סתם מתני' כרבי אליעזר ודלא כרבי יהושע דמטהר בחדרים אליבא דר' יהודה הר"ש ז"ל פי' דתניא בתוספתא א"ר יהודה אני אומר דבר אחד והם אומרים דבר אחד אני אומר להם מודה ר"א לר' יהושע בשתי חביות שפתוחות לתוך הבית שהבית טמא על מה נחלקו על שני חדרים של בית שר' אליעזר מטמא ור' יהושע מטהר והם אמרו לי מודה רבי יהושע לרבי אליעזר על שני חדרים שפתוחים לבית שהבית טמא על מה נחלקו על שתי חביות שרבי אליעזר מטמא ורבי יהושע מטהר ע"כ:

פרק ט

משנה א

כוורת. שיש לה שוליים ומחזקת ארבעים סאה בלח וכו' עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט דאם לא כן קשה היאך כוורת חוצצת מאחר שנטמאת הא אין כלי טמא חוצץ אלא ודאי

בבאה במדה מיירי והוא פי' הרמב"ם והרא"ש ז"ל אבל הראב"ד ז"ל שם בהשגות פי"ט העמידה בכוורת של חרס שאינה מטמאה מגבה:
בפי' ר"ע ז"ל דאע"פ שהכוורת מצלת וכו'. אמר המלקט נ"ל דצ"ל ואע"פ שהכוורת וכו' כמו שהוא בפי' הר"ש ז"ל:
וכל שאינו כנגד הוית תוכה והבית טהור. האי תוכה כמו ותוכה בוי"ו וה"ק וכו' [כצ"ל] לשון ר"ע ז"ל:
עוד בפי' ר"ע ז"ל. דבכוורת שהיא נקובה מן הדפנות בפותח טפח עסקי' וכו'. אמר המלקט כתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל נ"ל אין זה הטעם רק הטעם הוא כיון שהטומאה הולכת מן הכלי לבית כיון שאין הכלי מצילו כמו שמוכרח לומר זה הטעם על הכלים המונחים תחתיה ושעל גביו מבחוץ ומה שפי' על מחולחלת שהדפנות נקובות בפותח טפח נ"ל שאין הפירוש כך כלל ועיקר אלא ה"פ בד"א בזמן שהיא כלי מחולחלת ר"ל שיש חלל בתוכה בפותח טפח דאז נקרא כלי אבל פחותה שהוא בטל מתורת כלי או אפוצה ר"ל שהיא מלאה קש ואין בתוכה חלל פותח טפח דבטל מתורת כלי וכן משמע מפי' הרמב"ם ז"ל וז"ל פחותה וסתם זה המקום בקש או אפוצה והוא שתהיה שלימה אבל מלאה קש והדומה לה עד שלא ישאר בה חלל טפח. ועל מחולחלת פי' הרמב"ם ז"ל ירצה חלול ככלי שלם הצדדין נבוב לוחות תרגומו חליל לוחין עכ"ל ז"ל משמע להדיא דלא איירי כלל בדפנות נקובות ומש"ה מתורץ מה שאמר במשנה שביעית בד"א בזמן שהיא כלי מחולחלת וכו' לפי פירושו צ"ל בחנם נקט מחולחלת וכו' ודוחק גדול זה שאומר בד"א בחנם ולפי פירושי מוכרח לומר הבד"א שהמחולחלת גורם שהיא כלי והכלי אינו מציל וגם במשנה עשירית צריך לפרש ולחלק דאיירי בכוורת שאינה מחולחלת וכו' ולפי פירושי אין צריך לחלק ומה שפי' רעז"ל העתיק מפירושו של הר"ש ז"ל והמעיין לשם יכול לברר עוד שאין הפשט כמו שפירש רבינו שמשון ז"ל רק כמו שמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל ודו"ק ועוד מוכח להדיא בפי' הרמב"ם ז"ל שמחולחלת גורם שהיא כלי שפירש במשנה חמישית זה הדין גם בכוורת מחולחלת כמו שהתנה אחר זה ולפי דברי רעז"ל בחנם נקט וגם מפי'. הרמב"ם ז"ל על משנה י"ב מוכרח דסובר דלא כפי' רעז"ל עכ"ל ז"ל. והקשה מהרי"ק ז"ל על פי' הרמב"ם ז"ל בבבא קמייתא דכזית מן המת נתון תחתיה ובתוכה כנגד הטומאה טמא וכיון דבקעה הטומאה ועברה בתוכה למה לא יתפשט בכולה ומ"ש מדין חבית שהיא יושבת על שוליה שבסוף פ' זה דקתני טומאה תחתיה כנגד קורקורותה טומאה בוקעת ועולה והבית טמא וצ"ע ע"כ וכן הקשה

שם כמה קישיות והניחם בצ"ע ושמא דמשום כל הנהו קושיות דיש על פי' הרמב"ם ז"ל נד רעז"ל מפירושו ז"ל ובחר בפי' הר"ש והרא"ש ז"ל:

משנה ב

הכל טמא. פי' אע"פ שהכורת מקבלת מ' סאה בלח שאינה מקבלת טומאה כלל אעפ"כ אינה חוצצת בפני הטומאה אם היתה טומאה תחתיה או על גבה כמו ששנינו בפ"ו אדם וכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר והתם קתני שאם היה הנדבך נתון על ד' כלים אפילו כלי גללים וכו' שאינם מקבלים טומאה אין הנדבך חוצץ בפני הטומאה כיון שהוא נתון ע"ג כלים כ"ש הכלים עצמן שאינן חוצצין וכן פי' הר"ש ז"ל ולפי זה קשה הא דתנן פ"ח אלו מביאים וחוצצין השידה התיבה והמגדל כוורת הקש וכו' שהם מקבלים מ' סאה ופירש מהרי"ק ז"ל בכ"מ בהלכות טומאת מת בשם הרא"ש ז"ל דהתם מיירי בשאין הטומאה תחתיהן או על גביהן אלא שהיתה הכורת בפתח שבין ב' בתים והיתה הטומאה בבית א' וכלים בבית השני הכורת חוצצת שלא תעבור הטומאה מבית לבית אבל אם היתה טומאה תחת הכורת או על גבה אינה חוצצת וכן נראה שהוא דעת רבינו שמשון ז"ל ולפי זה מה שפירש רבינו עובדיה ז"ל שם בפ"ח במביאין וחוצצין לענין אם היתה טומאה תחתיהן או על גבן לא דק דקשיא ליה מתני' דהכי דקתני שאם היתה טומאה תחתיה או על גבה אינה חוצצת. הר"ר סלימאן ז"ל:

משנה ג

מחולחלת. פי' רפוי' שהפקק אינו תקוע בחוזק מלשון ארעא חלחולי מחלחלא דבפ' חומר בקודש ובפרק הרואה עננא חלחולי מחלחלא ומלשון מגופת חבית המחולחלת ואינה נשמטת דבפ' עשירי דכלים וכן פי' הר"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל מפ' מחולחלת כלומר חלולה ושלימה מכל צדדיה אבל אם היתה פחותה וסתם זה המקום בקש או אפוצה והוא שתהיה שלימה אבל מלאה קש והדומה לה עד שלא ישאר בה חלל טפח הנה היא אז בדמיון חתיכה מן הארץ והיות הטומאה תחתיה או בתוכה כמו אם היתה קבורה בארץ ולזה לא תביא את הטומאה לבית כשתהיה הטומאה בתוכה חוץ לבית ע"כ:

ופקוקה בקש. לפירוש הרמב"ם ז"ל לרבותא נקט כלומר אע"פ שסתם כל הפחת בקש אין שם כלי עליה:

או אפוצה. מש"ה קתני או אפוצה ולא קתני ואפוצה שהן שני דינין האחד בטול הכלי ויחוץ והאחר שאינו מוציא טומאה לבית וכשבטל התנאי האחד יבטל שכנגדו. הרא"ש ז"ל והענין מובן:

כנגדו עד התהום טמא. אבל על גבה אפילו כנגד הזית טהור דכיון דלאו כלי היא חוצצת והיינו נמי טעמא דכשהטומאה בתוכה דתחתיה וגבה טהור משום דלאו כלי היא והבית נמי טהור משום שאינה גבוהה טפח:

בפי' ר''ע ז"ל וכל השאר טהור דכיון דלאו כלי הוא חשוב וכו'. אמר המלקט כתב הר"א אשכנזי ז"ל לפי פי' רעז"ל קשה דמאמר או אפוצה משמע אפילו בלא פחותה ולפי פירושו קשה במה נתבטל הכלי ועל כרחך צ"ל דאיירי שהיא פחותה והחילוק הוא דפנות שלימות לשאינם שלימות א"כ העיקר חסר ע"כ:

משנה ד

בפירוש ר"ע ז"ל צריך להגיה תוכה טהור אפילו מה שבפנים כיון דפיה לחוץ וגבה נמי טהור מה שבחוץ דמצלת על וכו':

משנה ה

כנגד הזית תחתיה וגבה טמא וכל שאינו כנגד הזית תוכה והבית טהור. גרסי' לדעת רוב המפרשים ונ"ל דלפי' רבינו שמשון ז"ל האי תוכה נמי מפרשינן ליה כמו ותוכה כדלעיל ראש פירקין. וכתב מהרי"ק ז"ל שם חילוק אחר בין בבא דריש פירקין להאי בבא מלבד החילוק שכתב כבר הר"ר עובדיה ז"ל וז"ל ועוד יש חילוק אחר דהכל טמא דקתני הכא הוי כל מה שבבית וכל מה שבתוכה וכל מה שתחתיה וכל מה שעל גבה הכל ושם אין תחתיה ועל גבה טמא אלא כנגד הטומאה וגם בזה הטעם דכיון דהכא פיה לפנים הוי כאילו פיה וגג הבית אהל וכיון דכלים נעשין אהלים לטמא כלים שתחתיה ושע"ג רואין אותם כאילו הם בתוכה ע"כ:

משנה ו

הכל טמא. ענין הכל טמא כל מה שיהיה בבית או בכוורת ומה שתחתיה ומה שלמעלה הימנו אולם הכוורת עצמה הנה לא תטמא כמו שהשרשנו הרמב"ם ז"ל והטעם כאן מבואר דכיון דגבוהה מן הארץ טפח שוליה וגג הבית הכל אהל אחד ועל גבה כיון דכלי הוא הא אמרן דנעשה אהל לטמא אבל לא לטהר כך פי' מהרי"ק ז"ל. ופי' הר"ש ז"ל לעיל דפיה לחוץ קתני טומאה תחתיה או בבית או על גבה הכל טמא אלא תוכה והכא דפיה לפנים הכל טמא ע"כ:

משנה ז

איזוהי אפוצה כל שאין וכו'. כך צ"ל:

משנה ח

על גבה כנגדו עד הרקיע טמא. אבל שאר המקומות טהורים משום דכיון דאינו כלי חוצץ גגה בין מה שעל גבה למה שתחתיה:

משנה ט

ואין בינה לבין הקורות פותח טפח טומאה בתוכה הבית טמא. דאפילו אם היתה מוקפת צמיד פתיל אין צמיד פתיל לטומאה:

טומאה בתוכה הבית טמא טומאה בבית מה שבתוכה טהור שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס. וכן תנן נמי לעיל סוף פרק ג' ביב שהוא קמור בתוך הבית יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא טומאה בבית מה שבתוכו טהור שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס:

בין עומדת בין מוטה על צדה בין אחת בין שתים. מצינן לפרושי דקאי נמי אמוטה על צדה. אעומדת מבואר שר"ל ששתיהן עומדות זו ע"ג זו וכדפי' רעז"ל. ואמיטה על צדה נמי ששתיהן מוטות על צדיהן זו ע"ג זו ואין בשום אחת מהן בינה לכותל פותח טפח וז"ל הרמב"ם ז"ל שם בין שהיתה עומדת בין שהיתה מוטה על צדה ופיה לכותל ובינה ובין הכותל פחות מטפח בין שהיתה כוורת אתת בין שהיו שתים זו ע"ג זו ואין בין העליונה ולקורות או לכותל פותח טפח ע"כ:

משנה י

בפי' ר"ע ז"ל. ובכוורת שאינה מחולחלת מיירי. אמר המלקט כתב הר"א אשכנזי ז"ל ולפי פירושי איירי אפילו במחולחלת ע"כ:

משנה יב

או מחזקת מ' סאה כדברי חכמים. דכיון שאינה כלי שהיא פחותה או שהיא מחזקת מ' סאה שאין דין כלי עליה טומאה תחתיה וכו' שכלי עץ הבא במדה כאהל הוא חשוב לא ככלים:

משנה יג

טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. דכיון דקיימא לן דכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר כשהיא בתוכה או על גבה רואין אותה כאילו היא תחתיה וכשהיא תחתיה הרי היא רצוצה ובוקעת ועולה וכו' מהרי"ק ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל כיון דאין הפסק בין אויר שבתוכה לאויר שלמעלה בחוצה לה. אמר המלקט כתב הרא"ש ז"ל הלכך כי היכי דטמא מה שכנגד הטומאה למעלה מפיה טמא נמי מה שבתוכה כנגד הטומאה אבל כשמוטה על צדה אע"ג שטמא מה שעל גבה מה שבתוכה

טהור כיון שהדופן מפסיק בין אויר שעל גבה ובין תוכה דלא גרע מאם היתה מוקפת צמיד פתיל ומונחת באהל המת ע"כ:

היתה גבוהה מן הארץ טפח וכו'. גם זה מן הטעם הנז' שהכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר וכדתנן בר"פ ששי גבי אהל שהוא נתון על ד' כלים טומאה על גביו כלים שתחתיו טמאין טומאה תחתיו כלים שעל גביו טמאים. מהרי"ק ז"ל:

עוד בפי' ר"ע ז"ל דל"ד כלל למוטה על צדה. אמר המלקט פי' הרא"ש ז"ל לפי שאין הכסוי מגוף הכלי ע"כ:

משנה יד

טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. כתב הרא"ש ז"ל אע"פ שאינה כלי אינה מצלת דטומאה רצוצה היא ומטעם זה יורדת כיון דהטהרה רצוצה פי' שהכלים הטהורים הם במקום פחות מטפח מידי דהוי אביב קמור תחת הבית ואין בו פותח טפח וטומאה בבית דמה שבתוכו טמא כיון דאין במקום הטהרה פותח טפח ור' אלעזר ור"ש סברי דמצלת אע"פ שהטומאה או הטהרה רצוצה עכ"ל ז"ל ותניא בתוספתא מודה ר"א ור"ש בטומאה תחת הפקק טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת וכתב הר"ש ז"ל פי' דהא דמטהרי בפחותה משום דעשויה כעין כלי והיה עליה תורת כלי משא"כ בפקק ע"כ והקשה מהרי"ק ז"ל אבבא שלישית ושביעית ושלש עשרה דקתני בהו כנגדו עד התהום טמא למה לא יהיה ג"כ כנגדו עד הרקיע טמא וכבר השיג הראב"ד ז"ל כן והניחו מהרי"ק ז"ל בצ"ע ועיין במ"ש שם גבי תירוץ ההשגה:

משנה טו

ארון שהיא רחבה. בלשון מקרא ארון לשון זכר ובלשון משנה ארון לשון נקבה ולאו בארון של עץ אלא בחקוק בסלע שמששת ימי בראשית פי' שאינו מיטלטל כדמשמע בתוספתא. הר"ש ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל אבל שבצדדין לא. אמר המלקט שהרי אינו נוגע כנגד הכסוי אבל כשהיא רחבה למעלה כל מקום שהוא נוגע הוא כנגד הכסוי ומש"ה טמא:

היתה שוה וכו'. ר' יהושע אומר מטפח ולמטן טהור. דקרקע עולם הוא ור' יהושע אהיתה שוה לבד פליג מדפלגינהו לתרי באבי הרא"ש ז"ל וכן מוכח ג"כ מן הרמב"ם שפסק כר' יהושע בהיתה שוה אבל ברישא פסק כסתמא דמתני' דליכא מאן דפליג עלה אבל רעז"ל תפס לעיקר פי' הר"ש ז"ל. ר' יהושע אומר מטפח ולמטה טהור דאין נחשב כארון כל האבן שתחת המת והלכה כרבי יהושע כדכתבינן:

גלוסקום. בברייתא קרי ליה דלוסקום והכל אחד והיא דלוסקמא הנזכר בפרק ואלו מגלחין בן שלשים יום יוצא בדלוסקמא הר"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פי' גלוסקום הוא כמין נגר אבל אשר יתאמת אצלי לפי הענין שזו התמונה כמו תיבה מן הצד כאילו הוא נוקב בעצם האבן מקום יכנס בו המת ונועל זה השער ולזה כנגד פתיחתה טמא על דמיון מה שביארה התוספתא בבור מלא מתים לפי שזאת התמונה הוא בור על הצד הזה ע"כ:

משנה טז

בפי' ר"ע ז"ל. שאין הפסק מאויר תוכו לאויר שחוצה לו אמר המלקט כדפרישית לעיל גבי כוורת שהיא יושבת על שוליה והיא כלי:

עוד בסוף פירושו צריך להיות תציל על מה שבתוכה ככלים טהורים בכ"ף:

עוד בסוף פירושו ז"ל דשאני הכא דליכא מירוח. אמר המלקט פי' דבתוספתא דכלים משמע דכפאה על פיה נמי בעיא מירוח הר"ש ז"ל ועיין בפכ"א דהלכות ט"מ סימן ג' שהוא ז"ל פסק שם דאפי' מירוח אינו מועיל לכלי חרש הכפוי והראב"ד ז"ל השיגו שם. ומצאתי שבכל מקום ששנינו במשנה קורקורוחה או קורקורותיהן מחק הר"ב אשכנזי ז"ל השלשה ויו"ן והגיה קרקרתה קרקרתיהן:

פרק י

משנה א

ארובה שהיא בתוך הבית וכו'. פ"ק דסוכה דף י"ח בעי למידק מהכא דאין לבוד באמצע מדקתני כנגד ארובה טהור אלמא אין לבוד באמצע למהוי כסתום ואפילו בפחות מטפח כדתנן ברישא דאידך מתני' וכדפי' שם רעז"ל. ודחי שאני טומאה דהלכתא גמירי לה פירוש ומהלכתא לא גמרי' מידי אחרינא אלא ההוא דאתמר בה:

ועירב את הטומאה הכל טמא. גרסי'. נ"א גרסי' עירב את הטומאה בלא וי"ו ול"ג הכל טמא וכן נראה שהיא גירסת רעז"ל שפי' עירב את הטומאה והכל טמא וגם אותו שנתן רגלו. ועיין במ"ש לקמן פי"א סוף סימן ב'. ועוד נראה שצ"ל בפי' רעז"ל כך [א"ה דע כי בפי' הרע"ב דפוס ראשון (ווינציא ש"ח ש"ט) כתב בזה"ל עירב את הטומאה והכל טמא הביה וכנגד הטומאה שהזית נמשך לכאן ולכאן והנותן רגלו ג"כ טמא ע"כ והנוסחא שלפנינו הוא לפי הגהת התוי"ט. ובזה תבין דברי המחבר. ובאמת דברי הר"ב בנוסח שלפנינו תמיה דלמה פרט הבית באמרו הכל טמא דזה לא שייך אלא בטומאה כנגד ארובה ולא אמר שגם כנגד הארובה טמא בטומאה בבית וע"כ יותר מיושב הגהת המחבר דהר"ב לא הזכיר בהכל טמא לא בית ולא כנגד ארובה דידוע דהכל טמא ר"ל

הבית וכנגד הארובה אלא שהוסיף להודיענו שגם הנותן רגלו טמא ומלות הבית הוא מהתחלת הדבור הסמוך.] הבית טמא וכנגד הטומאה טמא שהזית נמשך לכאן ולכאן לחומרא דהמאהיל על מקצת הזית כמאהיל על כולו כיון שהוא חתיכה אתת וכן הוא בהרא"ש ז"ל. ומלות והנותן את רגלו ג"כ טמא שבסוף פי' רעז"ל טעות הן דשייכי אבבא דלעיל דבסמוך כמ"ש כבר:

משנה ב

אין בארובה וכו'. ועיין בפי' הר"ש ז"ל לעיל פ"ח סימן ב':

נתן את רגלו מלמעלן טהור. ובהא אפילו ר"מ מודה כיון שאין הטומאה תחת רגלו אבל כשהטומאה תחת רגלו לא חשיב ליה ר"מ כסתום ורבנן סברי אפילו הטומאה תחת רגלו אם קדמה רגלו את הטומאה טהור כיון דנסתם קודם שבאה אבל אם קדמה הטומאה כשפשט רגלו שם נטמא קודם שנסתם הנקב ור"ש מוסיף אפילו שתי רגלים של שני אנשים וכו' אע"פ שקדמה טומאה לרגלו של שני כיון שקדמה רגלו של ראשון את הטומאה טהור כיון שלא נראה הנקב פתוח דעם משיכת רגל ראשון נמצאת רגלו של שני והה"נ שתי רגליו של אדם אחד שהיה ראוי להיות טמא מחמת רגל שני שקדמה לה הטומאה ואפ"ה טהור כיון שקדמה רגלו ראשונה. הרא"ש ז"ל:

ואם רגלו קדמה את הטומאה טהור. במאהיל עצמו הוא דמטהרי רבנן משום דנסתמה ארובה מקודם ולא אתיא עליה טומאה אבל במת מודו רבנן דטמא כיון דרגלו על פי ארובה. מה"ר שמשון ז"ל:

משנה ג

ר' יהודה אומר דבית טמא וכנגד הטומאה טהור. דסבר ר' יהודה כיון שאין בארובה פותח טפח אין המאהיל טמא עד שיהא שיעור טומאה תחתיו דלענין זה חשיב כסתום שלא יצטרף עמו מה שאינו כנגד הארובה הרא"ש ז"ל ובתוספ' ס"ל לר' שמעון כותיה דר' יהודה:

כדי שתחלק. כגון שיש זית וחצי בבית וחצי זית תחת הארובה דאם נחלק יש שיעור לכאן ולכאן הרא"ש ז"ל. ופי' הר"ש ז"ל כדי שתתחלק שיטמא חציו האהל לאפוקי זית אחד ורובע עצמות אחד וגולגולת אחת ושדרה אחת ע"כ וכן משמע נמי מהתוספ':

טמא כנגד הטומאה ואם לאו הבית טמא וכו' גרסי'. ומצאתי שהגיה הרב בצלאל אשכנזי ז"ל וזולתו כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הארובה כנגד הטומאה טמא ואם לאו וכו':

משנה ד

ארובות זו על גב זו. שיש ארובה בין בית לעליה וארובה אחרת בעליה. בין מלמעלה בין מלמטה. לכאורה משמע שנתן על זו או על זו טמא כל מה שבבית ובעליה אף אם נתן על ארובה שבבית ואמרינן גוד אסיק ורואין כאילו הוא נתון על ארובה שבעליה ועירב את הטומאה ולא מיסתבר דמי עדיף משאם היתה טומאה בעליה עצמה וי"מ הכל טמא מה שתחת המאהיל ומה שלמעלה הימנו כנגד ארובה ולישנא דהכל לא משמע הכי ונראה לפרש בין מלמעלה בין מלמטה לא שנתן בזו או בזו אלא שנתן בשתיהן הלכך הכל טמא אע"פ שהטומאה בבית העליה טמאה שאין דבר טמא חוצץ וארובה העליונה שבעליה הרי נסתמה ומערבת את הטומאה. ממנו ולמטן טמא. אם נתן בשתיהן. טומאה בבית העליה טהורה. טומאה בעליה הבית טהור אם נתן בעליה ולא בבית טומאה בין בבית בין בעליה הכל טמא. ממנו ולמעלה טהור. אם נתן בבית העליה טהורה. הרא"ש ז"ל וצ"ע קצת:

הטומאה בין בבית בין כנגד ארובות הבית טהור. מלות הבית טהור לא גרסי' להו:

משנה ה

טומאה בבית כנגד ארובות טהור. כן צריך להיות: הכל טמא. פי' הרא"ש ז"ל דכיון דטומאה כנגד ארובה דבר טמא אינו חוצץ ורואין את הטומאה כאילו היא בעליה וארובת העליה סתומה דבנתן בשתיהן איירי כדפרי' והוא שקדמה הטומאה דאילו נתן תחלה הוי כמו רגלו קדמה את הטומאה דטהור לרבנן. אין טמא אלא תחתון. ואם נתן למעלה ולא נתן למטה העליה טמאה והטומאה נכנסת לה בפחות מפותח טפח כיון דהטומאה כנגד הארובה והבית טהור דאין הטומאה חוזרת מאהל העליה ליכנס בבית כיון דאין בארובה פותח טפח ולהכי לא תנא הכא כמו לעיל ממנו ולמטה טמא משום דהוה משמע דאם נתן בעליה ולא בבית טומאה בבית או בעליה הכל טמא כדפרישית לעיל והא ליתא דכיון דאין בארובה פותח טפח אין הטומאה יוצאה מעליה לבית ע"כ. וכל אלו הדינים בעושה ארובה אבל תקרה שנפחתה מאליה שיעורו מלא אגרוף כדתנן לקמן רפי"ג:

משנה ו

ארובה שהיא בתוך הבית וקדרה נתונה תחתיה. כצ"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. שאם תעלה כנגד הארובה שפתותי' נוגעות וכו'. אמר המלקט בס' כתיבת יד ישן מצאתי כתוב שאין שפתותי' וראשון עיקר והיא היא. ומיירי שהקדרה אינה גבוהה מן הארץ טפח כדמוכח מסיפא:

טומאה בוקעת ועולה. והבית טהור וכל המאהיל עליה נמי שלא כנגד הטומאה טהור אבל כנגד הטומאה טמא דאע"ג דאין כלי חרס מיטמא מגבו היינו בשאר טומאות או במוקף צמיד פתיל או בגבוהה טפח כדקתני סיפא אבל הכא דבוקעת תוכה נמי טמא אע"ג דטומאה תחתיה וכל מה שבקדרה טמא ואפי' שלא כנגד הטומאה מטעם חבורין כדפרי' בפירקין דלעיל גבי חבית שהיא יושבת על שוליה באויר דאם היתה טומאה תחתיה בתוכה או על גבה הכל טמא מטעם חבורין והא דקתני במתני' בוקעת ועולה דמשמע כנגד הטומאה טמא שלא כנגד הטומאה טהור היינו דווקא במה שחוץ לקדרה. הר"ש ז"ל:

תחתיה והבית טמא. אע"פ שאם תעלה אינה נוגעת בארובה כיון דיכולה לקבל מעזיבה רכה טומאה יוצאה מזה לזה כדאמרינן לעיל גבי סככות. הר"ש והרא"ש ז"ל:

תוכה וגבה טהור. אע"ג דתנן בפירקין דלעיל גבי חבית או גבוהה מן הארץ טפח טומאה תחתיה הכל טמא שאני התם דיושבת באויר אבל הכא דבבית כנגד ארובה מצלת עם דפנות אהלים כדפרישית בפירקין דלעיל ובהדיא תניא נמי הכי בתוספתא. הר"ש והרא"ש ז"ל:

בתוכה או על גבה הכל טמא. הרמב"ם ז"ל גריס הכל טהור ופי' שר"ל הבית כולו טהור לפי שהטומאה כנגד הארובה וכן תחת הקדרה טהור לפי שהוא אהל להיותה גבוהה טפח אמנם יטמא כנגד הטומאה עד לרקיע והראב"ד ז"ל השיגו בפט"ז מהלכות טומאת מת וכתב שם מהרי"ק ז"ל דכן מוכיח בתוספתא כפירושו וכגירסתו של הרמב"ם ז"ל שאמרו בה כנגדו עד לרקיע טמא משמע שהשאר טהור ומ"מ קשה שמאחר שאפילו כלי גללים נעשין אהלים לטמא אבל לא לטהר לא עדיפא קדרה מינייהו וצ"ע ע"כ:

משנה ז

תוכה וגבה טהור. דנצולת עם דופן הבית כדתנן לעיל ספ"ה כפישה שהיא נתונה על היתדות מבחוץ שמצלת כשאינה מופלגת מן הכותל טפח. הרא"ש ז"ל:

בתוכה או על גבה הכל טמא. פי' הבית טמא מפני שהיא נוגעת במשקוף טפח וכן תחתיה טמא מפני שהטומאה יוצאה לתחתי' מן הבית שהכל אהל אחד:

פרק יא

משנה א

הבית שנסדק וכו'. ז"ל הרמב"ם פט"ז מהלכות טומאת מת סימן ו' ז' בית שנסדק גגו וכותליו ונעשה שני חלקים וכו' ועל פי דרכו פירשו הר"ש והרא"ש ז"ל וז"ל הרא"ש ז"ל

בית שנסדק כגון שפתחו במזרח ואחוריו לצד מערב ונסדק כל גג הבית מצפון לדרום מעבר לעבר ע"כ אבל הראב"ד ז"ל פי' שם בהשגות דהבית שנסדק קאי אכותל בלבד ועוד פי' הוא ז"ל שם דשיעורין דמתני' לטומאה וה"פ בש"א אינו מוציא את הטומאה עד שיהא בו ד' טפחים ואפילו לכזית לפי שאין לסדק תאר פתח ובה"א כעובי חוט המשקולת אע"פ שאין בו טפח מפני שהוא ארוך וסופו להיות גדל והולך ור' יוסי אומר משום ב"ה לפותח טפח כדין חור שבין בית לבית לכזית ע"כ:

טומאה בחוץ כלים שבפנים טהורים. שאין דרך טומאה ליכנס אלא לצאת ולא אמרינן לבוד גבי טומאה ואפילו אויר כל שהוא מפסיק:

עד שיהא בסדק ד' טפחים. פי' אז האויר מפסיק ואין הטומאה עוברת את האויר וכלים שבחוץ טהורים. ובה"א אויר כל שהוא כחוט המשקולת מפסיק:

ר' יוסי אומר משום ב"ה פותח טפח. בתוספתא אמר רבי תמה אני אם אמר ר' יוסי בפותח טפח לא אמר אלא בכזית מן המת בלבד פי' דכזית מן המת פתחו בטפח להציל את הטומאה על הפתחים כדתנן לעיל פ"ג אבל המת פתחו בד' טפחים הר"ש ז"ל ועיין בפירושו ז"ל לעיל פ"ח סימן ב':

משנה ב

אכסדרה. היא פרוצה מרוח רביעית ומסובבת משלש ונסדקה התקרה מרוח הפרוץ עד הכותל הפנימי הכא מצי למיתני טומאה בצד זה כלים שבצד השני טהורים ובריש לא מצי למתני הכי דהא אם כלים בצד פתח ב"ש מטמאין עד שיהא בסדק ד' טפחים. הרא"ש ז"ל:

עירב את הטומאה. גרסי' בלא וי"ו. וז"ל הר"ש ז"ל עירב את הטומאה כלומר הכל טמא לפי שנסתם האויר ע"כ:

נתן את הקנה בארץ. כנגד הסדק ואפילו כלי גדול אינו מערב את הטומאה עד שיהיה גבוה טפח תחת הסדק כך לשון הרמב"ם ז"ל שם והיינו כופת עבה דתנן בסמוך ולא זו אף זו קתני:

משנה ג

סגוס עבה וכו'. עיין במ"ש לקמן רפט"ו:

קפולין כמו טלית מקופלת דבגמ' פ' חמת וכתוב בערוך בערך קפל ובפי' הר"ש ז"ל ג"כ דאית דגרסי כפולין בכ"ף והכל אחד ומסיים שם בערוך דיש ששונים כפויות והוא מלשון כופת ומפרשים סגוס יש לו [א"ה ז"ל הערוך וי"ל מוכין הנקראים בלשון ישמעאל איתקא ושמו בטיית בורנוס כו'.] אייתקא וכופת דומה לסגוס שהוא הבורנוס אלא שאין

לו אייתקא ע"כ וז"ל הרמב"ם ז"ל שם וכן אם היו תחת הסדק כלים מקופלין מונחין על הארץ זה ע"ג זה והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח מערב את הטומאה וכל הכלים שלמטה ממנו הרי הן ככלים שתחת האהל ע"כ:

והצד העליון מביא את הטומאה. לצד שני של אכסדרא:

משנה ד

היה משקיף בעד החלון. כך צ"ל:

בפי' ר"ע ז"ל ב"ש לטעמייהו דחלל גופו לא חשיב חלל. אמר המלקט וכיון דבטנו על החלון אין מקום לטומאה ליכנס הלכך וכו':

משנה ה

והאהילו עליו קוברי המת בית שמאי אומרים אינו מביא וכו'. צריך לתת טעם אמאי איצטריך לאשמועי' פלוגתא דב"ש וב"ה בכל הני באבי וק"ל:

משנה ו

ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין. תימה קצת אמאי לא קתני הכא נמי בש"א אינו מביא את הטומאה ובה"א מביא את הטומאה כדקתני בכולהו באבי דלעיל. וכ' הר"י ז"ל מה שלא מנה זאת המשנה בכלל קולי ב"ש וחומרי ב"ה במס' עדויות הוא מטעם שהיא בכלל מחלוקת דלעיל דאדם חלול הוא וכו' וכן י"ל על מתני' דהיה כו' עכ"ל ז"ל:

משנה ז

ר' יוסי אומר רואין את הטומאה. משמע קצת שם בפ' העור והרוטב דתוס' ז"ל לא הוו גרסי רואין את הטומאה בהדיא רק ר' יוסי אומר רואין מכנגד וכו' דוק:

מכנגד המשקוף. אית דגרסי מן השקוף ועי' במ"ש בשם תוי"ט לקמן ספי"ב:

בפי' ר"ע ז"ל ר' יוסי אומר רואין את הטומאה בודקים בגופו של כלב וכו' עד דטומאה טמונה בוקעת ועולה ונמצא וכו'. אמר המלקט לא ירדתי לסוף דעת רבינו עובדיה ז"ל דהא ר' יוסי אית ליה דטומאה טמונה אינה בוקעת כמו שכתבתי לעיל בפ' מגדל מן התוספתא וכדמפרש ליה התם בפרק העור והרוטב דהתם ס"ד מעיקרא לפרושי מילתיה דר' יוסי הכי כדפירשה הוא ז"ל והוה קשה דר' יוסי אדר' יוסי עד דמסיק רבא התם דבתרתי פליג ר' יוסי אדר"מ דר"מ קאמר דעובי הצואר מביא הטומאה דס"ל דחוקקים להשלים וקאמר ר' יוסי דוקא חלל הצואר וקאמר ר"מ דעל האסקופא כולה הבית טמא אפילו אין פיו לפנים מן המשקוף כי האסקופא רחבה והדלת שוקף באמצעיתה כשהדלת ננעל וקאמר ר' יוסי מן השקיפה ולפנים מביא את הטומאה מן השקיפה ולחוץ לא וקאמר התם במסקנא דרב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא ר' יוסי אומר רואין

את חלל הטומאה וכו' וכן פירשוה ג"כ הר"ש והרא"ש ז"ל. והרמב"ם ז"ל פי' וז"ל ור' יוסי דקדק מקום הטומאה ר"ל איצטומכת הבעלי חיים אם היתה מקום האיסטומכא תוך הבית הנה הבית טמא להגעת הטומאה והלכה כר' יוסי ע"כ וכן פסק ג"כ בחבורו בהלכות טומאת מת פכ"ה וכתב שם מהרי"ק ז"ל בשם הר"י קורקוס ז"ל דסבר רבינו דעד כאן לא אוקימנא מתני' בפ' העור והרוטב בהנהו אוקמתי אלא להעמיד ר' יוסי דטמונה אינה בוקעת כדמוכת התם ממתני' דתיבת מגדל וכיון דאנן קיימא לן דטומאה טמונה בוקעת נקיטינן דאפילו לא יהיה בצוארו פותח טפח בוקעת וכיון שכן אזלינן בתר חלל הטומאה מגופו ובמשנה כתב רבינו שהולכין אחר מקום האיסטומכא עכ"ל ז"ל:

ר' אלעזד בלא יו"ד ברוב הספרים וכ"כ ה"ר יהוסף ז"ל:

שהטומאה יוצאה דרך שוליו. כך מ"מ:

ר' יהודה ב"ב אומר בין כך ובין כך הבית טמא. ואפילו פיו לפנים מפני שפעמים שהוא מקיא:

כדי שתפול לאור. מה שאכלו. יש רוצין להתיר מכאן חטה שנמצאת בתרנגולת בפסח אע"פ שנתבשלה עמה משום דנתעכלה החטה במעיה. וליתא שהבשר רך אבל חטה קשה והכי אמרינן במנחות דחטים שבגללי בקר ושעורים שבגללי בהמה אע"פ שנמצאים בגללים מטמאין טומאת אוכלין וגם למנחות הוה שרי אי לאו משום הקריבהו נא לפחתך ועוד דהא הכא הלכה כר' יהודה בן בתירא דאמר מעל"ע דאיהו קשיש מר"ש הרא"ש ז"ל. ועיין ג"כ במ"ש בשמו בפ"ק דבכורות סס"ב. ובברייתא קתני בעופות ובדגים מיד ור"י בן בתירא אומר בדגים מיד ובעופות מעת לעת ר' אלעזר אומר משום רבי יהודה בן בתירא זה וזה מעת לעת ותרי תנאי אליבא דרבי יהודה בן בתירא ומתני' רבי אלעזר היא:

משנה ח

החדות שבבית וכו'. ובערוך גריס הדות:

ומנורה בתוכו. גרסי' דדות לשון זכר:

נתונה עליה. עליו גרסי' במשנה דווקנית שנתונה על החדות כי ההיא דתנן לעיל פרק חמישי הבור והדות שבבית וכפישה נתונה עליו טהור א"נ עליו על הפרח של המנורה. הר"ש ז"ל:

ומודים. ב"ה שאם תנטל המנורה וכפישה נופלת לתוך הדות הכל טמא כל מה שבתוך הדות כיון שעמידתה ע"י דבר המקבל טומאה כמאן דליתיה דמי כדאמרינן בפרק ששי גבי דלת שסמכו במפתח הרא"ש ז"ל. תניא בתוספתא הדות שבבית והמנורה שבתוכו

והפרח שלה יוצא וכפישה נתונה עליו וכו' [הגה"ה כך הלשון חסר בין בתוספתא פ' שני בין בהעתק רבינו שמשון ז"ל] בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ ה"ז חוצץ ר' אלעזר ב"ר יוסי אומר בד"א בשל עץ אבל בשל מתכת נטמא ואין כלי טמא חוצץ פי' ברייתא זו סתומה ולא פירשה אמאי קיימי ויש לפ' דאעומדת דרישא קאי דלת"ק בשל עץ אפילו לב"ש טהורה ולר' אלעזר ב"ר יוסי בשל מתכת אפילו לב"ה טמאה ושל מתכת דקאמרינן אמנורה קאי א"נ אנופלת דסיפא קאי ואכפישה דלת"ק בשל עץ חוצץ אע"ג דנופלת ואתא ר' אלעזר למימר דבשל מתכת אפילו אינה נופלת לא חייצא. הר"ש ז"ל:

משנה ט

אפילו עד התהום טהורים. כתב הר"ס אוחנא ז"ל נלע"ד שאם היו כלים טמונים בקרקע למטה מהדות והם כנגד שפתי החדות אלא שהם מכוסים בדות טהורים כמו אותם כלים שהם בין שפתי כפישה לבין שפתי הדות ולא נחשוב אותם כמו כלים הטמונים בקרקע הבית שיש שם מת שהן כלם טמאים כל עוד שאין שם חלל טפח כדנפקא לן מוכל אשר בבית בספרי וה"ה כלים שהן תחת הדות עצמה והם מכוסים בדות אפילו עד התהום טהורים כמו שניצולים אותם שבדות שהכפישה נתונה עליהם כנלע"ד. ע"כ:

אם יש במקומם טפח על טפח על רום טפח טהורים. הכלים כיון שיש במקומן טפח על טפח ברום טפח דנצולין שם כביב שהוא קמור תחת הבית דתנן לעיל בספ"ג דאם יש בו פותח טפח טומאה בבית מה שבתוכו טהור ועיין בפי' הר"ש ז"ל לתוספתא שהביא ותוסיף לקח טוב:

פרק יב

משנה א

בפירוש ר"ע ז"ל. ובתנור העומד בחצר או בגנה איירי. אמר המלקט וכן כל הני באבי עד בבא של סנדל בעומד באויר מיירי:

עוד בפירושו ז"ל ובתנורים ישנים מיירי. אמר המלקט כתב הרא"ש ז"ל וצ"ע מאי אשמועינן סיפא ע"כ:

נתון על פי שני תנורים. ס"א בין שני הרי"א ז"ל. עוד כתב על מלות בן נורי השניות דבס"א לא גרסי' להו ע"כ:

משנה ב

סרידא. בחלקה מיירי שאין לה לזבז אבל כשיש לסרידא לזבז טפח קתני בתוספתא דטהורים ושמא היינו טעמא דכשאין לה לזבז חזיא לשכיבה ומקבלת טומאה ומביאה

ואינה חוצצת אבל כשיש לה לזבז טפח לא חזיא לשכיבה וחוצצת דאינה מקבלת טומאה. הר"ש ז"ל ועוד האריך ע"ש:

משנה ג

הבטח. כמין אמבטי והכי משמע בתוספתא דתניא מודה ר' אליעזר באמבטי שמתחלה עשאו לדעת כן שיצא הקרוי מכאן ומכאן שהוא מביא את הטומאה וכתב הרא"ש ז"ל שהרמב"ם ז"ל פי' בטח בנין בולט מן הכותל לפני החלון והמשקיף כנגד החלון בעלותו לחלון נסמך ושוכב לבטח עליו ולכך נקרא בטח ואינו מביא טומאה לבית שהוא מדובק ואין אויר שתכנס בו טומאה אבל קורה סבר ר' יהושע דמביאה ע"כ:

משנה ד

סנדל של עריסה שפחתו. פי' שפחתו סנדל אז שיעורו בפותח טפח אבל אם נפחת הבית מאליו אז שיעורו מלא אגרוף והכי מוכח בתוספתא ונלע"ד דגרסי' שפיחתה בתוך וכו' פירוש הסנדל פחתה ואי גרסינן שפחתו בשור"ק בוי"ו קאי אסנדל ואעריסה וכן נראה שפי' הרא"ש ז"ל או אפשר דגרסי' שֶׁפָּחֲתוֹ בחול"ם ור"ל שהפחת שלו נראה בתוך הבית. וז"ל הערוך בערך סנדל פי' סנדל של עריסה שפחתו כשרגלי המטה אינם שוין משים חתיכת לוח תחת רגל הנמוכה [הגה"ה במקומו שם כתוב הגבוהה ונרא' שרוצה לומר שחצי הרגל גבוה וחציו נמוך מחמת שנרקב או נאכל בקרקע מרוב הזזת העריסה דו"ק:] ואותה חתיכה מצד אחד דקה ומצד אחד עבה ואותו לוח נקרא סנדל ע"כ:

אם יש בו פותח טפח מביא את הטומאה. גרסי' ואית דלא גרסי מלת בו אכן הרמב"ם ז"ל גריס הכל טמא וז"ל בקיצור אמר כי כאשר היתה מטה בעליה ונקב בגג הבית נקב ונכנס בו סנדל של עריסה והיה זה הסנדל מאהיל על הטומאה אם היה זה הנקב טפח על טפח הכל טמא ר"ל העליה וכל הכלים שבה ע"כ:

ואם לאו מונים בו וכו'. ז"ל הרמב"ם בפט"ז דהלכות טומאת מת. וז"ל הפוחת את המעזיבה עד שעשה ארובה בתוך תקרת הבית כדי שתכנס בה רגל הערס והיתה רגל הערס סותמת את הארובה אם יש בה פותח טפח וטומאה בבית אף העליה טמאה שאין כלי המקבל טומאה חוצץ ואם אין בה פותח טפח העליה טהורה והרגל של מטה טמאים ככלים המאהילים נפחתה המעזיבה מאליה שיעורה מלא אגרוף כמו שבארנו ע"כ:

משנה ה

קורות הבית והעליה וכו'. **טומאה תחת אחת מהן**. נראה תחת אחת מהתחתונות. ובסוכה פרק הישן (סוכה דף כ"ב) ילפינן מברייתא דתני עלה דמתני' בד"א בזמן שיש בהן פותח טפח וכו' דלא אמרינן חבוט רמי בפחות מטפח פי' שאם הקנה אינו רחב

טפח לא אמרי' ביה חבוט רמי דלא חשיב לסתום אויר. ולא שייך דין חבוט רמי אלא בגבוה זה מזה שלשה טפחים או יותר אבל בפחות משלשה פשיטא דהרי הוא כמושכב עליו דכלבוד דמי ודלא מרשב"ג דאית ליה התם ובכמה דוכתי בעירובין דאפי' בפחות מד' טפחים אמרינן לבוד בכולי' תלמודא. ולשון הרמב"ם ז"ל שם פט"ז אין בקורות פותח טפח בין שהיו מכוונות זו ע"ג זו ובין שהיו העליונות כנגד אויר התחתונות והיתה הטומאה תחתיהן או ביניהן או על גביהן טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד לפי שכל טומאה שאינה תחת פותח טפח ברום טפח הרי היא כרצוצה ע"כ ושם השיגו הראב"ד ז"ל על טעם זה:

משנה ז

עמוד וכו'. וע"ש בהשגות שהאריך בבאור פירוש משנה זו וכתב דמיירי בעמוד חלול ואית דגרסי אם יש בו הקף במקום אם יש בהקפו. ופי' בערוך ערך דפן פירש עמוד שראשו אחד קבוע בכותל והשני באויר מביא טומאה תחת דפנו פי' דפנו גבו ע"כ:
בסוף פי' ר"ע ז"ל. שחסר ממנו מעט. אמר המלקט א"נ בשביל כובד העמוד נשקע קצת בארץ:

משנה ח

כזית מן המת מודבק לאסקופא ר' אליעזר מטמא את הבית. כולו כאילו היתה טומאה תחת אהל הבית וחומרא בעלמא היא ובמודבק למשקוף מודה ר' יהושע דטמא דיותר בטל השקוף לבית מן האסקופא שבטלה אגב קרקע ור' יוסי מטהר אף בשקוף:
ידון מחצה למחצה. מחציה ולכינים כלפנים והבית טמא מחציה ולחוץ כלחוץ והבית טהור ומיירי שהאסקופא היא יוצאה לרה"ר ואין השקוף עליה דאילו היה השקוף כנגד הטומאה היה מביא את הטומאה לבית מחצה על מחצה הבית טמא. הרא"ש ז"ל:

פרק יג

משנה א

העושה מאור בתחלה שיעורו כמלא מקדח. כצ"ל:
על רוחב הגודל. אית דגרסי הגדול ושמא גודל קרי ליה גדול לפי שהוא רחב מכל האצבעות. הר"ש ז"ל:
חררוהו מים או שרצים. היינו מאור שלא נעשה בידי אדם דתנן בפי"ז דכלים סימן י"ב: השב עליו וכי'. שהמחשבה כאן כמעשה. הרמב"ם ז"ל בחבורו:

בפי' ר"ע ז"ל ור"ש פליג וסבר בין להביא בין להוציא כולם שיעורם בפותח טפח ואפילו בחלון העשוי לאורה ולית ליה וכו' ע"כ. אמר המלקט ולפי זה לא גרסי' במילתיה דר"ש אבל אלא ה"ג רש"א להביא את הטומאה ולהוציא את הטומאה בפותח טפח וכתב הרא"ש ז"ל א"נ קאמר ר"ש דוקא נאמרו הני שיעורי להביא אבל להוציא בפותח טפח ויש משניות דגרסי' אבל ויתכן זה הפירוש אי קאי אמלא אגרוף דאי אמלא מקדח כיון דלהביא טומאה סגי בהכי כ"ש להוציא כדאמרן בכמה דוכתי שדרך טומאה לצאת ואין דרכה להכנס עכ"ל ז"ל והוא ג"כ פירוש שני לה"ר שמשון ז"ל. ואפשר שאם היה רואה התי"ט דברי הרא"ש ז"ל היה מודה דלפי' שני גריס הר"ש ז"ל אבל:

משנה ב

חלון שהיה לאויר. היינו למאור ותימה למה שינה התנא לשונו ולפירושים האחרים שפי' בו הר"ש ז"ל ניחא קצת וז"ל ועוד יש לפרש לאויר שצופה בה למרחוק לשמור גנות ופרדסים. למאור ולאויר שיעורו שוה אבל קשה דלעיל ה"ל למתניי' בהדי אינך ולימא למאור ולאויר שיעורו מלא מקדח לכך נראה דהכל אחד והדר תניי' הכא משום דבעי למיתני בנה בית חוצה לה ועוד יש לפרש שהוא לאויר העולם כמו אויר דכולה מכלתין שאין אהל על גביו דלא חשיב חלון למאור אא"כ אין תקרה קבועה על גבה מבחוץ לפי שהתקרה שעל גביו מאפלת עליו וכן מוכחא סיפא דקתני בנה בית חוצה לה וקתני נמי נתן את התקרה ואע"פ שאין על גביו תקרה מבחוץ שייכא בו הבאה כגון אם טומאה בבית ובא אדם ונתן אצבעו בחלון זה או הניח בו כלי או שהאהיל עליו אהל בצד הכותל נטמא כל שהאהיל לפי שהטומאה יוצאה ואין אותו אהל מבטל ממנו תורת מאור שאינו נטוי אלא לפי שעה וכן עיקר:

משנה ג

שיעורו מלא אגרוף דברי ר' עקיבא. בברייתא קתני שיעורו מלא אגרוף דברי ר' טרפון ר' עקיבא אומר פותח טפח ושמא תרי תנאי אליבא דר' טרפון ור' עקיבא אם אין טעות. והר"ש ז"ל כתב אההיא ברייתא מתני' דקתני מלא אגרוף ר' טרפון היא ע"כ וצ"ע וז"ל הברייתא הדלת ששייר בה חרש בין מלמעלן בין מן הצדדין או שפתחתו הרוח או שהגיפו ולא מירקו שיעורו כל שהוא ובה"א בפותח טפח החור שבדלת מלא אגרוף דברי ר' טרפון ר' עקיבא אומר בפותח טפח גרדי שחפר מלא קנה מלא אספתי שיעורו כל שהוא דברי ב"ש ובה"א בפותח טפח א"ל ב"ה לב"ש חור הדלת מהו א"ל ב"ש בפותח טפח א"ל מאי שנא א"ל שזה עשוי לצורך וזה אינו עשוי לצורך חורים שחררום מים או שאכלתם מלחת שיעורן כל שהוא דברי ב"ש ובה"א בפותח טפח ע"כ ופי' הר"ש ז"ל

שייר בה חרש בכל הני תנן במתני' מלא אגרוף והך ברייתא פליגא א"נ ברייתא בשחשב לתשמיש. החור שבדלת. ומתני' דקתני מלא אגרוף ר' טרפון היא. מ"ש. מה שעשה הגרדי מחור הדלת. שזה עשוי לצורך. פי' של גרדי עשוי לצורך וזה חור שבדלת אינו עשוי לצורך ומתני' דקתני מלא אגרוף פליגא א"נ ברייתא בשחישב לתשמיש ע"כ ולע"ד צ"ע אם אין טעות כמו שכתבתי:

משנה ד

אספתי. יש אומרים שהוא אבוקה ויש אומרים שהוא יתד לתלות עליו כל כלי ובערוך פי' שעושין חור בדלת להדליק בו את הנר ולהוציא מאותו חור קנה או עץ שדומה לקנה שהוא למנעלם ושמו אספתי הר"ש ז"ל ובספר אגודה החור שבדלת וכו' ולאספתי פי' ר"י שעושה חור בדלת להוציא עבד?? [הגה"ה נראה עץ] או אספתי דהיינו אבוקה ע"כ והרמב"ם ז"ל שם ספי"ד קראו מסמר גדול וכתוב שם עליו בהשגות זה עשה פי' לאספתי ששנינו במשנה והרב היוני פי' בו חרב אספדא בלע"ז וחיי ראשי פי' זה מן הדברים שאין הדעת סובלתן ומה ענין חרב בין קנה ונר גם מסמר אין בו משמעות ולמה הוציאו בלשון אספתי וכמה מסמרות הוזכרו במשנה אבל העקר כאשר מצאתי אותו בלשון התוספתא לקנה ולאצבתי ולנר וכולן מעין המנורה קנה קני מנורה אצבתי מלקחים תרגום ציבתהא לנר כמשמעו ולא מימנעי רבנן למיכתב פ"א תחת בי"ת הפקר הבקר ע"כ וטען עליו הכ"מ ומה שטען על פי' הרב היוני ז"ל נתיישב בדברי רבינו שמשון ז"ל שפירש קנה של גרדי אספתי חרב ויש לאורגים כלי שנקרא חרב עכ"ל ז"ל ומה שהקשה על פי' רבינו למה הוציאו בלשון אספתי י"ל מפני שהמסמר שעושים לנעול בו הפתח הוא משונה משאר מסמרים בעביו ואפשר שגם בתבניתו הוא משונה ייחדו לו שם אחר ולפי' הראב"ד ז"ל ניחא שכל שלשת הדברים הן מיוחדין למנורה וגם כי כתב רבינו שמשון ז"ל שי"ג במשנה עצמה ולאצבתי אבל איני יודע מה ענין לקנה מנורה בחור שבכותל הלא במנורה עצמה הם מונחים ע"כ:

משנה ה

בפי' ר"ש ז"ל וגם ברעז"ל נראה שצ"ל והיינו טעמא נמי דדוקא עצם ממעט ע"י בשר ולא וכו':

ופחות מעצם כשעורה ממעט ע"י כזית. מן המת אבל לא ע"י רובע עצמות ומסתברא דממעט נמי ע"י שדרה וגולגולת ורוב בניינו ורוב מניינו דלא מצטרף בהדייהו והא דלא תני להו משום דפחות מכזית מן המת ופחות מעצם כשעורה שוין לדבר זה. הר"ש והרא"ש ז"ל:

ופחות מכביצה אוכלין. תימה הא פחות מכביצה מקבל טומאה וכו' ונראה דהיינו טעמא משום דמדאורייתא בעינן כביצה אפילו לקבולי טומאה וכיון דמדאורייתא טהור ממעט מידי דהוה אעובד כוכבים שישב בחלון דקתני בתוספתא הר"ש ז"ל. ומצאתי כתוב הגה"ה אמר יצחק תימה לי אמאי לא מנה עובד כוכבים ונפל דממעטין בחלון ע"כ. ועיין על זה במ"ש במתני' דבסמוך:

ותבואה שבחלון וככי שיש בהן ממש. אתבואה קאי שעדיין לא נרקבה וכן הככי שהיא קשה קצת וכן מוכחא סיפא דקתני ולא תבואה שבחלון ש"מ דהתם אין בה ממש והכא ביש בה ממש וק"ק סיפא דקתני ולא כביצה אוכלין בין תבואה לככי דלא הו"ל לאפסוקי ובמשנה דווקנית גרסי' בסיפא כסדרא דהכא ולא כביצה אוכלין ולא תבואה שבחלון ולא ככי שאין בה ממש הר"ש והרא"ש ז"ל אבל ר"ע ז"ל תפס לעיקר פירושו של הרמב"ם ז"ל דרישא מירי שהשרישה רחוק מן הכותל וסיפא בשהשרישה בחלון ממש שהוא ז"ל פירשו על פי התלמוד. והילך פי' התי"ט ולא הכשירה פי' הר"ב ז"ל שיבא עליה מים או א' מז' משקין [כ"ה בתי"ט ד"פ.] וכ"כ הרמב"ם ז"ל אבל במשנה ג' פ"ק דטהרות פי' הר"ב ז"ל ושתגע בשרץ ומיהו ממילא משמע דכיון דבעי' הכשר מים היינו לקבל טומאה להבא אם נגעה בה שרץ כי אין טעם לומר כי ע"י מים לבד תיעשה אוכל וטמא למפרע כ"כ הכ"מ בשם הר"י קורקוס בפ"ג מהל' אבות הטומאות ע"כ:

משנה ו

ולא כזית מן המת. אית דל"ג ליה:

ולא כזית מן הנבלה ולא כעדשה מן השרץ. בתוספתא פליג ר' יהודה ואמר ממעטין כלל א"ר יהודה כל טומאה שאינה מן המת או שהיא מן המת ואינה מצטרפת עם אותה הטומאה הרי זה ממעטת ע"כ:

ולא תבואה שבחלון כצ"ל:

ולא ככי שאין בו ממש. הרמב"ם ז"ל שם ספט"ו פי' ככי דהכא בפירקי' שהוא קורי עכביש וז"ל נתמעט בקורי עכביש אם היה בה ממש ה"ז חוצצת ואם אין בה ממש אינה חוצצת ע"כ והראב"ד ז"ל השיגו שם ודימה האי ככי להוא דתנן ספי"ז דכלים גבי שפופרת של קנה והשיב עליו מהרי"ק ז"ל שאע"פ שלשון ככי נאמר בפי"ז דכלים על מה שנמצא בתוך שפופרת של קנה לפי שאין דרך לשים בחלון מה שבתוך הקנה ועוד דלא שייך למימר בה שאין בה ממש לכך פי' רבינו שהוא קורי עכביש שדרכן להמצא בחלונות והן דומין ליריעה לבנה שבתוך הקנה ויש מהן דקין יותר מחוט ריר תולעת המשי וזהו שאין בו ממש עכ"ל ז"ל אכן בפי' המשנה פי' הפירוש האחר:

ולא לבינה מבית הפרס וכו'. יש משניות דגרסי וכלה במקום לבינה ושיבוש הוא הר"ש ז"ל. ואיני יודע מאי קמ"ל. ונלע"ד שצ"ל יש משניות דגרסי נבלה במקום לבינה ושבוש הוא וכו' שכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל ולא נבלה מבית הפרס דברי ר' מאיר וחכמים אומרים הנבלה ממעטת וכו' וכתב כן מצאתי ויש ס"א שהוגהו לבינה ע"כ. ומשמע מהכא דאף הטמאים מדרבנן אין ממעטין והא דאמרינן בפ' לא יחפור (בבא בתרא דף כ') דעובד כוכבים שישב בחלון ממעט אף על גב דעובדי כוכבים הרי הם כזבין לכל דבריהם י"ל דשאני טומאת בית הפרס דאית לה עיקר מדאורייתא דמחמת ספקא דמת אתיא. מחדושי הרשב"א ז"ל שם פרק לא יחפור:

מפני שעפרה טהור. בתוספתא פליגי ר"ש ורבנן בלוֹבֶן לבנים מבית הפרס רבנן אמרי לבינה מטמאה ור"ש מטהר שלא אמרו אלא גוש כברייתו ור"מ ורבנן דהכא סברי כרבנן דר"ש אלא סברי רבנן דהכא כיון שאם החזירה לעפרה טהורה ממעטת א"נ רבנן סברי כר"ש וה"פ מפני שעפרה של בית הפרס אם עשה ממנו לבנים טהור:

הטמא אינו ממעט. בין שהוא טמא מחמת עצמו כמו כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ בין שהוא טמא מחמת קבלה כמו כביצה אוכלין מוכשרין. הר"ש והרא"ש ז"ל:

פרק יד

משנה א

הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא כצ"ל:

שפניה למטה. הצד שפסלו במעצד והשווהו ברהיטני קרוי פנים כמו עשאו פנים דפכ"ב דכלים סימן ט'. ואיתה למתני' בירושלמי דשביעית פ"ג דף ל"ג והתם בעי ולמה תנינן נדבכים ומשני למדת פירוש לאשמועי' אגב אורחיה מדת הדין אדם החוצב אבנים מן ההר וא"ל חברו חצוב לי כך וכך נדבכין שיעור גובה הנדבך ד' טפחים דלא חשיב מקום פחות מד' טפחים בשום דוכתא. ועיין במ"ש שם פ"ג סי' ו':

גבלית. פי' הרא"ש ז"ל גבלית שאין לה פנים ונחתכו ד' קצותיה ומצאתי כתוב עוד אלא שיש לה שמנה פנים ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. כל שמניקה ע"כ. אמר המלקט בערוך בערך גבלית שם בלבד כתוב כל המעוקה מכאן ומכאן וכו' בעי"ן אבל בכולהו דוכתי כתוב שמניקה ושמא הוא לשון שפוי ונקוי כמו מנקה בלי יו"ד או שיש לה כמין דדים ומניקות הנה והנה ושני הפירושים נכונים כפי הפירושים שהעתקי מפי' הרא"ש ז"ל וי"ס שכתוב בהן כל המעוקם מכאן ומכאן וכו' בעי"ן ומ"ם. וז"ל החכם הר"ס אוחנא ז"ל כל שמניקה מכאן ומכאן נראה

לפרש שיוצאין מן הכותל כנגד הפתח בליטה מכאן מצד ימין ובליטה מכאן מצד שמאל כמו שני דדין ויש ביניהן ריוח משוייר באמצע כמו שני דדי אשה שיש ביניהן הפרש באמצע ע"כ. ובספר אגודה כתוב גבלית מפרש בתוספתא שעודף מכל צד ומשייר באמצע ע"כ:

שהן י"ב טפח. אבל אם גבוה יותר מי"ב טפח אין מצטרף ובעי פותח טפח:

משנה ב

שע"ג החלון רום אצבעיים. בתוספתא קתני שיעורו ברום אצבעיים על רוחב הגודל ומיירי בחלון עשוי לתשמיש ששיעורו בפותח טפח. וקאמר דצריך שלא יהא מרוחק מן החלון יותר מאצבעיים:

שע"ג מלא מקדח. שעשוי למאור כל שהוא אפילו גבוה הרבה מן החלון ור' יוסי בעי שלא יהא גבוה הרבה יותר מן החלון אלא מלואו דהיינו מלא מקדח הר"ש והרא"ש ז"ל וכן פירש גם כן הרמב"ם ז"ל. אמנם זה לשונו שם פי"ז דהלכות טומאת מת חלון העשויה לתשמיש וזיז יוצא ע"ג החלון אפילו היה ברוחב הגודל מביא את הטומאה והוא שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעיים או פחות היה למעלה מאצבעיים אינו מביא את הטומאה אא"כ יש בו רוחב טפח זיז זה שע"ג החלון העשויה למאור מביא את הטומאה בכל שהוא ואפילו גבוה כל שהוא ע"כ:

משנה ג

בכל שהוא דברי [**ר**'] **יהושע** כך צ"ל. ובתוספתא משמע דרבי ס"ל כרבי יהושע שנתן טעם לדבריו דהחמירו בקנה יותר מבזיז לפי שקנה מיטלטל וזיז אינו מיטלטל ומשמע שדעת הראב"ד ז"ל בהשגות לפסוק כר' יהושע. אכן הרמב"ם ז"ל פסק כר"י בן נורי להקל כיון דמילתא דרבנן היא מן הכסף משנה:

משנה ד

ר' אליעזר מטמא את הבית. ר' אליעזר לטעמיה דמטמא כזית מן המת מודבק לאסקופא לעיל ספי"ב דס"ל דבקל מביא הטומאה לבית ור' יהושע דמטהר לטעמיה הר"ש והרא"ש ז"ל. ונראה דהרא"ש ז"ל גריס ברישא דמתני' טומאה בבית כלים שתחתיו טהורים שכתב טהורים כיון שאינו בפותח טפח ומיירי דכל הזיז הסובב את המת אינו בולט מן הכותל טפח דאם היה בולט טפח היה מביא את הטומאה מן הבית לתחתיו מידי דהוה אשני זיזין זה ע"ג זה והעליון עודף על התחתון פחות מטפח והטומאה תחת התחתון דביניהם טמא אע"פ שאין בעודף פותח טפח כי מצטרף עמו שאר הזיז ומביא את הטומאה תחת כולו הכא נמי אע"פ שאין מן הזיז נגד הפתח אלא שלש אצבעות מצטרף עמו שאר הזיז

ומביא הטומאה תחת כולו ואע"פ שאינו בולט מן הכותל אם היה אוכל בפתח טפח היה אהל ומצטרף עם הפתח אם הוא בתוך שלש נדבכים ע"כ וכן פירשו ג"כ הוא עצמו הרא"ש ז"ל בפירושו להלכות טומאה להרי"ף ז"ל והקשה עליו דהרי"ף ז"ל מגרסתו שבכל המשניות שראה הוא ז"ל כן היה כתוב טהורים ע"ש אבל נמקי יוסף פי' שם ר' אליעזר מטמא אע"פ שהדלת סגור ונעול דס"ל לר' אליעזר דרך הטומאה ליכנס כמו לצאת אע"פ שהוא סגור או נעול ע"כ וע"ש נראה שגורס גם הוא טמאים מדפירש כמו לצאת דהיינו כלומר טעמא דרישא דלכ"ע טמאים וכן גירסת הרמב"ם ז"ל וגם הראב"ד ז"ל שם בהשגות:

משנה ה

טומאה תחתיהם תחתיהם טמא ביניהם כל מה שביניהם טמא. כך מצאתי מוגה ברישא ונלע"ד דל"ג מלות כל מה דאי איתא א"כ גם ברישא דרישא ניתני תחתיהן כל מה שתחתיהן טמא אלא ה"ג טומאה תחתיהן תחתיהן טמא ביניהן ביניהן טמא והפירוש ודאי שוה בשניהם דאכל מה שתחתיהן או ביניהן קאי:

משנה ו

[א"ה לכאו' שייך לכאן מ"ש בתחלת משנה הסמוכה.]

טומאה תחתיהן או ביניהן תחתיהן וביניהן טמא על גביהן כנגדו עד לרקיע טמא ומה שתחתיו טהור. כך מצאתי מוגה וכך נראה שהיא גי' ר"ע ז"ל וכך נראה דגריס הרא"ש ז"ל עיין במ"ש בשמו לעיל סימן ד'. ויתכן דלא גרסי' בהדיא במשנה ומה שתחתיו טהור אלא שהוא פירוש. ואית דגרסי טומאה תחתיהן תחת התחתון בלבד טמא ביניהן או על גביהן כנגדו עד לרקיע טמא ולגירסא זו הוי פירושא דאין ביניהן פותח טפח בין שני הזיזין אבל תחת התחתון איכא פותח טפח והיא גירסת הרמב"ם ז"ל בפי"ז מהלכות טומאת מת והראב"ד ז"ל הסכים עמו שהיא גירסא נכוחה ובפי' המשנה ג"כ משמע דגריס הכי הרמב"ם ז"ל ויתכן דמלות תחת התחתון בלבד טמא הוא פי' אבל הגירסא אינה רק טומאה תחתיהן תחתיהן טמא ביניהן או ע"ג כנגדו וכו':

בפי' ר"ע ז"ל והעליון מביא את הטומאה לכל מה שתחתיו ותחת התחתון. אמר המלקט כתב הרא"ש ז"ל מידי דהוה אקפולים זו ע"ג זו דלעיל בפי"א סימן ג' ולקמן ברפט"ו ע"כ:

משנה ז

[א"ה לכאורה דברים הללו שייכים בתחלת משנה הקודמת:]

יש בהן פותח טפח וכו'. השתא ודאי לא קאי אעודף עליון דאפי' דאינו עודף כלל שייכי דינים הללו]:

טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. פירש הרמב"ם ז"ל שם בחבורו שהרי היא רצוצה וכתב הראב"ד ז"ל אמר אברהם זה שבוש אלא שאין שם כדי שיביא את הטומאה לצדדין ע"כ וכתב מהרי"ק ז"ל דטעמא משום דלא מיקרי רצוצה אלא כשאין שם חלל גבוה טפח אבל הכא הרי יש שם חלל גובה טפח אלא שלפי שאין בגגה רוחב טפח אינה מביאה את הטומאה לצדדין ולדברי רבינו י"ל שמאחר שאין בגגה טפח על טפח על רום טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כל שחסר אחד מאלו דינה כרצוצה ושפיר מקריא רצוצה עכ"ל ז"ל:

פרק טו

משנה א

סגוס עבה וכו'. וכתוב בהשגות אמר אברהם ראיתי שלא פירשו לא הוא ולא הרב היווני ז"ל בפי' משנה זו ומה הוא ההפרש שיש בין סגוס עבה ולקפולין זו על גבי זו ולטבלאות של עץ כו' וכתב עליו מהרי"ק ז"ל שפירושו ז"ל אמיתי ע"כ:

טבליות של עץ. אית דלא גרסי מלות של עץ הכא בהאי מתניתין. וגם הר"ר יהוסף ז"ל מתקה:

משנה ב

בקרנותיהן. על זו הצורה%:

עד שיהיה בו רבוע בפותח טפח. לפי שכבר יהיה מעט הגובה או מעט הרוחב הנה הוא לא יביא טומאה תחתיו עד שיהא בו טפח על טפח על רום טפח עכ"ל הרמב"ם ז"ל. ובבא זו דשלחן לא נמצאת לי שם ברמב"ם:

משנה ג

טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. מפני שהיא רצוצה. הרמב"ם ז"ל שם סוף הפרק:

משנה ד

בית שחצצו וכו'. ברמב"ם פי' דאם יש שם פותח טפח דקתני מתני' קאי אמקום הכלים שכך כתב היו הכלים בתוך עובי המחיצה עצמה בין שהיתה הטומאה לפנים מן המחיצה או שהיתה בתוך הבית אם היה מקום הכלים טפח על טפח טמאים ואם לאו טהורים והראב"ד ז"ל השיגו שם ע"ז שאם הכוונה על מקום הכלים לא היה אומר אלא אם יש במקומו טפח על טפח על רום טפח כמו שאמרו בכמה מקומות ועוד דאדרבה אם היה מקום הכלים טפח על טפח אז היו טהורים ופי' הוא ז"ל שם דה"פ דאם יש במקום הטומאה חלל טפח מביאה את הטומאה לכלים שבצדה ואם לאו טהורים אבל

מה שבבית מ"מ טמא שדרך הטומאה לצאת ע"כ ומהרי"ק ז"ל נדחק שם לתרץ בעד הרמב"ם ז"ל ע"ש:

מן הצדדים או מן הקורות. גרסי':

משנה ה

חצצו מארצו. כלומר מכלפי ארצו וכן חצצו מן הצדדין או מן הקורה דתנן בבבא דלעיל ר"ל מכלפי הקורה שאם דרך משל היה גובה הבית עשר אמות כשחלקו נשאר חמש אמות לבית על גבי הנסרים או היריעות אם חלקו בשוה או פחות או יותר הכל כפי מה שחלקו:

שארצו של בית כמוהו עד התהום. פי' הרמב"ם ז"ל ולשון ספרי כל אשר באהל לעשות קרקע הבית כמוהו ע"כ:

משנה ו

אם יש בין תבן לקורות פותח טפח בין כך ובין כך טמאים. שאין התבן חוצץ מפני שסתם תבן דעתו לפנותו:

משנה ז

בית שמלאו עפר וכו'. בפ"ק דסוכה דף ד' מייתי לה בקיצור כמו שפירשו שם תוספות ז"ל וכתבתיו בעירובין פ' חלון סימן ג' וז"ל הר"ש ז"ל וכתוב שם בכל הספרים תבן או צרורות וגם כתוב שם ובטלו בטל ולא מסתבר לומר דההיא ברייתא היא דאין לו להביא ברייתא כיון דיכול להביא מן המשנה ואין להקפיד על מה שמקצרה שכן דרך בכל התלמוד לקצר משניות ע"כ ועיין גם כן במ"ש בשמו ז"ל שם בערובין ור' יוסי פליג התם בברייתא דתניא ר' יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כסתם עפר ובטל עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל אלמא לר' יוסי עפר סתם בטיל וכתב הר"ש ז"ל והא דקתני בברייתא דר' יוסי אומר הרי הוא כסתם עפר ובטל ומשמע דאמתני' דבוקעת ועולה קאי על כרחין ר' יוסי לית ליה בוקעת ועולה כדמוכח פ' העור והרוטב וצריך לומר דנ"מ לר' יוסי לענין דאין מביא טומאה והא דקאמר ר' יוסי פרק הישן ממקומו היה ממלא מפני קבר התהום אע"ג דלית ליה לר' יוסי בוקעת ועולה קבר שאני דכתיב או בקבר ע"כ אבל הרמב"ם ז"ל נראה דגריס או צרורות בטלו בלא וי"ו. וז"ל הרא"ש ז"ל בטלו פירוש בטלו מתורת בית ואם היו בעפר כלים מצד אחד וטומאה מצד אחר אינו מביא את הטומאה לכלים ויש גורסין ובטלו כלומר שביטל העפר ואין עתיד לפנותו כגלו של עכן שלא היה אלא לפי שעה עד שקברוהו חשיב רצוץ כל מה שתחתיו ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל רפ"ק דסוכה כרי ובטלו פי' כל זמן שהטומאה שם ולא אמרינן בטלה דעתו אצל

כל אדם שדרך כרי של תבואה לעמוד שם ימים שאין אדם מזיזו כלל אבל גבי סוכה אמרינן דאם היתה גבוהה מעשרים ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואף על גב דבטלינהו לכל שבעת ימי החג אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם עשוי לבטלן ז' ימים אלא משתמש בהן תדיר ע"כ. וברמב"ם פ"ז דהלכות טומאת מת סימן ה' ו' אלא שבדפוסים הראשונים בין קטן בין גדול כתוב בית שמלאו עפר או צרורות ה"ז בטל הבית והרי הוא כגל של עפר וכו' ובדפוס כסף משנה ה"ז בטל אצל הבית והרי הוא וכו' ומ"מ נראה דלענין הדין אין נפקותא בשנוי הגרסא אלא אם צריך לבטל העפר ג"כ פי' שאינו חושב לפנותו:

משנה ח

חצר הקבר וכו'. סוטה פרק משוח מלחמה (סוטה דף מ"ד) ונראה ששם היא ברייתא דקתני התם הכי חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ד' אמות דברי ב"ש ובה"א ד' טפחים בד"א שפתחה מן הצד אבל אם פתחה מלמעלה ד' אמות ופי' רש"י ז"ל והוא שיש בה ד' אמות הוא דחשיבא מקום לעצמה אבל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשיבא למהוי מקום לעצמה ובה"א ד' טפחים הוי מקום חשוב בכל דוכתא בד"א שפתחה מן הצד ב"ה קאמרי לה אבל פתחה מלמעלה אם אינו אלא ד' טפחים אי אפשר דלא מאהיל על חלל הפתח כשהוא פורש כנפיו ומטפס ועולה הלכך מודו ב"ה דכשפתחה מלמעלה דבעי' ד' אמות לטהר האי גברא. ופי' הרמב"ם ז"ל שזה החצר מקורה וע"ש בהשגת הראב"ד ז"ל שפי' שם שאין כאן קרוי אלא שפתחה מלמעלה או מן הצד ומן הצד קרי בתוספתא פתחה לאויר ע"כ וע"ש בכסף משנה:

אין טמא אלא וכו' כצ"ל:

עשה ראשה גולל לקבר. כגון שהקורה עומדת ועתיד לחתוך כל גובהה ולא ישאר אלא ראשה גולל הנוגע בקורה עד ד' טפחים טמא ואפילו דעתו לחתוך כ"כ מהקורה שלא ישאר ממנה עובי ד' טפחים כל זמן שלא חתך טמא עד ד' טפחים שהוא דבר מסויים וחשוב ובזמן שאין דעתו לגוד מודה ת"ק דכולה חבור. הרא"ש ז"ל:

לגוד. בערוך גריס לגור ברי"ש לשון מגוררות במגרה ע"כ וגם ה"ר יהוסף הגיה לגור ברי"ש וכתב כן מצאתי עד כאן. וכתב הר"ש ז"ל דאיתא בתוספתא אמר רבי נראין דברי ר' יהודה בזמן שאינו עתיד לגוד ודברי חכמים בזמן שהוא עתיד לגוד ומשמע מתוך דברי רבי דרבנן פליגי אפילו באינו עתיד לגוד ואי אפשר לומר כן מדמוכחא מילתא דמתני' וצריך לומר דה"ק נראין דברי ר' יהודה לחכמים בזמן שאינו עתיד לגוד שאף חכמים לא

נחלקו עליו אלא בזמן שהוא עתיד לגוד אבל בזמן שאינו עתיד מודו ליה וכה"ג מפרשי' בפ"ק דחולין וכו' ע"כ:

משנה ט

ומוקפת צמיד פתיל. הר"ר יהוסף ז"ל מחק מלות הללו וכתב ובס"א גרסי' ומוקפת צמיד פתיל ונ"ל דאין צריך דהא הכא לא איירי בטומאת אהל אלא מטעם דהוי גולל וכלי חרש אינו מטמא מגבו ע"כ:

הנוגע בה טמא טומאת ז'. כדין גולל ואם היה פי החבית חוץ לקבר והחבית מוטה על צדה יראה דלא בעינן מוקף צמיד פתיל אבל איירי בחבית יושבת על שוליה ופיה למעלה הלכך בעינן מוקפת צמיד פתיל. הרא"ש ז"ל:

והחבית והמשקים טהורים. דכתיב וכל אשר יגע על פני השדה הלכך אין לטמאת אלא הנראה על פני השדה הר"ש ז"ל ומתני' דמטהר למשקי' ב"ה היא אבל ב"ש פליגי עלייהו בתוספתא ומטמאין למשקים ושם נשאו ונתנו בדבר הרבה ע"ש:

ר"מ אומר כל שיש בו רוח חיים אינו מטמא משום גולל. ואזיל לטעמיה כדכתבי' בפ"ק דמסכת עירובין סי' ז'. והילך פי' תוס' יו"ט הנוגע בה פי' הר"ב ז"ל כל זמן שהיא גולל כו' ובמשנה ז' פ"ק דעירובין מפרש הר"ב ז"ל דאף לאחר שפירש מטמא והוא מלשון רש"י ז"ל [הגה"ה גם החכם הר"ס ז"ל דקדק בזה כמו שהעתקתי שם סימן ז:]:

משנה י

הנוגע במת ונוגע בכלים המאהיל על המת ונוגע בכלים טמאים המאהיל על המת וכו' כצ"ל:

אם יש בידיו פותח טפח טמאים. מפני שמביא טומאה מן המת לכלים תימה אף אם יש בידיו פותח טפח הא אין בכל רוחב זרועו פותח טפח דהא דאמרינן דפותח טפח מביא את הטומאה צריך שיהא כל ארך דבר המאהיל פותח טפח אבל אם היה קצר באמצע לא וראיה מטבליות שנוגעות בקרנותיהן דכלים שתחת השניה טהורין ונוכל לומר שצרף שתי ידיו אבל מסיפא פשט שתי ידיו קשה ואפשר דאיירי באדם שמן ויש ברוחב זרועותיו פותח טפח והגוף אינו מפסיק דאדם חלול הוא. הרא"ש ז"ל:

פרק טז

משנה א

כל המטלטלין וכו'. בפ"ק דשבת אמרינן דהיא אחת משמנה עשר דבר ולר' טרפון אפיק הא ועייל הך דהמניח דברפ"ג דמסכת מקוואות דס"ל כר"מ וההיא דבנות כותים דברפ"ד

דמס' נדה נמי לדידיה בו ביום גזרו ופירשו תוס' ז"ל שם בשבת אקפח לשון שבועה הוא כלומר אקפח את בני אם אין זה דבר אמת שהלכה זו מקופחת [הגה"ה לשון הר"ש ז"ל כי ההיא דפ"ק דזבחים דאמר ר' טרפון אקפח אם אין דבר זה אמת שהלכה זו מקופחת וכההיא אם לא שמעתי הפרש בין קבלה לזריקה ע"כ:] וכענין זה מצינו במקרא חי פרעה אם תצאו מזה כלומר שלא תצאו מזה ע"כ ופי' שם רש"י ז"ל שמצטער היה על תורה המשתכחת ולפיכך היה מקלל עצמו אקפח וכו' ע"כ. ואשכחן שמעון בן טרפון בריש פ' שבועת הדיינים ובפרק כל הנשבעים דף מ"ז:

בפי' ר"ע ז"ל הם טמאו את האיכר משום כלים המאהילים על המת. נלע"ד שצריך להגיה הם טמאו את המרדע משום כלים המאהילים על המת וכו' גם בפי' הר"ש ז"ל שכתוב שם הם טמאו את האיש משום כלים המאהילין על המת צריך להגיה המרדע במקום האיש וכן תמצאנו שם ריש דף י"ז ברש"י ז"ל אלא שיש שם פירושים שונים בין רש"י לתוס' ז"ל ע"ש. גם צריך להגיה בפי' הר"ש ור"ע ז"ל או מטעם חבורים או משום דה"ל כלים שנגעו במת ואדם בכלים וטמא טומאת ז' והשומע טעה וכו':

משנה ב

נמצא מביא את הטומאה לעצמו בכל שהוא. צ"ע אמאי איצטריך למיתני האי נמצא. והאי בבא צלע"ד שהובאה ברמב"ם פ"א דהל' טומאת מת סימן י' אע"פ שמהרי"ק ז"ל בכסף משנה לא הורה לה מקום והיינו אפי' מחט שהאהילה על המת שכתב שם דו"ק:

והסל. גרסי' והוא כמו והאסל באל"ף:

התלוליות הקרובות וכו'. בתוס' פרק שני דכתובות דף כ' כתבו דהכא הזכיר התנא חדשות תחלה אע"ג שאינו פשוט דכיון דלא קאי אמידי לא אקרא ולא אדברי ת"ק כההיא דספ"ק דסוכה ודכוותה שכתבתים שם אין להקפיד איזו נשנית תחלה וכן כתבו ג"כ בר"פ דם חטאת. ועיין במה שכתבתי פ' לא יחפור סימן ד':

שאין אדם זוכרה. נ"ל שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל שוכרה בשי"ן:

משנה ג

מד' אמות ועד שמונה. זהו שיעור מערה שהכוכין פתוחין לה ובשלהי המוכר פירות פריך מני אי רבנן הא אמרי ד' על שש אי ר"ש הא אמר שש על שמנה ומשני האי תנא הוא וכו' כמו שכתבתי בפ' בתרא דנזיר ע"ש. ועוד כתבו הר"ש והרא"ש ז"ל ואע"ג דלשום תנא לית ליה ג' בד' אמות בהא איכא לאוקומה כרשב"ג דאמר הכל לפי הסלע א"נ הך שלשה אינם מונחין בשורה אחת אלא ב' לרוחב המערה ואחד לארכה:

כמלא המטה וקובריה. אית דל"ג לה משום דתנן בפרק המוכר פירות חצר שש על שש כמלא המטה ובירושלמי משמע דגרסינן לה ופריך ממשנה למשנה ומשני גבי חצר שפתוחין לה מערות מד' רוחותיה צריך מרובע כי המטה חוזרת פעמים למערה זו ופעמים למערה זו אבל במערה מכניסין המטה לתוכה ומתוכה לכוך ודי בד' אמות ע"כ ועוד כתב הרא"ש ז"ל נוטלו ואת תבוסתו הרמב"ם ז"ל גריס תבוסתו בבי"ת מלשון דם תבוסה שצריך ליטול ג"ט עפר שמהערב בהן דם וליחה של מת ותבוסה לשון תערובת וסעד מצאתי לו בירושלמי שמלחות המת נכנס בקרקע ג' טפחים עכ"ל ז"ל אבל אני לא מצאתי בפי' הרמב"ם ז"ל שצריך לחפור רק עומק ג' אצבעות וכן ברפ"ט דהלכות טומאת מת וסי' ג'. ועיין במ"ש בשם תוס' ז"ל בפרק בתרא דנזיר. ולשון הרמב"ם ז"ל שם אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' כמלא מטה וקובריה ה"ז חוששת שמא בית הקברות הוא זה וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה שהן כשתי מערות וחצר שביניהן ואם לא מצא שם מת אחר הרי אותן העשרים שבדק טהורות אע"פ שהן שכונת קברות ע"כ ועיין עליו בהשגות ובמה שכתב כסף משנה לפרש דעתו ז"ל:

בפירוש ר"ע ז"ל דהיינו ארבעים אמה. כתב הר"ס ז"ל עיין בפי' רשב"ם ז"ל פרק המוכר פירות ותבין ע"כ. וכתב תוס' יום טוב שבנוסחת מהר"ם ז"ל נמחק בתחלה ע"כ. ובזה נראה לעניות דעתי דניחא קצת מאי דהדר תנא בסיפא דמתני' שאילו מתחלה מצאו וכו':

משנה ד

בפי' ר''ע ז"ל בדמעו בתרומתו לשון מלאתך ודמעך וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה דכי מה ראה שלא לומר אוכל בתרומתו ויותר היה נראה לפרש לשון דמוע כלומר אינו רשאי לאכול תרומה עצמה אלא אוכל חולין שנדמעו כגון שנתערבה בם תרומה ולא יש בחולין להעלותם ע"כ:

בודק אמה על אמה ומניח אמה. סתם כר' יעקב אליבא דבית הלל דתניא הבודק בית שמאי אומרים בודק שתים ומניח אמה ובית הלל אומרים בודק אמה ומניח אמה דברי ר' יעקב וחכמים אומרים ב"ש אומרים בודק אמה ומניח אמה ובה"א בודק אמה ומניח שתים. וברמב"ם שם פ"ט סימן ו' ז' ט' וז"ל שם אינו צריך לחפור תלם אחד מתחלת העשרים עד סופם אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה וחופר אמה על אמה ומניח אמה וכן עד סופם. שאין בין קבר לקבר פחות מאמה ע"כ:

והמפקח אינו אוכל. ר' יהודה ס"ל בברייתא דאף המוציא אינו אוכל בדמעו. הרא"ש ז"ל:

משנה ה

שילולית. פי' הר"ש והרא"ש ז"ל מקום שמי גשמים שוללין שם:

מפסיק. ואינו בודק עוד להשלים עשרים אמה אבל בודק מצד אחר כדמשמע בתוספתא. הר"ש והרא"ש ז"ל:

המפנה קברו. שקברו שם אדעתא לפנותו:

יש לו תבוסה. ואסור לפנותו הרא"ש ז"ל. ומצאתי שנמחקו מלות ר"ש אומר והגיהו ואם התקינו לקבר וכו' וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל וכתב כן מצאתי ע"כ:

פרק יז

משנה א

החורש את הקבר. פ"ק דתמורה דף י"ג וכפי גירסת הרגמ"ה ז"ל איתא נמי מילתיה דר' יוסי שכתב שם הרגמ"ה ז"ל טעמא דר' יוסי לא אתפרש לן ע"כ:

מלא מענה. כתבו התוס' ז"ל בנדה דהנך מאה אמה מפרש בתוספתא דאהלות היינו לכל רוח ע"כ והביא התוספתא הר"ש ז"ל:

ר' יוסי אומר בת חמשה סאין במורד ובמעלה. כך היא גירסתו של הרמב"ם ז"ל וז"ל פירושו ז"ל ר' יוסי אומר שאם היה זה המקום הנחרש בלתי שוה אבל בו מעלות ומורדות הנה הוא ישים בית הפרס בית ה' סאים וזה מאה אמות וי"א אמה ושלשה רביעי אמה בקירוב ות"ק אמר בית ד' סאין יהיה מקום שוה או בלתי שוה עוד נתן אלינו ת"ק אות נדע בו שיעור ד' סאים כמה היא המקום בלתי שוה השטחים אמר שישימו רובע כרשינין וכו' ע"כ ובסוף דבריו כתב וכבר בארה התוספתא ענין מאמר ר' יוסי במורד ולא במעלה ואמר שר' יוסי אומר כי כאשר חרש הקבר עם מקום גבוה אינו עושה בית פרס כמו שיהיה הקבר למטה ויתחיל בחרישה עם עליונות זה ההר או הגבעה ע"כ והרא"ש ז"ל פי' וז"ל החורש וכו' פי' ה"ז עושה בית פרס וכל השדה מטמא גוש ממנה במגע ובמשא דחיישינן שמא דלדלה כל העצמות ושטחתן על פני השדה ומפני זה נקרא בית הפרס מלשון פורס מפה מלא מענה תלם אחד מחוץ לקבר וארכו ק' אמה שכך שיערו חכמים שראוי שתוליך המחרישה את העצמות מאה אמה לצד מערב ואם חרש מצפון לדרום דלדלה מאה אמה לצד דרום וכשתרבע אלו שתי מענות יהיה שדה בית ד' סאין דחצר המשכן נקראת בית סאתים והיה מאה על חמשים ואין לומר שכל הד' סאים טמאים טומאת בית הפרס שהרי כשהוליך המחרישה באורך השדה יותר על ק' אמה לא היה ליותר טומאת בית הפרס כ"ש כשמהפך המחרישה לחזור ולחרוש שלא תוליך

המחרישה עצם עמה לפי שהוא יותר ממאה ועוד אין לך ניער המחרישה יותר גדול מזה חמש סאין סבר שמחרישה מוליכה מאה וי"א אמה ומחצה. במורד שיעור זה שאמרנו דוקא במורד כשהמחרישה יורדת למטה והה"נ במקום שוה ונקט מורד דבעי למיפלג במעלה. במעלה כשחורש כלפי מעלה אינה מולכת כ"כ ושיערו שאם יתן רובע כרשינין על בורך המחרישה והוא עץ שהמחרישה בו והוא שנוי בפכ"א דכלים וכשנותנין עליו הכרשינין מתפזרין מעט מעט ועד מקום שישארו שם שלשה כרשינין זו בצד זו ויצמחו ימצא שם גם עצם כשעורה שהשעורה כשלשה כרשינין כדאמרי' בבכורות ור' יוסי סבר דאין עושה בית הפרס במעלה ונ"ל השיעור הראשון דוקא בקרקע שוה אבל במורד ומעלה שיעורו ברובע כרשינין עכ"ל ז"ל ועוד מצאתי כתוב בגליון על פי' רבינו שמשון ז"ל כתיבת יד וז"ל וכתב הרא"ש ז"ל מורד ומעלה נותן רובע כרשינין כלומר השיעור שאמרנו בקרקע שוה אבל במורד ומעלה יש דין אחר ושיעור אחר ורבינו יצחק בן גיאת ז"ל כתב כפי' הרמב"ם ז"ל במורד ובמעלה ע"כ דברי ר' יוסי. וכתב עוד בגליון ומדברי ר' יוסי דסיפא משמע שאמר ת"ק במורד ובמעלה [הג"הה נראה שיש חסרון בלשון והמעיין קל להבין]: שהוא כמו שפירשנו וקשה לפי זה שנראה שדבריו סותרין אלו לאלו אלא אם נאמר שדברי ר' יוסי דסיפא חוזר על ונותן רובע כרשינין בלבד לפיכך טוב שבכל הפירושים דבמורד ובמעלה הן דברי ת"ק והראיה מסיפא דלר' יוסי ליה בית הפרס במעלה כלל ע"כ. והכריחו תוס' ז"ל בס"פ שני דכתובות דמקום הקבר טהור כשנחרש מלטמא באהל ועוד כתבו שם בבית הפרס להכי הוי דרבנן משום דהוי ספק טומאה ברה"ר ואע"ג דבעלמא טהרו חכמים ספק טומאה ברה"ר היינו היכא שהטומאה מבוררת ולא נולד הספק אלא באקראי ופעם אחרת לא יטמא כיון שמקום הטומאה ידוע אבל הכא שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר אע"ג דמדאורייתא טהור ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל אבל במעלה כשחורש ועולה לדברי ת"ק נותן וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה טובא דאין דברי ר' יוסי מיושבים דמה לו להזכיר במורד ותו קשה דלמה לא נזכר במשנה דין קרקע שהיא מישור על כן נראה לפרש דרישא איירי במישור ואח"כ קאמר אבל במורד ובמעלה נותן רובע כרשינין וכו' ע"כ:

משנה ב

או שניער את המחרישה. סלע וגדר נמי היינו טעמייהו דכשמטיח בהן ננערת המחרישה ואיצטריך למיתני או שניער דלא תימא דחיישינן שמא לא ניער יפה יפה. הר"ש ז"ל וכבר רמזו ר"ע ז"ל:

ר' אליעזר אומר בית פרס וכו'. בפ"ק דתמורה דף יב. ובקצת ספרי כתיבת יד כתוב שם וחכמים אומרים אין בית הפרס עושה בית הפרס והתם מפרש ורבנן עד כמה וכדפי' ר"ע ז"ל שם בסימן ה'. וכתבו שם תוס' ז"ל מה שפי' רש"י ז"ל לר' אליעזר לא נהירא דפי' כל ד' שדות שסביב בית הפרס שלו דבית הפרס הן דעפר בית הפרס מטמאן ומ"ט הוא זה שאם חרשו ממזרח למערב למה יטמאו צפון ודרום ואם חרשו מצפון לדרום למה יטמאו מזרח ומערב לכן נראה לפרש ר' אליעזר אומר בית הפרס עושה בית הפרס דלעולם מה שנחרש מבית הפרס לשדה אחר שאצלו עשאוהו בית הפרס וכן אם נחרש מאותה שדה שניה לשלישית וכן משלישית לרביעית וכן לעולם כולם עושין זה בית הפרס ע"כ:

בית פרס עושה בית פרס. אם התחיל מבית הפרס עושה בית הפרס אחר מלא מענה כאילו התחיל מן הקבר ואע"פ שכשהתחיל מן הקבר אינו עושה אלא ק' אמה היינו טעמא שכל העצמות שהמחרישה טוענת בפעם אחת אינה מוליכתם יותר ממאה אמה וכשמתחיל מבית הפרס חוזרת וטוענת עצמות שנדלדלו שמה ומוליכתם מאה אמה ור' יהושע סבר דמאה אמה עושה בית הפרס בין חרש בלי הפסק בין חרש בהפסק אבל יותר לא. הרא"ש ז"ל:

וכן הצדדין. כלומר מן הצפון לדרום דמיירי ר' יהושע בשמקום הקבר ידוע וחרש חצי מענה מן המזרח למערב. מה"ר שמשון ז"ל וע"ש עוד:

משנה ג

דחורש מלטימיא. מתני' דלא כר"מ דתניא בתוספת' ר"מ אומר החורש מלטימיא ה"ז עושה בית פרס. הר"ש ז"ל.

ומְצַבּוֹרת העצמות. נלע"ד דגרסי' המ"ם בנקודת חיר"ק וגם הצד"י והבי"ת בחול"ם והרי"ש בסגו"ל ולפי זה המ"ם שמושית כמו מ"ם דמשדה שאבד בה קבר אע"ג דל"ד למלת מלטימיא דההיא ודאי המ"ם שרשית בין שתגרוס מלטימיא הכל תיבה אחת בין שתגרוס מלא טמיא בשתי תיבות:

בפי' ר"ע ז"ל ואם תימצי לומר חרש שמא לא הוליך ממנה עצם. אמר המלקט זהו לשון הר"ש ז"ל וז"ל הרא"ש ז"ל ואם ת"ל חרש שמא לא דלדלה המחרישה העצמות שנמצאו אחר שנחרש ולא גזרו אלא על חורש במקום הקבר במזיד ע"כ:

החורש את שאינו שלו וכן עובד כוכבים שחרש אין עושין אותה וכו'. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א:

שאין בית הפרס. י"ס ואין בית הפרס וכן הגיה הרי"א ז"ל ואעפ"כ פירושו נ"ל שהוא כמו שאין וכדפי' ר"ע ז"ל:

משנה ד

שדה בית הפרס ע"ג טהורה וכו'. הטעם משום שאין בית הפרס עושה בית הפרס:
אפילו אדומה והלבינה או לבנה והאדימה. כך הגיה הרי"א ז"ל:

משנה ה

אם היה פתחה. גרסי':
ואם לאו עליה טמאה. ור' יוסי פליג בתוספתא ואמר אע"פ שאין פתחה של עליה מכוון כנגד פתחו של בית העליה טהורה דר' יוסי לטעמיה דתנן לעיל בפי"ב מודבק למשקוף הבית טמא ור' יוסי מטהר וכדתנן נמי בפי"א ר' יוסי אומר רואין את הטומאה מכנגד המשקוף ולפנים הבית טמא מכנגד המשקוף ולחוץ הבית טהור והכא כגון דכל עובי הכותל של העליה שבו הפתח חוץ לשקוף דכאשר בוקעת ומגעת לפתח אכתי קיימא חוץ לפתח שהדלת שוקף תוך עליה ולכך העליה טהורה לר' יוסי. הר"ש ז"ל:
א"ר יהודה מעשה וכו'. תניא בתוספתא א"ר יהודה לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים על עפר שהוא בא מבית הפרס הבא בירק שהוא טהור עד שיהא במקום אחד כחותם המרצופים על מה נחלקו על עפר הבא מארץ העובדי כוכבים בירק שר' אליעזר אומר מצטרף וחכמים אומרים אינו מצטרף עד שיהיה במקום אחד כחותם האגרות פי' עד שיהיה במקום אחד כחותם האגרות אז מצטרף לכחותם המרצופים אבל פחות מכאן אין מצטרף ותרי תנאי אליבא דר' יהודה דהא במתני' קאמר ר' יהודה בחותמות האגרות שבאו ממדינת הים דטהורים. הר"ש ז"ל:
ולא חשו להם. אית דלא גרסי מלת חכמים במשנה וגם הרי"א מחקה:

פרק יח

משנה א

כיצד בוצרים וכו'. ותמהתי שראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל כיצד בודקים בית הפרס וכו' ומחק מלת בוצרים:
אם נגעו אלו באלו. כך נראה שהיא הגירסא הנכותה וכן הוא ברמב"ם בפי"א דהלכות טומאת אוכלין סימן ה' אלא הר"ש ז"ל גריס אלו ואלו בוי"ו:

משנה ב

החורש את הקבר וכו'. היינו בית הפרס דתנן לי' בפירקין דלעיל דשיעורו מלא מענה:
ושורף את הקש ואת העצה. פי' הר"ש ז"ל גבי בבא דהרוצף הטעם דשורף משום דאי אפשר לבודקו ע"כ:

ומטמאה במגע ובמשא ואינה מטמאה באהל. גרסי' וגרסי' נמי מטמאה בלשון נקבה וכן כתב תוס' י"ט שהיא נוסחת מהר"ם ז"ל הכא ובמתני' דבסמוך. והכא קאי אבית הפרס שנחרש בה קבר. ועיין עוד בפי' הר"ש ז"ל. וגם ה"ר יהוסף ז"ל הגיה כן הכא וגם במתני' דבסמוך וכתב ואינה מטמאה באהל פי' אותה השדה אינה מטמאה בטומאת אהל ע"כ:

משנה ג

נזרעת כל זרע. היא גירסת הרמב"ם ז"ל וכן ג"כ היא גירסת הרא"ש ז"ל וז"ל פי' כל זרע אפילו זרע הנעקר לפי שהקבר שלם ולא נדלדלו העצמות ובלבד שלא יחרוש לזרוע אלא חופר במעדר שאינו מעמיק וגם ירגיש החופר אם פגע בקבר ולא יחפור שמה ע"כ אבל ר"ע ז"ל תפס גירסת הר"ש ז"ל:

ומטמאה במגע ובמשא ובאהל. גרסי' וקאי אבית הפרס שאבד קבר בתוכה וכך היא בנוסחת מהר"ם ז"ל ומטמאה כדכתיבנא במתני' דלעיל. וכתב הר"ש ז"ל והנך תרי בית הפרס אין חילוק בין רה"ר לרה"י דמדתניא בתוספתא חומר בארץ העמים שאין בבית הפרס ובבית הפרס שאין בארץ העמים ולא חשיב חילוק של רה"ר ורה"י משא"כ בארץ העמים ואע"ג דאיירי התם בשדה שנחרש משמע הכא דאין חילוק בין נחרש לאבד אלא לענין אהל ומסתברא דשדה שאבד בו ברשות היחיד דאורייתא בבקעה [הגה"ה עיין עליו בפרק ששי דמסכת טהרות סימן ז']:] בימות הגשמים והא דאמרינן בכל דוכתא בפ' עד כמה ובפ' שני דכתובות ובפרק האומר ובפרק האשה בפסחים ובפ' בכל מערבין ומי שהוציאוהו דבית הפרס דרבנן היינו בנחרש ואבד נמי ברשות הרבים דרבנן והחמירו בו יותר מבקעה בימות החמה דהתם הטומאה ידועה במקומה וליכא ספיקא אלא לזה שנכנס אבל אבד הספיקא לכל אדם ע"כ:

משנה ד

שדה בוכין. ברמב"ם שם פ"ח כחב אין נוטעין ואין זורעין אותו שלא להרגיל רגל אדם לשם שמא יש שם טומאה כו' ובהשגות אמר אברהם שלנו יפה משלו שלא ללכלך בגדי המתקבצים בעפר התיחוח ע"כ וכתב עליו שם מהרי"ק ז"ל דבריו על פי דברי הר"ש ז"ל שכתב משום יאוש בעלים וכו' שהבעלים מתייאשים ממנה וה"ל מצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו אבל קשה שלפי זה אינו ענין לטומאה ולא ה"ל לתנא לשנותו לענין טומאה ע"כ. ועיין על זה במ"ש לעיל ריש סימן ב' בשם הר"ש והרא"ש ז"ל. ופי' בערוך שדה בוכים פי' שדה מיוחד בין שני מקומות ומנהגם שלשם מוליכין המת אנשי מקום זה ובאים הדרים במקום אחר ששם בית הקברות ונוטלין אותו מהן ומוליכין אותו

וקוברין אותו במקומן ע"כ. ועיין עוד בתוספות ז"ל בס"פ דם הנדה שכתבו בשם הערוך שדה בוכים שדה מיוחד שקרובי המת מביאין אותו על אותו שדה ואנשי בית הקברות באין לקראתו ובוכין יחד וכו' והראשונים חוזרין לביתם ואלו נוטלין אותו ומוליכין אותו לקוברו ואותו שדה טמא דשמא נתדלדל ונתנענע מעט מעט ממנו ונפל ושכחוהו ורבינו שמואל פירש פעמים שבני העיר מניחים אותו שם לפי שסוברין שאנשי בית הקברות יבאו ויטלו אותו ובני בית הקברות יסברו שאנשי העיר יוליכוהו לבית הקברות ונשאר שם [הגה"ה וז"ל הגמ' בפ"ק דמו"ק דף ה' ע"ב מאי שדה בוכין רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר שדה שמפטירין בה מתים וטעמא מאי אמר רב חסדא בר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה ע"כ ופי' רש"י ז"ל שמפטירין בה את המתים שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאוהו ממקומו והולכין להם ובאין אנשי המקום ומקבלין אותם ורוחצין אותם שם וקוברין אותם. וטעמא מאי חוששין ביה משום טומאה. משום יאוש בעלים לפי שהביאום ממקום רחוק נדלדל אבר ונפל שם ונתייאשו אלו על אלו והניחוהו שם ע"כ. ונלע"ד שצ"ל וסמכו אלו על אלו וכו':] ועוד פירש שדה כוכין שדה שיש בה כוכין ומניחין המת שם לפי שעה עד שיהיו פנויין להוליכו לבית הקברות לקוברו ופעמים שנשכח שם ולא הוסר וזהו יאוש בעלים עכ"ל ז"ל:

ומודים ב"ש וכו'. פסחים ס"פ האשה ופירשו שם תוס' ז"ל דבדיקה דמתני' בשכבר עבר בודקים אותו אם נטמא אם לאו ואם נמצא שם עצם כשעורה טמא אבל התם דבעי בגמ' מאי בודקים ר"ל אם רצה לעבור ופליגי התם אמוראי לפ' כיצד יעשה שיוכל לעבור איכא מ"ד מנפח והולך ואיכא מ"ד רואה אם נידש יכול לעבור דבית הפרס שנידש טהור ע"ש וכן העלה ג"כ הר"ש ז"ל וע"ש:

ובה"א אין בודקין. לשון הר"ס ז"ל דבין נמצא בין לא נמצא מגלח ומביא קרבן כ"כ רבינו שמשון וקשה דאיך אפשר לומר שמגלח ומביא קרבן על הספק ומתני' קתני פ"ז דנזיר אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וכו' על אלו אין הנזיר מגלח וקרבן אין לו לכן נראה להגיה דבין נמצא בין לא נמצא אינו מגלח ואינו מביא קרבן ומ"מ קשה מה שפי' ר"ש במה שאמרו ב"ש בודקין דאם נמצא עצם כשעורה מגלח איך יגלח על הספק אע"פ שנמצא עצם כשעורה שמא לא נגע ע"כ:

וממחה. מלשון המחה החלב וגמעו הר"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל וממחה ס"א וממהה ע"כ. יכתב עוד דוק דבהדיא מפרש בדיקה הכא ותו דהכא משמע בדיקה לאחר שהלך בבית הפרס והתם משמע לכתחלה. גליון ע"כ:

משנה ה

נוטל ממנו שלשה טפחים או נותן. כך צ"ל:

אם נטל מחציו אחד ג' טפחים. נ"ל דה"פ דמה שנטל מחציו אחד השליכו והביא ונתן על חציו השני עפר ממקום אחר דסד"א או כולו מעמיק או כולו מגביה קמ"ל. ור"ש סבר דדי בטפח ומחצה בעומק המחרישה. רש"א אף העוזק בית הפרס טהור ר"ש לטעמיה דמיקל דסגי בטפח ומחצה הרא"ש ז"ל. ופי' בערוך בל' שני עוזק עושה לו גדר מאבנים מן ויעזקהו ומפרשים ויעזקהו הסביבו גדר כטבעת ע"כ:

משנה ו

שכחן רע טמא. וכ"ש תחתון דטמא:

בים ובשונית טהור. בנזיר פרק כהן גדול אמרינן דנכנס לארץ העמים בקרון או בספינה טמא שמא היינו בנהרות אבל בים טהור דבים לא גזור ואפי' נהרות נמי לא מיתוקמא אם יכול ליכנס להם מארץ ישראל בלא הפסק קרקע שאינה בתולה כמו שאפרש מתוך התוספתא הר"ש ז"ל וז"ל בפי' התוספתא אם יכול להכנס לה בטהרה לים או לנהר ותנן נמי בים ובשונית טהור ואפילו בתולה של חוצה לארץ סלעים סלעים וכיוצא בהן הסמוכין לארץ בלא הפסק דליכא אפילו תלם אחד מקרקע שאינה בתולה נכנס לה בטהרה כגון בשידה תיבה ומגדל וטהור דאכי האי לא גזור על אוירה ע"כ. שונית הוא מקום שמגיע לשם הים בעת הסערה. ובירושלמי דשקלים פ"ז גרסי' התם בברייתא משונית הים ומשונית הנהר וראיתי מי שפירש שם שן סלע בתוך הים. ובערוך בערך משוניתא פי' מקום גבוה מפסיק בין שתי שדות כגון איזהו שונית מקום שהים הולך בזעפו. וכן ברב אלפס פרק המקבל דף קל"א משוניתא יש שפירשו בנין גבוה וחזק שבונין אותו כדי לסגור בפני המים שעולין בזעף וזהו ששנינו איזוהי השונית מקום שהים הולך בזעפו ע"כ. עוד פי' בערוך בערך שנית משונית בארמית הוא מקום שמגיע לשם הים בעת הסערה בבראשית רבה פ' וכל צבאם ובויקרא רבה פ' אחרי מות ויתרון ארץ יצחק בן אלעזר הוה מטייל בשוניתא דימא דקיסרי ע"כ:

משנה ז

בטהרה. ס"א לטהרה. ה"ר יהוסף ז"ל:

מדורות העובדי כוכבים. טמאים. [(**הגה"ה מצאתי כתוב בספר חן טוב פר' חקת דף רכ"ט ע"ד וז"ל שמעתי משם הרב המקובל האלהי מוהר"ר יצחק אשכנזי זלה"ה והוא מתוק מדבש כי הנה נפשות ישראל חוצבו מתחת כסא הכבוד קדושות המה וידוע שסביב רשעים יתהלכון ומתאוים להדבק עם הקדושה שאין להם אורה שרשעים**

בחשך ידמו וצד הטומאה באה מכח הקליפות החיצונות וכמו שאז"ל הני ברכי דרבנן דמשלהי מחופיא דידהו גם מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו שאינם יכולים ליגע בגופם ומודבקים בלבושייהו ליהנות מהם והנה בעוד האדם חי לא יוכלו ליגע בו בגופו ממש שאור הנשמה מכהה עיניהם כאור שמש כי תהל בעיני האדם שיכהו עיניו מרוב אורה אבל אחר יציאת נשמתו רוצים להדבק בכלי שנשתמש בו קודש שנשאר בו קצת ניצוצי אור לכן באין לחול על גופו ומשם נמשכה טומאת מת לאדם המת יותר מנבלת בהמה כי כאיש גבורתו להיותו איש יש בו קדושה בחיים לא כן הבהמה וכן עד"ז הפרש בין כנענים לישראל יען שהישראל בחיים קדוש הוא לאלהיו ובמותו יחפצו בו החיצונים להדבק בו משא"כ בכנענים הרשעים שבחייהם קרויין מתים ואין בגופם נפש קדושה כדי שירחקו מהם בחייהם אלא אדרבה הוא חלקם בחיים ואמרי מותם רחקו מעליהם א"כ אינם מטמאים במותם כי אם בחייהם מטמאין מבמותם וכן בנות כותים נדות מעריסתם והן כזבים לכל דבר של טומאה זהו מה ששמעתי משם הרב הגדול זלה"ה אכן על פי דרכנו קברי עובדי כוכבים אינם מטמאים באהל כדין טומאת מת יען לא בא מיתת העובדי כוכבים על רגל העגל שגם אם לא עשו ישראל את העגל היו מתים כי אם בלע המות הוא מישראל שקבלו התורה חרות על הלוחות א"כ טומאת מת נמשכה מעון העגל ומי שמת בעון העגל חלה עליו טומאת מת באהל אבל מי שהיה מת מקודם לכן אינו מטמא באהל כי לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא דבר הגורם למיתה זה העגל הוא המטמא והעון הוא המטמא לא המת גם אין המים מטהרין כי אם הכוונה רצויה לשרוף את הפרה אמו של העגל זה היצה"ר שהוליד את העגל ובהעשותו אפר מטהר את עון העגל לכן טומאת אהל לא נחית על קברי עובדי כוכבים אבל טומאת מגע ומשא כנבלת בהמה נחית עלייהו וכיון שבאו לכלל טומאה במשא ובמגע צריכים הזאה ג' וז' כמו מת מישראל שהנוגע בהן יטמא ז' ימים אבל טומאת אהל דכתיב בה אדם כי ימות באהל אתם קרויין אדם ולא הם כיון שאין מיתתם נמשכת מעון העגל וזהו הטעם שאין מזין מאפר פרה על הטמא זיבה וצרעת שאינה מטהרת הפרה אלא לדבר שבא מצד עון העגל שהיה להם חירות ממלאך המות וצוה הקב"ה להזות עליו מאפר הפרה לקנח עון העגל שבהעלות על לבו שגורם המיתה הוא עון העגל ואם העגל היא הפרה הוא יצה"ר פרה אדומה פרה סוררה שילדה העגל ופתה את ישראל לעשותו וצוה הקב"ה לשרוף את הפרה הוא יצה"ר ולבערו מן העולם שבזה יותש כחו של היצה"ר הקשה בהזכיר לו יום המיתה והשריפה אשר שרף ה' את הרשעים בגיהנם ונעשים אפר זהו שאמר ר' יוחנן לתלמידיו לא המת מטמא אלא הגורם מיתה הוא מטמא הוא

עון העגל גם לא המים מטהרין אלא הכונה שיכוין האדם לומר במטאי הבאתי עלי מיתה שאין מיתה בלא חטא שעל רגל העגל באה ואין לך דור שאין בו מפקידת העגל ואז יכנע לבבו הערל באפר הפרה סוררה הוא יצה"ר ולא ישאירו ממנו כי אם מעט אפר הצריך מפני תיקון העולם ובזה יתכפר עון העגל ע"כ בקיצור וע"ש עוד. גם במה שכתבתי בשמו ז"ל ספ"ד דפרה. גם במ"ש בשמו ז"ל פ"ג דמגילה פי' ד'. גם עיין בזפר הלבוש די"ד סימן קע"ט סעיף י"ד:] פי' הר"ש ז"ל מטמאין באהל ובגליון הגה"ה אמר יצחק קשה לי דבפ"ק דכלים הוכיח דעובד כוכבים ונפל אינם מקבלים טומאה וגם חוצצין ובכאן נראה שנפל ועובד כוכבים מטמאים באהל ע"כ. ושם במציעא דף קי"ב גרסי' אמר ליה אליהו לרבה בר אבוה לא מתני מר טהרות דתניא ר' שמעון בן יוחי אומר קברי עובדי כוכבים אין מטמאים דכתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם וכתבו תוספות ז"ל ולא קיי"ל כרשב"י אלא כרשב"ג [הגה"ה נראה דמדיוקא דמתני' דבסמוך דקאמר רשב"ג עיר עובדי כוכבים שחרבה אין בה משום מדור עובדי כוכבים דמשמע הא לא חרבה יש בה משום מדור עובדי כוכבים דייקי תוס' לומר דרשב"ג אסר מדורות עובדי כוכבים משום אהל וכל הני מתנייתא אליבי' ג"כ וכן מצאתי אחר כך בתשובת הרא"ש ז"ל ריש כלל שלשים. אבל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהט"מ גם בפ"ג מהל' אבל כתב דעובדי כוכבים אינם מטמאים באהל ומותר לכהן לדרוך ע"ג קברי עובדי כוכבים שאינו טמא אא"כ נגע או נשא ע"כ. ולפ"ז הני מדורות העובדי כוכבים שבארץ ישראל שמטמאין כארץ העמים עד שיבדקו שמא קברו בו נפלים לדעת הרמב"ם ז"ל צריך לומר שהוא לענין מגע ומשא אבל מ"מ גם אוירם מטמא כדין ארץ העמים לענין תרומה וקדשים שנטמאו אפילו מחמת אוירם ותולין לא אוכלין ולא שורפים ע"ש בהל' טומאת מת פי"א ובהשגות לא חלק עליו בזה:] דמתני' דאהלות דאסר מדורות העובדי כוכבים משום אהל וטעמי' דאליהו משום דרוב ארונות יש בהן פותח טפח וגם אליהו היה מכיר באותם שהיו פותח טפח [ובספר הרוקח סימן שט"ו כתב דאליהו ז"ל ידע שלא נגע בעצמותיהם ע"כ]. ויש מקום שלא גזרו כגון לצאת לקראת מלכים וכיו"ב וכן מצינו כשהיה קובר את ר' עקיבא היה דוחה שאמר לו וכי אינך כהן א"ל צדיקים אין מטמאין ודחה אותם כן משום כבודו דר"ע ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקוברו שהי' מהרוגי מלכות והכי נמי איתא בסדר אליהו רבא שהיו אומרים בבית המדרש שהיה מבני בניה של לאה ואמר להם רבותי איני אלא מבני בניה של רחל והכא אמרינן שכהן היה ועל כרחין לאחד היה מפליג בדברים ע"כ:

אע"פ שאין עמו אשה. גזרה משום מדור שתהיה בו אשה כך כתב הרמב"ם ז"ל שם פי"א ולטעם זה תימה איך לא הוי גזרה לגזרה דהא אפילו מדור שיש בו ודאי אשה אינו טמא אלא משום גזרה שמא קברו נפל ושמא דכולה חדא גזרה היא ולטעם שהביא ר"ע ז"ל ניחא. ומוכח התם דה"ה אשה אע"פ שאין עמה איש:

משנה ח

ובה"א. שלשת מלות הללו אית דלא גרסי להו:

כל מקום שהחזיר והברדלס והחולדה. מאי דקשה מהאי מתני' אההיא דאין חוששין דתנן בפ"ק דפסחים כתבנוהו שם בארך. ומצאתי מוגה כל מקום שהחזיר והברדלס והחולדה יכולין להוליכו וכו'. והרי"א ז"ל הגיה לְהַלְכוֹ ומחק מלת בו וכתב כן מצאתי ע"כ. ותימה שלא הזכיר ברמב"ם שם פי"א סי' ט' ברדלס דליתי' שם בשום דפוס ואפי' בספר מוגה:

משנה ט

רשב"ג אומר וכו'. שם ברמב"ם כתב מדור. העמים שחרב הרי הוא בטומאתו עד שיבדק וכתב עליו בהשגות אמר אברהם במשנה שנינו רשבג"א עיר של עובדי כוכבים שחרבה אין בה משום מדור עובדי כוכבים ואין עליו מחלוקת ואולי יש הפרש בין עיר שחרבה למדור שחרב ע"כ וע"ש בכ"מ:

מזרח קסרין. נ"א קטרון ובס"א מצאתי שלא הגיה קטרון אלא גבי מערב בלבד. ובמקום אחר מ"מ מזרח קסרי ומערב קסריון קברות. ואשכחן עיר ששמה קסריון בסוכה פרק הישן (סוכה דף כ"ז) מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של ר' יוחנן בר' אלעאי בקסרי ואמרי לה בקסריון הגיע חמה לסוכה וכו':

משנה י

אהלי הערביים. צ"ע מה הפרש בין הני תרי לישני שכתב ר"ע ז"ל והם בפי' ר"ש ז"ל אלא שר"ע ז"ל העתיק האחרון ראשון ועוד כ' הר"ש ז"ל טעם אחר שלישי באמצעיתם וז"ל ועוד דמסתמא לא קיימי בחד דוכתא מ' יום ע"כ:

והסוכות והצריפים והבורגנים. פי' הרא"ש ז"ל סוכות לשומרי פירות מחוברים ובורגנין סוכות לשומרי פירות תלושין ע"כ:

ומקום החצים. לשון הרמב"ם ז"ל שם ומקום שעושין בו החצים וכלי המלחמה ע"כ. וכן פי' ג"כ כאן בפי' המשנה: #סליק פרקא וסליקא לה מס' אהלות. ובעה"י החונן דעה לטפשים ולטועים. גם חן ליודעים. נתחיל מס' נגעים: